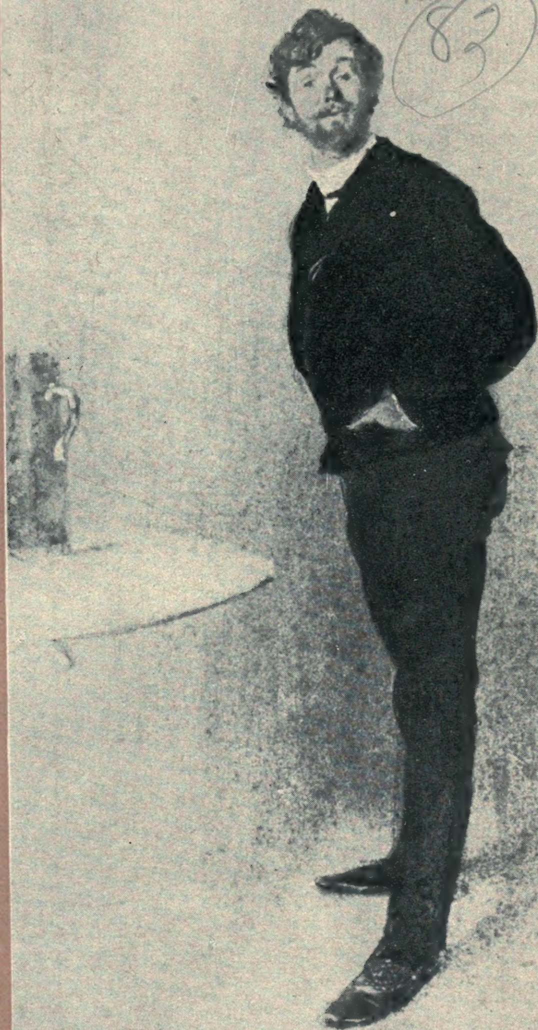

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01176135 0

IGNÁT HERRMANN

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH

IHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK · DÍL III

KINDERLOOS. (Bezdětná). MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar) Naar het Boheemsch van Ignát Herrmann. (Schrijver van Vader Kondelik en bruidegom Wejwara enz.), door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. 185 stran. Amsterdam. H. J. W. Becht, v listopadu 1914.

DE IDYLLE VAN MIJNHEER POTÁPKA. V deníku Het Volk. Amsterodam, 1923.

Do slovinštiny:

OČE KONDELIK IN ŽENIN VEJVARA. Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil Stanko Svetina. „Narodni dnevnik" v Celju (Štýrsko), 1910.

TAST KONDELIK IN ZET VEJVARA. (Tchán Kondelík a zeť Vejvara. Poslovenil Stanko Svetina. „Narodni dnevnik" v Celju (Štýrsko), v podzimu 1910.

IVANČKOV SVETI VECER IN NEKOLIKO VESELIH POVESTIC O ŽIVALCAH. (Tobiášků Štědrý den atd.) Prevel iz češčine dr. Fran Bradač. Lublaň 1923.

KAKO SE JE KULICHOVA NANINKA MOŽILA IN KAJ SE JE OKOL NJE SPLETLO. (Vdavky Nanynky Kulichovy.) Poslovenil Dr. Bradač, Ig. Kleinmayr & Ferd. Bamberg v Lublani.

Do franštiny:

MONSIEUR KONDELIK ET SON FUTUR GENDRE. (Otec Kondelík a ženich Vejvara.) Přeložil J. L. Chollet. „Gazette de Prague", 1923.

Do angličtiny:

CHILDLESS. (Bezdětná.) Ve sbírce The world's classics (Selected Czech tales Oxford university press). Přeložila Marie Buschová, 1925.

CHILDLESS. Druhý otisk překladu ve veliké antologii Great Short Novels of the world z roku 1927. London, William Heinemann.

Do rumunštiny:

FARA COPIL. (Bezdětná.) Ve sbírce Biblioteca dimineata svazek 147. Bukurešt 1932.

Do němčiny:

HERR MELCHIOR. (Pan Melichar.) DER FRATER AUS PODSKAL. (Fráter z Podskalí.) DER TONI LIEFERT. (Tonda odvádí.) Deutsch von Johann Michael. „Prager Zeitung", 1896-7.

VATER KONDELIK UND BRÄUTIGAM WEJWARA. Kleine Episoden aus dem geordneten Haushalte einer Prager Bürgerfamilie. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin, Dr. Franz Ledermann, 1907. Dva svazky.

SCHWIEGERVATER KONDELIK UND SCHWIEGERSOHN WEJWARA. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin, A. W. Hayn's Erben, 1911.

AUSGEWÄHLTE GESCHICHTEN von Ignát Herrmann. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Annie Auředníček (Slavische Romanbibliothek, Band X.) Prag, Verlag von J. Otto, 1908.

ZWEI PRAGER IDYLLEN. (Dvě pražské idylly.) Přeložila Klára Hübschová. „Union" v Praze, únor-květen 1910.

HÄUSLICHES GLÜCK. (Domácí štěstí.) Autorisovaný překlad Em. Schicka. „Union" v Praze, 1911. Též samostatně nákladem Ed. Beauforta.

FOXL-SPITZ und andere kurzweilige Geschichten. (Foxl-Voříšek.) Autorisovaný překlad Viktora Nesslera. „Union" v Praze, prosinec 1913 — březen 1914.

ALLERLEI TIERCHEN UND LEUTCHEN. (Lidičky a zvířátka.) Deutsch von K. Reissmann, mit Zeichnungen von Kochmann. Roland Verlag Morawitz, Praha. Kč 10·—.

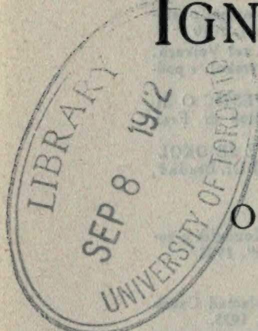
Do esperanta:

FOKSO-NUKSO. (Foxl-Voříšek.) Eldonis Moraviaj Esperanto Pioniroj. Olomouc 1932.

SEBRANÉ SPISY

IGNÁTA HERRMANNA

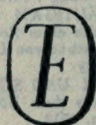
DÍL L.

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH

PRVÉ KNIŽNÍ VYDÁNÍ

Od svazku XLI z roku 1935 pořádá
VLADIMÍR HERRMANN

V PRAZE

TOPIČOVA EDICE

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH

KNIHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK

VYPRAVUJE

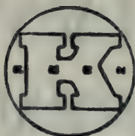
IGNÁT HERRMANN

DÍL III.

V PRAZE

TOPIČOVA EDICE

„Osvěta“, společnost s o. r. ve Valašském Meziříčí, 1910.

ÚVODEM

VZPOMÍNKY.*)

Smí-liž konečně autor svému čtenáři předložiti taky jinou knihu než toliko povídkovou, humoreskovou? Než knihu historek, jež byly zdánlivě od počátku do konce vymyšleny a napsány na pouhou jen zábavu čtenářovu? Má-liž jej na okamžik vyrušiti z příjemného louskání kratochvilných a vždy v nějakou jakž takž uspokojivou pointu vyhrocených příběhů? A má-li mu dnes již podati taky knihu spletenou z rozličných článků časových, jež vznikaly z kronikářské týdenní povinnosti i z vnitřního nutkání?

Knihu pouhých vzpomínek, někdy taky úvah...

Avšak — zdaliž nebude mnohý čtenář překvapen, povím-li mu, že taky skoro všechny ty předešlé, kratochvilné a někdy tesklivé povídky vznikly vlastně ze samých vzpomínek a že pro autora samého nejsou než vzpomínkami? Věru, bylo na ně na všechny třeba kusa perného života vlastního a mnoha životů jiných, aby byly napsány. Autor se tu přiznává čtenáři k tomu, že

*) Psáno autorem pro další svazek „O živých, o mrtvých“, jehož vydání se již nedočkal.

je vlastně celou duší a každou krůpějí své krve člověkem *vzpomínek*. Vše, o čem kdy psal, náleží minulosti. Kdykoli sáhl po péře, vždy se nořil ve vzpomínky. Teprv když hledíme na lidi a na události, propadlé již minulosti — a mnohdy minulosti velmi dávné — zjevuje se nám teprv, co na nich bylo odlišného i zajímavého, k smíchu dráždícího i dojímavého. Chvíle přítomna jsou rušeny a přehlušovány shlukem nesčetných okolností, provázejících slova i pohyb, jednání i zameškání, kvap i odklad. Jen ve vzpomínce a pohledu do minula utkvívají události i zjevy lidí jako pevné, nepohyblivé body, nezměnitelné již, a pak teprv možno pozorovateli hleděti na ně celé hodiny, dny, týdny i měsíce, aniž mění svou tvářnost a posuny. Minulost zírá na nás zdáli jako cosi pevného, nezměnitelného, třebaže i živého. Tak patříme do její bezedné tůně. Vzpomíná každý člověk. Řekl-li kdysi Napoleon, že člověk, jenž myslí na minulost, je zpozdilec, jak asi soudil o tomto výroku svém — vytanul-li mu někdy na paměti — když pohlížel s ostrova Sv. Heleny na pláň mořskou a v mysli zalétal tam daleko do Francie, navždy ztracené, která pak pro něj nebyla již ničím než minulostí?

Máme každý takovou ztracenou zemi, krásnou, vzdálenou vlast, ozářenou posledními paprsky zapadajícího slunce, a touto zemí a vlastí je celý náš minulý život, naše mládí, touhy a sny

do budoucnosti. Ocitujeme se na konec v té vysněné kdysi budoucnosti — a jsme v ní vypovězenci z krásnějších, půvabnějších krajů, tužeb a nadějí. Již pak není tužeb, není žádné další budoucnosti, jest jenom tesklivé smrákání, nadchází noc a zbyla jen vzpomínka na slunečné, slibné, ale nenávratné jitro.

Nebylo by života, kdyby nebylo vzpomínek. Bez nich byl by život mnohému smrtelníkovi pustinou bezútěšnou a zoufalou. Jimi se život prodlužuje, a byť i jen do minulosti, což zdá se na pohled nesmyslné, a jest přece pravdivé. V nich prožíváme krásnější části svého pozemského bytí. I samy události truchlivé, srdcervoucí, jež upadají hloub a hloub v minulost, pozbývají někdejší zdrcující tragiky a zachvívají na konec jen tklivým vyzníváním ostrunění duší nejcitlivějších a nejjemnějších. A je neocenitelným štěstím lidí, že v nich vzpomínky na milé, příjemné a dokonce radostné děje nabývají tokem času převahy nad vzpomínáním truchlivým. Vždyť i zjevy nám nejdražších, navždy odešlých duší zjevují se nám pak pozbavené všeho pozemského rmutu, všech úhon a bědného utrpení, než klesly v hrob, všech neduhů a vad, a vystupují nám po letech na mysl v jakémsi mléčném a modravém přísvitu, který je obklopuje. Pozbyly dávno své tělesnosti, staly se nám pouhými vzpomínkami. Přítomnost rve a drásá — vzpomínka smiřuje. *Vzpomínka je květ lidské*

duše a zdoba života. Vzpomínka přemáhá trpkost minulosti a v ní znova kvete i láska. Zklamaná žena vzpomíná na konec nevěrného muže, jejž dávno kryje hrob, neboť ze dna duše kdysi otrávené zdvíhají se přece chvíle minulosti, kdy byl jen její. A nedopouští na něj, na jeho památku, zatajuje jeho hříchy před dětmi, aby uchovaly bezeskvrnnou vzpomínku na otce. Matka zapomíná každé křivdy, nevděčnými dětmi na ní spáchané, zapomíná ústrků a v hořkých slzách klesá na hrob i dítěte posledního. Neleží tam zločinec — leží tam dítě její, k němuž se kdysi přissála horkým polibkem, když pominuly porodní bolesti a když jí je po prvé podali. Vidí je i nyní tak, ještě růžové, nevinné, nadějné. Jaká neskonalá síla lásky v pouhé vzpomínce!

O PŘÁTELÍCH SPISOVATELÍCH

1.

STARÁ VZPOMÍNKA Z MLÁDÍ ZAČÁTEČNÍKOVA.

Vzpomínku ze života chceš ode mne, příteli. A hned jsi naznačil, jakou. Co jsem Ti kdysi v důvěrné chvíli, v podzimní večer vyprávěl. Ale věř, mnohou vzpomínku snáze lze v družném besedování s jediným posluchačem sděliti než napsati. Když sama sebou, bez nátlaku a bez úmyslu se vybavuje. Sáhneš-li po péře, trhá se Ti pojednou její vlákno a zdá se Ti, jakobys cosi vlastní bytosti odervával. A může-li zajímati každého, co zajímalo Tebe?

Dokonce vzpomínku vánoční. Nu, je v ní taky cosi vánočního. Kus radostného překvapení, jakého jsem snad pak už nikdy nezažil. Co předcházelo, bylo pro mne arci velmi, velmi hořké.

Blížil se podzimek r. 1873. Bylo mi devatenáct let. Byla mi to doba vření a usilování, doba podvědomých a polovědomých tužeb a nejasných, vzdálených cílů, ale taky doba drtivé malomoci. Bylo chtění, ale nebylo síly. A nebylo rádce a vůdce. V koho jsem doufal, že mi někdy bude rádcem, zemřel toho roku v dubnu, sám nedospěv cíle vytouženého, nejstarší, třiatřiceti-

letý bratr Gustav. Byl mi vlastně vzácným hostem na tomto světě a v životě. Spatřil jsem ho po prvé, pokud má paměť sahá, když jsem byl čtyrletý. Přijel k nám někdy v září r. 1858 na několik dní z Prahy, kde žil již nějaký čas ve službách strýcových jako korektor a překladatel, při čemž v různých časopisech uveřejňoval i první své pokusy původní. Bylo to v dobu skvělé, veliké vlasatice Donatiho, která celé týdny zářila na večerní obloze a na kterou jsme denně s úžasem pohlíželi. Odjel zas, a za nedlouho, někdy v první polovině r. 1859, dal se dobrovolně na vojnu. Doháněla jej k tomu nějaká nešťastná, osudná láska. Byv odveden poslán jest ihned s plukem do Italie, a potom léta jeho tvář i postava žila mi v paměti jen jako mlhavý zjev. Až po dlouhých osmi letech (1867) přišel po prvé na několikanedělní dovolenou. Za dalších pět let, na počátku r. 1872 sešel jsem se s ním po druhé — tehda jsme spolu kráčeli za rakví otcovou. A potom za rok poznovu jsem konal truchlivou pouť v domovinu hradeckou, abych i jej — předčasně odcházejícího — k hrobu doprovodil. Bylo tedy i bolesti mnoho, stesku za bratrem, jehož smrt zkrušila celou rodinu. Byl naší láskou, pýchou, byly do něho vkládány blahé naděje, byl naším srdcem. A co *mně* v něm umřelo, pociťoval jsem čím dále bolestněji. —

Bylo někdy po prázdninách. Tu milý můj bratr Emil, doktor práv, s kterým jsem sdílel

pokoj „pro svobodné pány“ ve starém domě v ulici Vodičkově, řekl ke mně jednoho dne:

„Večer se čistě oblékni a přijď do restaurace Frankovského. Můžeš tam povečeřeti. Až pak bude nahoře v Klubu po schůzi, přijď za mnou. Bude tam pan Neruda.“

Nebylo pro mne větší přitažlivosti než jméno Nerudovo, a nebylo pro mne večera posvátnějšího, než když jsem jej směl stráviti v jeho společnosti. Těšil jsem se od samého poledne a večer po osmé jsem spěchal k cíli.

Restaurace Frankovského byla tehda v domě Portheimově na třídě Ferdinandově, skoro proti knihkupectví Dra Ed. Grégra a Ferd. Dattla (nyní papírnictví Paroubka & Rozhona), a v prvém patře téhož domu byly místnosti mladočeského Národního klubu, jehož jednatelem tou dobou byl můj bratr. Pokrmy a nápoje byly přinášeny z dolejška, a Frankovský sám přicházel, aby jako šenkýř shromážděným v klubu pánům učinil poklonu. Tehda ještě byl mlád a pln zdraví, kulatý, usměvavý jako měsíček, a také plný nadějí ve zdar své mladé živnosti hostinské, kterou brzy potom přenesl do domu vedle České spořitelny, kde po něm následoval měkkoučký Jezdinský a kde je nyní Bumbrlíček.

Připozdívalo se, netrpělivě jsem sledoval hodiny, brzy-li bude po schůzi. Posléz objevil se sklepník se vzkazem, že se pánové z Klubu již rozcházejí. Ještě na schodech potkal jsem bratry

doktory Grégry, doktora Jana Kučeru. V klubovní místnosti zbyli toliko tři pánové. Doktor Sladkovský, Neruda a můj bratr. Neruda již mne znal, taky ze závodu Bratří Tučků, kam časem zavítával a kde jsem jej s radostí obsluhoval. Sladkovský po představení úkosem se podíval na neznámého mladíka, načež dál obíral sušený hrozen révy, chroustal mandle a datle, louskal ořechy. Ostýchavě usedl jsem opodál, na samý kraj stolu, a přihlížel k hodům Sladkovského, které mi byly neobvyklým divadlem. Dovečeříval tak, ježto byl vegetariánem a s veškerou vášní a neústupností své povahy kázal slovem i písmem vegetářství, prudce dotíraje na „masožravce“ — jak je nazýval — že ze svých žaludků činí „mrchoviště“. Nemýlím-li se, mnohem později po něm podobným způsobem kázal vegetarianismus generál Friedberg Mirohorský.

Slova jen tak se trousila. Sladkovský pojídaje mluviti nemohl a jistě taky se vymluvil již ve schůzi. Bylo nějak mrazivo v jeho společnosti. Mnoho vůbec nenamluvil, a nikdo za hovoru s ním se příliš nenasmál. On sám arci nejméně. Jestliže co pronesl, znělo to důrazně, určitě (mně se zdálo, že až ledově), a jako by netrpělo odmluvy.

Posléze skončil své stolování, dopil zbytek nějaké minerálky, zaplatil, dal stručně dobrou noc a odešel.

Zdálo se mi, že jeho odchodem se oběma

zbylým druhům nějak ulevilo. Mohla započíti „volná zábava“. Bratr pohlížeje na hromadu vyssátých slupek a skořápek po Sladkovském, jichž byla plná mísa, poznamenal k Nerudovi:

„Nic naplat, myslím, že by Sladkovskému mnohem lépe prospěl dobrý biftek s vajíčkem než tato zelenina.“

Neruda pohnul viržinkou v koutku a přisvědčil jediným slovem:

„Skoro.“

Ale pak na vysvětlení a jako na omluvu Sladkovského dodal:

„Víš, myslím, že si ze svého dlouholetého žaláře přinesl nějakou žaludeční chorobu, a proto se stal vegetariánem.“

Hovor byl pak živější. Pánové vzpomněli a vyprávěli si o švédských studentech, kteří nedávno před tím byli hosty Národního klubu. Bylo to sedm kandidátů práv, profesury a snad i jiných oborův, kteří toužili viděti světovou výstavu vídeňskou, ale neměli dosti prostředků na cestu. Pěstujíce však již doma ve Švédsku pěvecké umění, byli výborně sezpíváni, i podnikli výpravu do Vídně s nepatrnými jen financemi a cestou ve větších i velkých městech pořádali pěvecké produkce. Ze vstupného pak uhrazovali náklady cesty. Nějaký čas pomeškali ve Vídni a vracejíce se zastavili také v Praze, kde byli v Národním klubu přátelsky uvítáni. Snad vystoupili veřejně i na Žofíně nebo v Konviktě, již

nepamatuji. Mám podobizny všech sedmi i jména jejich. Brohman, Hjort, Hökenberg, Chavi, Kindlundt, Lagerholtz, Winnström se jmenovali. Skoro všichni byli již zralí mužové, basista pan Chavi dokonce se pyšnil mocným plnovousem jako plukovní tambor. Kam je osud rozvál? Kdo z nich ještě žije po plných čtyřiačtyřiceti letech, vzpomínaje na své pěvecké úspěchy a na dobrodružnou pouť vídeňskou, i na Prahu?

Hovor se přesmykl na vídeňskou výstavu, na kterou se byl vypravil taky Neruda a odkud psal své vídeňské výstavní dopisy. A tu zálibně vyprávěl, kterak byl účasten taky nějaké schůze nebo banketu vídeňských novinářů, a při té vzpomínce se mu vnitřním uspokojením rozjasnila tvář.

„Měl jsi je vidět, kamaráde,“ hovořil k bratru mému, „ty židáčky Vídeňáky. Očekávali, že přijde takový nějaký tichošlápek Čecháček, který se s nimi ani pořádně nedomluví. Ale on mezi ně přišel Neruda! A mluvil s nimi, jako by němčina byla jeho mateřštinou, a nezůstal jim na nic dlužen odpověď. A otvírali oči, jak je zvandrovalý v literatuře německé a vůbec, až umlkli a jen poslouchali, poněvadž leckterý z nich sám nevěděl, o čem je řeč. Viděli tu českého novináře a přestali se šklebit, jak jim imponoval.“

Vypadá to trochu jako samolibost, i mně tehda, jak jsem byl mlád, skoro se tak zdálo. Ale jestliže někdo mohl takto mluviti, vším právem to mohl učiniti Neruda, který byl pevně okován

a měl náležité sebevědomí, znal svoji cenu, svůj význam, a beze vší pochyby Vídeňákům *imponoval*.

Po delším líčení pobytu ve Vídni a tamního života přeskočil zas hovor na domácí působení Nerudovo, a tu Neruda poznamenal, že by mohl slaviti malé jubileum. Že právě v ty dni napsal a tiskárně dodal fejton, jímž dovršil (neklame-li mne paměť) plnou tisícovku svých fejtonů. Tato číslice mě ohromovala. Ovšem Neruda psal fejtony své již od r. 1861, nejprve do Krásova „Času", potom do „Hlasu" a od r. 1865 do „Národních Listů", mnohdy třeba třikrát v témdni.

Když se zmínil o tomto svém tichém jubileu, o kterém snad měli povědomost jen jeho důvěrnější redakční kolegové, zadíval se na něj můj bratr, jako maně zavadil zraky taky o mne a řekl k Nerudovi:

„Ale abys toho byl mohl tolik napsati, a z tolika oborů, musil jsi taky mnoho věděti, příteli, pravda-li? Musil jsi mnoho studovati, mnoho čísti, zkrátka, bylo ti třeba velikého vzdělání, viď?"

Neruda kolébal viržinku v ústech, pokývl hlavou, vyňal doutník a řekl stručně:

„No, nacpe toho člověk do sebe, nacpe."

Zas na mne pohlédl bratr, vrátil se k Nerudovi a pronesl ostře:

„To je dobře, že to slyší taky tuhle můj bratr Nácik."

Neruda zvolna otočil hlavu, podíval se na mne.

Již po prvém pohledu bratrově vznikalo ve mně tušení čehosi neblahého, jeho otázka k Nerudovi pak zdála se mi příliš úmyslná. Vždyť se rozumělo samo sebou, že Neruda mnoho ví. Studoval, byl taky nějaký čas učitelem, vykonal mnoho cest, kteréž poutavě vylíčil, psal básně, povídky, fejtony, umělecké a literární recense. Všechno to mi bylo již známo. Byl to prostě Neruda! Neruda, na kterého my zelení mladíci jsme pohlíželi jako na poloboha.

Zatrnul jsem, kam tento hovor povede. Neboť můj bratr, člověk předobrého, zlatého srdce, kterému jsem se nikdy nemohl odvděčiti za vše, co mi prokazoval, byl nejúhlavnějším odpůrcem mých spisovatelských pokusů a překážel jim, jak jen dovedl; pálením nevinných rukopisů mých, arci velmi ubohých, na konec odnímáním světla, zavíráním psacího náčiní, abych „spisovati“ nemohl, a při tom všem prudkým plísněním. V jeho očích kradl jsem svým počínáním jen Pánubohu čas, který jsem po jeho mínění měl vynakládati na věci užitečnější. Totiž na obchodní. Tak mé neškodné počátky „spisovatelské“ a mnohé chvíle mládí mého byly mně velmi ztrpčeny tímto jeho zamítavým stanoviskem, kteréž arci vyplývalo z úmyslu nejlepšího. Drahý bratr chtěl zabrániti, abych se nedostal na scestí, ba, jemu již jsem byl skoro ztraceným člověkem. Přes to ne-

chápal jsem jeho odpor. Vždyť i náš nejstarší bratr Gustav byl také vyučen kupectví a stal se pak spisovatelem, psal do Mikovcova „Lumíru“ a později povídky pro mládež. Arci jeho další činnost byla zmařena osudným rozhodnutím, že se dal na vojnu. — A vždyť i sám bratr Emil měl jakousi, arci bezděčnou vinu na mém poblouzení, učiniv mne již někdy r. 1871 svým spolupracovníkem v rubrice „Co budeme čísti?“ pro strýcův kalendář. V té rubrice byly otiskovány stručné obsahy, jakési extrakty „Zábav pro mládež“, které strýc vydával a které oněmi výtažky byly čtenářům doporučovány. Tyto extrakty po léta psal za skrovný honorář můj bratr. Ale sám jsa zavalen kancelářskou prací, kterou i domů si přinášel, vybídl mne jednoho dne, abych se o ně pokusil. To byla má první „literární“ práce, která měla praktický výsledek. Bratr pak tyto mé školácké úkoly přečetl, opravil a dodal tiskárně. Však i bez něho byl bych tropil, co bratra později tolik hněvalo. Psal jsem „povídky“ již jako školák dvanáctiletý, rozumí se, že romantické, s výzdobou rytířskou, loupežnickou a cikánskou. Dokonce jsem k nim obrázky „maloval“. Nákaza tedy byla ve mně od samého dětství. A teď jsem to vše odpykával bratrským rozporem, který trval dlouhá léta. Přes to vše nikterak jsem nezanedbával svých povinností v závodě, které jsem s chutí konal. Miloval jsem svého šéfa, nezapomenutelného Bedřicha T., on měl rád mne. Ale

večery náležely mně. Hřešil-li jsem tak příliš, když jsem je utrácel slohovým cvičením, které nikomu neubližovalo? — Bratr však chtěl mne stůj co stůj odvrátiti od pokusů, které po jeho přesvědčení k ničemu dobrému nevedly, a dnes, tohoto večera, když jsme seděli s Nerudou v důvěrném besedování, měla padnouti rozhodná rána, z které bych se nevzpamatoval.

Teď tedy pokračoval bratr, stále hledě na Nerudu:

„On totiž Nácik myslí, že by taky mohl býti spisovatelem, a maří jen hloupým čmáráním čas. Ve škole se nechtěl učit, nic nestudoval, vzdělání nemá. Nechce pochopiti, že ke spisovatelství je třeba mnoho se učiti a věděti, že k tomu nestačí elementárka a ročník reálky, a že k tomu třeba taky kusa talentu. A toho jistě nemá. Co škrábe, jsou samé bezcenné hříčky. Lépe by udělal, kdyby se oddal studiu obchodních nauk, Skřivanova účetnictví, směnkářství, když jednou je kupcem. Teď slyšel od tebe, čeho je ke spisovatelství třeba, nechť si z toho vezme ponaučení...“

Dál a dál hovořil drahý můj bratr, ježto chvíle zdála se mu nejvhodnější, abych vedle Nerudy změřil svou nicotnou a mizivou jsoucnost, abych ze sebe nadobro vypudil snahu po péře. Vždy náruživěji plynula jeho slova, a kdykoli zavíral odstavec kárné řeči své, vždy dodával:

„Řekni mu to, Nerudo, přisvědč mi, že mám pravdu, tobě uvěří.“

A ty jeho jindy tak dobré, upřímné zraky jen sršely a dychtivě se upíraly na Nerudu, jak odpoví.

Chvěl jsem se za filipiky bratrovy lítostí, ale ještě více studem před Nerudou. Kterak jsem tu byl před ním zahanben! Kterak večer, na nějž jsem se tolik těšil, zvrhl se mi v nejtrpčí chvíli! Nebyl jsem s to, abych pronesl slova na svou obranu, abych odporoval bratru, mnohem staršímu mne. Každým slovem jen ještě více bych jej byl rozjitřil. Ani jsem nemohl poukázati k ničemu, čím bych snahu svou ospravedlnil. Co jsem posud uveřejnil, nestálo za řeč. Ostatně jsem se s tím i před bratrem tajil, ukrývaje se ponejvíce za pseudonymy. Bylo to něco v Humor. Listech, v Obrazech života, v Palečku. Samé malichernosti.

Neodvážil jsem se ani, abych přímo vzhlédl k Nerudovi, a posléze neviděl jsem ani jeho, ani bratra. Zraky se mi zaplavily. Byl jsem prostě zničen, zdeptán. Zdrcení mé bude dovršeno, až Neruda vyřkne svůj soud. — —

Avšak Neruda za celou dobu tohoto bratrského sporu nepromluvil. Jenom na počátku mrskl po mně očima, chvilenku hleděl i na bratra, potom však svraštil čelo, sklonil hlavu, obíral se jen svou viržinkou, mlčky naslouchal. Nepromluvil ani, když bratr, kterému se nedostávalo odezvy, ponenáhlu umlkal, jako když bouře dohřmívá. Dojista i Nerudovi bylo v tu chvíli trapno. Bylo mu nesnadno ujmouti se jakkoli mne,

aby neporušil autority staršího bratra. Avšak nemohl a nechtěl přisvědčiti ani bratrovi, aby zas mne nadobro nezničil. Jistě uznával, že proti mně dosti již bylo řečeno. A to jsem v té chvíli pocítil a za to jsem byl Nerudovi ze srdce vděčen.

Bratr se vybouřil, a nastalo dlouhé odmlčení. Do té situace vpadl sklepník, přinášející Nerudovi a bratru čerstvý pohár piva, a já vítal jeho zjev jako vykupitele.

„Kdo tam sedí ještě dole?“ otázal se Neruda sklepníka zcela ledabyle. A tím navázal nový hovor, který se pak týkal všeho možného. Za řeči Neruda vyňal jakýsi peníz, ukázal jej bratrovi.

„Tím dnes byla moje sbírka obohacena.“

Neruda totiž sbíral všeliké staré mince, ale nějaké soustavné sbírky neměl. Všechen svůj numismatický poklad choval v dřevěné misce, aspoň tehda.

Byl rád i bratr, že se hovor přesunul. A tu poznamenal:

„Tuhle Nácik taky shání staré peníze. Ovšem na to nemá vědomostí ani času, ale hlavně prostředků. To je drahá záliba.“

„Tak?“ obrátil se ke mně Neruda. „Co pak máte? Nechtěl byste mi to někdy ukázat? Snad bych v tom nalezl, co ještě nemám. Vyměnili bychom si.“

Koho tato slova po všem, co předcházelo, mohla víc potěšiti než mne! S horoucí radostí slíbil jsem, že své mince přinesu, a Neruda obe-

slal mě k sobě na neděli. Bydlil tehda v bezejmenném průchodu, který vede z ulice Konviktské do Bartolomějské, skoro na nároží náměstí Betlemského, u barytonisty Lva, dobrého přítele svého, o kterém často promlouval a kterého měl velmi rád, jehož velikého umění i vlasteneckého smýšlení si velmi vážil a cenil, o němž nešetřil chvály, když Lev zamítal všechny nabídky, kterými měl býti získán pro jeviště v cizině.

Dostavil jsem se k Nerudovi se svou „sbírkou“ mincí v režném sáčku.

„Děkuji vám zatím,“ řekl Neruda. „Až bude po chvíli, proberu se tím. Vidíte, tohle jsou mé mince. — A po čase vám vzkáži po Emilovi, abyste si pro své mince zase přišel, nebo se potkáme. Dovolíte mi, abych si některé vybral?“

„Třeba všechny, pane Nerudo. U vás budou v nejlepších rukách.“

Dal mi několik otázek, jak se mi líbí v závodě Tučkův, co čítám, čím se obírám atd., podal mi ruku, propustil mě.

Uplynuly neděle. Potkal jsem jej potom na Třídě a řekl mi:

„Můžete si pro své mince přijít. Ale všechny už nejsou. Přece jsem vás o něco oloupil.“

Jaká pro mne radost! Kéž by si byl ponechal všechny. Ale pak bych k němu nebyl mohl, a návštěvy u něho cenil jsem si nade vše. A když jsem k němu zas přišel, vrátil mi zbytek, okázal mi, co si nechal, a zeptal se:

„A co pak tedy za ně chcete?“

Polilo mě horko.

„Ale pane Nerudo! Nechte si je. Rád vám je dávám. Snad byste mi neplatil!“

„Tak je dobře. Přijímám je. Však se nějak vyrovnáme. A najdete-li zas něco zajímavého, okažte mi to. Snad by se mi hodilo.“

Šťasten odcházel jsem od něho.

Zas plynuly neděle, a přiblížil se štědrý den. Zatím jsme odešli z mládeneckého příbytku ve Vodičkově ulici, z něhož byl výhled ve starou, zanedbanou, zádumčivou zahradu, za kterou se dále rozkládala obšírná zahrada Františkánská, a přestěhovali se v samostatný byt za tehdejší Koňskou branou, na Vinohradech. Po smrti bratra Gustava zbyly v Hradci matka a dvě sestry, všechny teď po druhé a dokonale osiřelé. I povolal je bratr Emil do Prahy; jeho koncipientský výdělek i můj udržoval společnou domácnost. Přišly na podzim, již do nového bytu. Zase jsme byli rodina pohromadě, bohužel, kusá. Bez otce, bez bratra Gustava, nezapomenutelných, stále oplakávaných. A tak zas po letech jsme chystali první společnou vánoční večeři, tesklivou, plnou vzpomínek na drahé nebožtíky, jejichž stínové jakoby seděli mezi námi. Bez vánočního stromku, kterého jsme taky doma v Hradci nemívali. Tam jsme odjakživa slavívali jen svatého Mikuláše. Zůstali jsme věrni starému zvyku.

Přece však po večeři jsme se vytasili se svý-

mi vzájemnými dárky, abychom si štědrý večer nějak zveselili. Skrovnými, chudými. A jen věcmi užitečnými. Tu sáhl bratr do kapsy zimníku, vyňal balíček, položil jej k mé hromádce ořechů a řekl:

„Tohle ti posílá pan Neruda."

Toho večera již jsem neměl smyslu pro nic jiného než pro knihu Nerudovu. Nepoznanou do té doby radostí zachvívalo se ve mně srdce. O třináct let později, a zase před vánoci, daroval mi knihu jinou, do kteréž již vepsal „Příteli — — —", avšak, ač má radost z ní byla veliká, oné první nevyrovnávala se. Jsou radosti v životě a chvíle štěstí, které se neopakují.

Schyluje se čtyřiačtyřicátý rok od onoho krásného, nezapomenutelného štědrého večera. A dovršuje se čtvrtstoletí od bolestného, truduplného dne, kdy předrahý můj bratr navždy zavřel upřímné zraky své. O pět čtvrtí roku dříve byl odešel Neruda. Mnohé večery sedávali spolu při poháru a družném hovoru, kosti obou spočinuly nedaleko sebe na témž hřbitově a dávno zetlely. Zas přicházejí a míjejí vánoce, ale již není šťastných a radostných štědrých večerů. S úlevou oddychuji, když jsou svátky za námi a když posléze mine i den Tří králů, který vánoční období nadobro uzavírá. Štědrý den je svátkem jen srdcí mladých a šťastných. Starým a stárnoucím lidem je toliko zdrojem teskných vzpomínek.

(Topičův Sborník, prosinec 1917.)

2.

DVA ŠŤASTNÉ DNI ZE ŽIVOTA.

Nesnadno je rozpomínati se na některé chvíle v životě, na události buď trudné či veselé neb dokonce radostné. Bylo chvil takových do nespočetna. Ovšemže mnohem více trudných než veselých. Co všechno život přinesl a co vše odňal! Než nevzpomínejme trudů. Kéž by všechny upadly nadobro v zapomenutí, aby se již nikdy z podvědomí nevynořily. Ostatně je skutečně v lidské povaze, že spíše zapomíná na všeliké strasti než na chvíle blažené. Jen některé neutěšené události z minula, z dávných let se zarážejí v paměť jako trn.

Některé však události radostné svítí nám i do pozdního věku, do podzimu a do zimy života. Na dvě takové chvíle nikdy nezapomenu. Ale i z těch jsem se již kdysi vyzpovídal. Ježto však se mám svěřiti s příběhy nejvýznamnějšími, tu tedy je stručně vypovím.

Nikdy nezapomenu na Štědrý večer z r. 1873. Tehda mi starší bratr můj odevzdal balíček se slovy: „To ti posílá pan *Neruda*.“

Jak se mi ruce chvěly, když jsem balíček rozvazoval! Bylo zřejmo, že to jest kniha. Ano,

byly to jeho *„Knihy veršů“*, druhé vydání z téhož roku 1873, autorský výtisk na zvláštním papíře, v tehdejší tak zvané skvostné vazbě lipské. A na přídeští knihy bylo vepsáno:

P. Ignáci Hermanovi na památku.
23/12 73. J. Neruda.

Sotva jsem svým zrakům věřil. Neruda — mně — mladíku devatenáctiletému — posílá vzácnou knihu svou s vlastním věnováním! Byla to oplátka za nějaké staré mince, které si z mé nesoustavné sbírky pro svou rovněž nesoustavnou toho roku „vypartykoval“, jak se sám vyjádřil. Ale bylo to něco více. Byl to hlavně lék na bolest, která mi nějaký čas před tím byla způsobena před ním, před Nerudou, když drahý můj bratr vyzradil za mé přítomnosti Nerudovi, že se obírám „spisovatelskými“ pokusy, nemaje k tomu náležitého vzdělání a dojista ani nadání. Tímto darem sklonil se ke mně Neruda, ke slabochu bezmála ztracenému. I v tom byl úmysl, že mi svou knihu podával rukou bratrovou. Plakal jsem nad ní radostí a neskonalým dojmem. Tu drahocennou památku ani ďábel by mi byl nevyrval. A za poklady světa bych ji nebyl dal.

A druhou šťastnou a přeradostnou chvílí mi bylo setkání se *Svatoplukem Čechem* o pět let později, 13. března 1879, když jsem se odvážil do redakce „Květů“, abych se pozeptal po osudu

své novelky „Silhueta“, kterou jsem nějaký čas před tím „Květům“ nabídl. Myslil jsem, že najdu dra Serváce Hellera, spoluredaktora „Květů“, kterého jsem již dříve znal — zatím jsem pojednou stál tváří v tvář Svatopluku Čechovi samému. Stěží jsem vypověděl, proč přicházím. A tu drahý Svatopluk po nějakém odmlčení a rozpakování — jak se mi zdálo — jako by byl váhal s odpovědí nepříznivou, promluvil ke mně slovy, jakých jsem před tím nikdy neslyšel. Četl můj pokus, líbil se mu, měl prý radost, že má něco, na čem ani písmenka měnit nemusí, byl prý překvapen — zdráhá se mi tu péro opakovati, co vše mi pověděl. Hned prý by byl odnesl rukopis do tiskárny — až pak na samém závěrku byl neuspokojen, že jsem svého hrdinu obestřel šílenstvím. V tom si přál změny. „Ačkoli by vaši práci všude a rádi uveřejnili, ani slova na ní neměníce,“ dodal.

Radostí, neskonalým štěstím až závrať mě pojímala, když ke mně takto hovořil. Arciže jsem jeho přání vyhověl, konec historie přepracoval, a za několik neděl potom byla moje „Silhueta“ ve Květech otištěna.

Ty dva dni, onen Štědrý večer z r. 1873 a tento 13. březen z r. 1879, pokládám za nejšťastnější a nejvýznamnější chvíle ve svém životě. Onde Neruda, tuto Svatopluk Čech. K oběma jsme my tehdejší mladí začátečníci vzhlíželi bezmála jako k světcům. A tito dva slavní a neza-

pomenutelní mužové podali mi vlídně a přátelsky svou ruku.

Nejen se zármutkem, i se štěstím třeba svěřiti se někomu. Byl to první můj literární přítel, milý druh Jan V. Veselý (Benešovský), který je se mnou sdílel, a myslím, že upřímně a beze vší závisti. Byli jsme oba stejného věku a tehda oba plni naděje v život a práci budoucí.

(Z knihy vzpomínek „Máje“, 1925.)

3.

DROBNÉ NEHODY BÁSNÍŘČINY.

(O Elišce Krásnohorské podle jejího vlastního vyprávění.)

Den před Štědrým večerem r. 1922 navštívil jsem zas jednou drahou slečnu Elišku Krásnohorskou, přinášeje jí nějakou knížku. Osměloval jsem se tak čas od času do jejího příbytku v Černé ulici, třeba jen abych vzkaz vyřídil nebo dopis odevzdal, aniž jsem chtěl vzácnou básnířku o čas olupovati. Jen v předsíni své poselství vykonat — a zase zmizet. Avšak věrná její a pečlivá neť a společnice, slečna Dornova, nikdy mne tak zhola nepropouštěla. Již chvátala do slečnina pokoje a zdaleka mě ohlašovala. A potom v zápětí se ozvalo přívětivé pobídnutí domácí paní z pokoje:

„Cože nám chcete utéci? Pojďte dále a něco mi povězte! Dlouho již jste u nás nebyl.“

To již léta, léta z domu nevycházela, a z mé návštěvy nikdy nehrozilo, že snad chci vymáhat nějakou báseň, proslov. Tak ráda pohovořila o denních událostech a ku podivu, jak byla o všech dějích veřejného života zpravena. Patrně čítala pilně denní noviny. Tuším, že žádná pa-

mětihodnější událost jí neunikla. Rušný život pražský byl tak dalek toho zákoutí, v němž poslední léta žila a tvořila, a přece k ní doléhaly jeho vlny. Časem však zaletěla vzpomínkami i ve vzdálenou minulost a pak vyprávěla drobné příhody a nehody ze svého života.

Nerozpomenu se, kterak jsme na to přišli, ale řečeného dne tedy mi vyprávěla, kterak byla po dvakráte zcela bezděčně uvězněna, o svobodu oloupena, ovšem jenom na chvíli. Ale takové chvíle se někdy prodlužují do nekonečna. Vystálá úzkost neb aspoň nepříjemnost bývá mnohem delší než celá nepatrná nehoda.

Kdysi — a patrně již hodně dávno, slečna sama nevzpomínala roku — když ještě se mohla účastniti vycházek Umělecké besedy po Praze, vybrala se skupina členů Besedy do Páté čtvrti, do Židovského města pražského, pánů i dam, aby si prohlédli Staronovou synagogu a pak starý židovský hřbitov. Historický výklad měl František Dvorský. Mimo něj v synagoze vykládal arci taky kostelník čili strážce té modlitebny. Elišku Krásnohorskou vedl básník Heyduk.

„Ale když byl kostelník se svým výkladem u konce a všichni posluchači ze synagogy vycházeli, milý Heyduk mi náhle zmizel,“ vyprávěla s úsměvem Eliška. „Nu, znal jste Heyduka. Spatřil někoho, koho si dříve nebyl povšiml, chytil se ho, na mne v tu chvíli zapomněl. Já, nemohouc tak rychle kupředu jako druzí, opoz-

dila jsem se, kostelník zamkl synagogu — a já tam uvázla. V synagoze v tu chvíli bylo již hezky šero. Buším na dveře, volám — ale marně. Všecka společnost se vzdalovala. Byla to trapná chvíle. Na štěstí však se na mne rozpomenul Dvorský. ‚Kde je Krásnohorská?‘ — Nu ano, já byla zavřena. Sice to dlouho netrvalo, ale jak jsem si oddechla, když se vrata synagogy zas otevřela a já byla na vzduchu!“

Po druhé něco podobného potkalo básnířku někdy roku 1895. Tehdy byla na staroměstské radnici schůze jakési krojové komise, taky Krásnohorská byla pozvána. Schůze hezky dlouho trvala — ovšem, než se všichni řečníci a řečnice vystřídali, a když bylo po debatě, úprkem se všichni hrnuli ze sálu, jako by bylo hořelo.

„Než jsem shledala na věšadle svůj plášť, sluha zamkl síň, nepovšimnuv si, že já ubohá se tam ještě oblékám. Marné všechno mé volání, v tom šumu odcházejících na chodbě nikdo mne neslyšel. Myslila jsem, že otevru okno a budu volat na náměstí. Ale okna byla těžká, vysoká, ba ani na kliku jsem nedosáhla. Již jsem se smiřovala s myšlenkou, že tu přečkám noc, ale jakou noc by byli měli naši doma, kdybych se nebyla vrátila? Zase jsem se uchýlila ke dveřím, naslouchajíc, a byly to dlouhé, dlouhé chvíle čekání v nejistotě, jak se se mnou poděje. Konečně jsem z hlubokého ticha, jež mně obklopovalo, uslyšela čísi kroky na chodbě. Zas buším

do dveří pěstí (ach, ta slabá, útlá ruka Krásnohorské!), zase volám. Kroky míjely a vzdalovaly se, ale opět se vracely. Přece jen se tomu strážci zdálo, že odkudsi něco slyší. Konečně tedy zaskřípěl klíč v zámku, sluha mi odemkl a nesmírně se divil, kde jsem se tu vzala. Ale jen když jsem byla vykoupena.“

Méně trapná, spíše komická příhoda potkala Elišku Krásnohorskou jindy a tuším, že mnohem dříve před tím dvojím uvězněním. Tehdy chtěla navštíviti paní Renátu Tyršovou v sokolovně, v Sokolské třídě. Vrata sokolovny bývala vždy zamčena. Krásnohorská chtěla zazvoniti, ale knoflík zvonku (či snad rukověť drátěného táhla) byl příliš vysoko, že ho nedosáhla. V rozpacích čeká, jak se k paní Tyršové dostane. V ulici se nikdo neobjevuje. Za hodnou chvíli teprv kráčí mimo nějaký pán. I požádala ho, aby jí zazvonil.

„Ale ten se vám na mne podíval,“ vyprávěla mi smějíc se, „a snad si myslil, že se s ním tímto způsobem chci seznámit.“

Podíval se tedy mimojdoucí pán na básnířku, arci nevěda, kdo ho o tu ochotu žádá, a netuše, jak rád by někdy vzpomenul, komu malou službu prokázal, a beze slova kráčel dále.

Za chvíli jde mimo nějaká panička z lidu a Krásnohorská pronáší k ní stejnou prosbu. Milá ta panička zachovala se stejně jako pán. Změřila si básnířku pohledem, který vyjadřoval asi toto: „Což jsem nějaká zvonice? Jen si zazvoň sama.“

Konečně se blížil nějaký umouněný učedník.

„Myslím, že to bylo švícko,“ poznamenala slečna vyprávějíc.

I sáhla do kapsy, podává švícku desetník a žádá:

„Zazvoňte mi, mládenče, prosím vás.“

Švícko vyvalil oči. Pražská švícka, jak známo, odjakživa ráda si zazvonila u zamčených domů, a zadarmo — arci aby pak vzala co nejrychleji nohy na ramena a jen z dálky si polahodila pohledem na rozzuřeného domovníka, když poznal, že byl vyveden aprilem. Ale aby za to někdo nabízel šesták — —! Všecek udiven tedy mládenec popadl nejdřív šesták, potom za rukověť zvonce a zatáhl jako na poplach. Domem se ozvalo hrozné řinčení — a ševčík již utíkal, jen se za ním prášilo.

„Vrata se rozlétla,“ vyprávěla slečna, „a tu vyběhla služka paní Tyršové s koštětem, aby domnělého nekárance citelně za to svévolné pobouření potrestala. Zatím jsem tu stála já jako nevinný původce rámusu. Nasmály jsme se tomu pak s paní Tyršovou...“

(Národní listy, 30. I. 1927.)

4.

POSLEDNÍ Z KRUHU SLÁDKOVA LUMÍRA.

Ušlechtilým Františkem Heritesem odešel v říši stínů poslední Lumírovec, poslední člen té literární družiny, jak ji vytvářela léta sedmdesátá minulého století. A poslední článek tak řečeného „železného kruhu“ lumírovského, jak jej pyšně nazýval Sládek, když se r. 1877 ujal vydávání Lumíra na vlastní vrub.

Jméno Heritesovo se vyskytovalo v Lumíru již o několik let dříve, tuším roku 1874 po prvé. Zajímalo nás, tehdejší mladíky zelené, nezletilé a v literatuře neobeznalé, již pouhým neobvyklým zvukem svým a zajímalo nás vše, co nový a nám neznámý ten spisovatel napsal. Dovídali jsme se o něm jen tolik, že je lékárníkem a že žije kdesi na venkově. Neobjevoval se příliš často v časopise, jejž jsme si od prvého čísla zamilovali, ale tím vzácnější nám byla každá zmínka z jeho péra. Čítali jsme je stejně horlivě a se stejným nadšením jako arabesky a novelky Čechovy, a zvláště nám lahodilo, že povídky neznámého autora byly jako ze života vykrojené. Taky že byly. Herites žil v malém městě, znal od mládí každý nerv a každý dech toho malo-

městského života, který jej obklopoval, i nemusil jíti pro své postavičky a jejich osudy daleko a dovedl je líčiti tak, že neměl tehda v tom oboru žádného soupeře. Byl osobitý, rázovitý, psal svým perem, nebo „jedl svou vlastní lžicí“, jak sám říkával někdy o jiných, jejichž věci se mu líbily a v nichž shledával svébytnost, odlišnou od vyšlapaných cest a pěšin. Tak samorostlý byl i Herites.

Lumír byl založen r. 1873 a svým jménem byl vlastně obnoveným Lumírem, nástupcem starého Lumíra Mikovcova, který od roku 1851 byl přes deset let skoro jedinou studnicí ušlechtilé zábavy a poučení zejména po stránce historické. Ale mladý ještě Mikovec zemřel r. 1862 a o rok později zanikl jeho časopis. A když tedy Lumír po celých desíti letech — 1873 — byl vzkříšen, znovuzrozen, byl velmi vřele uvítán, nejen hlavně pamětníky časopisu Mikovcova, ale i mladší generací. Avšak pouhé nadšení ještě žádný list neuživilo, neudrželo, nebylo-li provázeno hmotnými prostředky. A po té stránce Lumíru šťastná hvězda nesvítila, ačkoliv se mu v čelo postavil sám Neruda s Hálkem, ačkoli v Lumíru soustředili skoro všechnu elitu tehdejšího literárního světa českého. Mládež sice lačně hltala obsah Lumíra, zvláště když v něm byl tak šťastný počátek učiněn Arbesovým „Svatým Xaveriem“, ale mládež neměla peněz, aby si list odbírala. Hltala jeho čísla v kavárnách, ale bylo jich jen

několik, které pro své hosty předplácely taky časopisy toho rázu. Myslím, že by se jich tehda ani na prstech jedné ruky nebyl dopočítal. V hostincích vůbec nebylo vídati jiných časopisů krom některých politických deníků a Vilímkových Humoristických listů. Spíše jste — a vlastně dojista — našli v každé veřejné místnosti vídeňského Kikeriki a Floh než nějaký český list, který sloužil duševní potřebě vzdělanějšího obecenstva. Do Čech přicházelo na sta, ne-li na tisíce výtisků mnichovských Fliegende a ve mnoha českých rodinách, i tak zvaných lepších, stále ještě po starém zvyku byla odebírána a čtena Gartenlaube a vedle toho Das Buch für alle. Za takových okolností bylo vydávání Lumíra spojeno s velikými nesnázemi hmotnými.

Unavilo to Nerudu i Hálka, nastoupila jiná skupina vydavatelská a redakční, ale setkala se se stejným výsledkem. A když se tak vystřídalo asi trojí vydavatelstvo, schylovalo se skoro k zániku Lumíra. A tu tedy se ho ujal Sládek, který již byl členem té poslední skupiny, a pokračoval v jeho vydávání. Přešel s ním z tiskárny dr. Eduarda Grégra do tiskárny Ottovy, a pak tedy jsme ponenáhlu my, zřízenci závodu, poznávali stálé a hlavní spolupracovníky Lumíra, pokud jsme jich neznali již dříve. Malý pokojík vedle hlavní pisárny nakladatelství Ottova byl propůjčen k občasným schůzkám spolupracovníků Sládkových a redakčním, a sem tedy častěji přichá-

zeli hlavní sloupové Lumíra, pokud bydlili v Praze. Arbes, Vrchlický, Zeyer. A tu tedy vznikl onen známý „železný kruh“ Lumíra, na němž si Sládek tolik zakládal. Někteří jeho členové žili na venkově, tak Jan Lier, který byl tehda ještě úředníkem železničním, a tedy František Herites, který v tom kruhu nesměl chyběti. Jeho spolupracovnictví si Sládek velmi cenil.

Nerozpomínám se, bylo-li to hned na počátku Sládkovy éry, kdy chtěl vystoupiti s číslem zvlášť bohatého a výrazného obsahu, a do toho čísla měl přijíti taky příspěvek od Heritesa, zvlášť vyžádaný. Ale pamatuji se, jak Sládek netrpělivě očekával slíbený rukopis. Denně přicházel do tiskárny s nedočkavou otázkou: „Nepřišlo nic od pana Heritesa?“ Nám ta otázka byla skoro podivná, poněvadž všechny zásilky dával posílati přímo sobě, do bytu. A den co den byla jeho otázka nervosnější. A Heritesův rukopis pořád nepřicházel.

„Heritesa nemám, Heritesa,“ říkával pánům, kteří ho v pokojíku nakladatelství navštěvovali. „Ale slíbil mi, určitě slíbil, a tedy pevně doufám, že nás nenechá na holičkách.“

Pro všechny případy dal do sazby nějakou jinou věc, pro případ z nouze. Ta však mohla být odložena do nějakého čísla dalšího, přijde-li Herites. Tu konečně jednoho dne vpadl Sládek do dveří pisárny všecek radostný. Již ode dveří mával obálkou a volal k faktorovi:

„Herites je tu, pane faktore! Nesu Heritesa. Tu to máte, a prosím vás, okamžitě s tím do sazby. Věděl jsem, že se dočkáme. Ať se to parou vysází a zítra si přijdu pro korekturu. Koudel hoří.“

Nevím, bylo-li to skutečně vysázeno do zítřka či do pozítřka. Jen vím, že se tiskárna vždy snažila, aby Sládkovi vyhověla co nejdříve, ježto náležel k zákazníkům nejnetrpělivějším.

Pamětlivi té redaktorovy dychtivosti Heritesova příspěvku sahali jsme pak po čerstvém čísle Lumíra, a tu tedy byla povídka Heritesova, taky zas historie z maloměstského života, a podržel-li jsem v paměti správně její název, jmenovala se Rodina páně kontrolorova. Je tomu přes padesát let.

Do „železného kruhu“ vkládal Sládek naději, že jeho členové budou literární své práce ukládati jen do Lumíra, čímž by byl jeho list tvořil velikou zvláštnost v literatuře. Avšak brzy potom zavanul svěžejší vzduch u vydávání literárních, beletristických časopisů, které se rovněž ucházely o práce Lumírovců, a taky jejich tvorba se zatím rozrostla tou měrou, že ji už nemohl pojmouti jediný list, rozměru dosti skrovného. Roku 1879 založil Svatopluk Čech své Květy, měsíčník o mohutných svazcích, skoro touž dobou počal vycházet Brožíkův Ruch, o několik let později Zlatá Praha. Nové časopisy taky se dožadovaly prací Lumírovců, ba i některé den-

ní listy se o ně ucházely. Herites již někdy roku 1880 psal pro fejton Národních listů své články „Z mého herbáře“, které byly dychtivě čítány a jejich pokračování bylo toužebně očekáváno. Byly později vydány samostatně v knize, kterou ilustroval Heritesův přítel sochař Josef Maudr. Nastala taková spotřeba literárního materiálu, že na př. Jan Lier jednoho času (v letech osmdesátých) uveřejňoval rozměrné své práce současně asi ve čtyřech časopisech.

Na počátku devadesátých let byl Herites získán — tuším, že Svatoplukem Čechem — za stálého přispěvatele do nedělní zábavné přílohy Národních listů. Toto jeho spolupracovnictví bylo pak přerušeno výpravou do Ameriky, kterou podnikl s celou rodinou.

Trvalo ještě několik let, než se Herites odhodlal opustit své milé Vodňany a přestěhovat se nadobro do Prahy. Chtěl žít ve středisku všeho duševního ruchu a v Praze již setrval. Přišel taky do spolku Máje, a tu jsme v něm seznali ušlechtilého člověka a oddaného druha. Co měl na srdci, upřímně pověděl. Neměl ani jediné záludné myšlenky. Neměl s nikým sporu a byl prost všeliké literární nevraživosti a závisti. Bylo v jeho povaze cosi rozšafného, přímo otcovského. Dravý život ho nikterak nepokazil. V jádře zůstal bodrým venkovanem v nejlepším toho slova smyslu. Byl milujícím otcem své rodiny a dobrým přítelem. Neměl na růžích ustláno, ale

nikdy nereptal. Přijímal všechen život, jak byl. Za všechnu svou práci zasloužil nejlepší odměny, jakou jen osud může dáti, a zatím ten slepý osud ztrpčil poslední jeho léta trapnou chorobou, která se podobala ponenáhlému odumírání všemu světu. Své nitro, svou duši dal českým čtenářům. Zdali se taky jemu čtoucí svět odvděčil aspoň dílem za vše, co mu daroval?

Národní listy, 3. II. 1929.)

5.

VZPOMÍNKA NA PRVNÍ VERŠE ADOLFA ČERNÉHO.

Pocházíme sice oba z města, „ideže Orlicu Labe pije“, „z Dobroslavska Chlemca“, z Hradce Králové, ale v mládí svém ranném jsme se v domovině nepoznali. To tím, že milý přítel Adolf Černý přišel na svět právě o deset let později než já, s rozdílem jen několika dní. Když jsem čtrnáctiletý v podzimu roku 1868 z Hradce odcházel, byl Adolf Černý teprve čtyřletý — tehda jsem o jeho bytí neměl ani ponětí. Ostatně Adolf Černý jest plnokrevným Hradečanem, já jen polovičním. Jeho kolébka stála tam ve starobylém domě na Kavčím trhu čili plácku, moje pak v Horním mlýně u Chotěboře, na úpatí Českomoravské vysočiny. Avšak od útlého dětství jsem v milém Hradci vyrůstal, do školy chodil, z něho do světa vyšel, a tak tedy jsme právem krajané, a chcete-li po hradecku, oba čistými „hradeckými votroky“, což si taky dost často připomínáme. On jest o to šťastnější, že jest o deset let mladší; až dožije mého dnešního věku, podobá se pravdě, že já už budu mezi strašidly. Ale proto přece se máme rádi.

Trvalo do našeho mužného věku, než jsme se seznámili osobně. O něco dříve stalo se to „cestou písemnou". Roku 1882 počal jsem vydávati svého *Švandu dudáka*. Netrvalo dlouho, a za spolupracovníka se přihlásil taky Adolf Černý, zatím pod nějakým pseudonymem. A tak jsme si počali dopisovati. A někdy v polovině let osmdesátých jsme se setkali po prvé, když Černý zavítal do Prahy.

Pravda, Černý byl sice o deset let mladší, tedy mladík proti mně, skoro pouhý jinoch, a tak taky se svými dlouhými romantickými vlasy vypadal. Ale pozbyv záhy otce a staraje se o matku a sourozence, měl již dosti životních zkušeností i dosti trpkých. Tvrdým životem člověk časněji dozrává. A v tu dobu již taky pilně pracoval o lužických věcech a skoro všichni jsme mu říkali Černý Lužičan. Zatím psal prózu. O verše se pokusil mnohem později, skoro až za deset let.

Bylo to někdy v podzimku roku 1894 nebo snad v zimě roku 1895, když jsem zavítal na krátkou návštěvu do milého Hradce Králové. Černý nedal jinak, nežli že u něho musím přenocovati. Ale ta noc byla po čertech krátká, lépe řkouc nocleh pod střechou Adolfovou. Večer jsme se sešli s několika přáteli U černého koně. Taky milý JUDr. Frant. Ulrich byl s námi. Besedovali jsme asi do půlnoci, snad přes půlnoc, a potom tedy mě vedl Adolf do svého bytu v novém domě v nové ulici „pod Fortnou". V ten

čas totiž už se bouraly pevnostní hradby (od roku 1893), stísněný Hradec nabýval volnosti, nový rozkvět mu kynul. Jen kdo znal Hradec v dřívějším jeho sevření a spoutání, Hradec vojenský, dovede plně oceniti, co značilo zrušení pevnosti, o něž po dvanáct let horlivě a nepoddajně zápasil někdejší starostův náměstek Ladislav Pospíšil mladší, kterému také rozrušení a rozčilení z konečného vítězství přineslo předčasnou smrt (v březnu roku 1893).

Adolf mě přivedl domů, do svého mládeneckého pokoje, rodina jeho již spala spánkem spravedlivých. Jemu však ani mně do spaní nebylo. Měli jsme mnoho spolu co hovořiti. Byl to právě úsvit nového života hradeckého, který nás naplňoval radostí a nadějí do budoucnosti. Zvláště Adolf kladl mnoho naděje v rozmach společenský i ve své postavení a působení učitelské. Mladá mysl a nedočkavá touha má vždy ptačí peruti — vývoj událostí vždy za mladým sněním pomalu pokulhává.

Na Bílé věži hradecké odbila hodina s půlnoci, odbila i druhá, Adolf vařil černou kávu, popíjeli jsme ani nevzpomínajíce, jak nám noc utíká. Nořili jsme se v hradeckou minulost, Adolf vyprávěl o starém řečišti Labe, na které se tuším již tehda při snášení hradeb uhodilo, též o nějakých vykopávkách při něm. A pojednou mi řekl:

„Taky básničku již někdo o tom napsal. Chceš si ji přečíst?“

Arciže jsem chtěl. Co se týkalo Hradce, všechno mě zajímalo. A Černý mi podal nějaké veršíky. Přečetl jsem je nejprve pro sebe, přečetl jsem je po druhé hlasitě. Černý se při tom na mne díval zvláštním pohledem se zvláštním úsměvem.

„Autor?" táži se.

„Neznámý," odpovídal Černý a podal mi další verše. Přečetl jsem i ty, a také ty se mi svou zasněnou, abych tak řekl podzimní náladou líbily.

„Ale autor?" opakuji svou otázku.

Adolf jen pokrčil rameny. Opakuji, dosud jsem neměl potuchy, že by Černý psal taky verše. Ale v tu chvíli, jak se na mne podíval, a když jsem verše znovu přelétl, vzniklo ve mně určité podezření. Verše nasvědčovaly, že vznikly na půdě hradecké, že vytryskly z pera rodáka, milujícího své rodné město. Rukopis nebyl sice Adolfův, ale teď jsem tušil, ba uhádal, že on jest jejich původcem. Ah, ty tak, lišáku, myslím si, ty na mne jdeš se škraboškou. Tedy tě taky poškádlím. A podávaje mu rukopisy pravím:

„Tak si je schovej na památku. Ale autorovi řekni, aby s nimi do tisku nechodil. Ať ještě počká, až se mu zdaří něco dokonalejšího..."

A tu se Černý vzchopil, přiskočil ke mně, a jak jsem seděl na pelesti postele, zvrátil mě do podušek, a tvářil se, jako by mě chtěl uškrtiti.

„To jsi přítel — to jsi přítel?" volal při tom.

Nemohlo býti upřímnějšího přiznání, že on jest autorem.

Lehounce jsem se z jeho slabých, útlých rukou vyprostil a pravím:

„To je hezké, laskavého čtenáře škrtit! Básně a vražda — hnedle dva zločiny najednou! A kam tu ukryješ mou mrtvolu?“

Tak jsem zvěděl, že Adolf Černý také básní. A teď milý krajan bez mučení vyňal další popsané listy, nalil čerstvé kávy, četli jsme a četli, a s Bílé věže snášela se čtvrtá ranní, když jsme konečně zhasili světlo a usínali.

Milé, intimní verše Černého zavinily, že můj nocleh pod jeho střechou byl tak krátký.

Třicet let uběhlo od onoho nočního dýchánku. A dnes má Jan Rokyta — Adolf Černý vedle své ostatní bohaté činnosti literární také pozoruhodnou řadu knížek básnických. Ach ovšem, vždyť mu zatím vyzrála *šedesátka života!* Kam se podělo to naše sladké i hořké mládí! Zatím starý náš milý Hradec rozrostl, rozkvetl, a nám oběma jest učiněným svátkem, když se do něho můžeme na den, na dva dni podívat. Máme upřímnou radost z jeho kypícího života, z jeho rozvoje, ale přece jen se nám oběma pokaždé zasteskne po těch starých hradbách a šancích, na kterých a ve kterých jsme zažili své dětství — tehdáž ještě nevědouce jeden o druhém.

(Psáno pro publikaci k 60. narozeninám Ad. Černého, 1924.)

6.

FRANTIŠEK ULRICH BÁSNÍK.

Metropole českého severovýchodu, starobylý a památný Hradec Králové, slaví dnes vzácné jubileum. Jeho starosta, JUDr. František *Ulrich,* dovršuje *třicátý* rok nepřetržitého starostenství města. (Narodil se v Hradci Králové dne 6. února 1859 jako syn vzorného učitele, později ředitele tamní reálky a školy normální, dovršuje tedy právě taky šestašedesátý rok svého věku.) Hradec Králové utrpěl v březnu r. 1893 bolestnou ztrátu úmrtím tehdejšího starostova náměstka, Ladislava (Jana) Pospíšila ml., tamního knihkupce a nakladatele, muže vysoce vzdělaného, jenž po dvanáct let úsilovně zápasil o zrušení pevnostních hradeb, jež někdejší rozvoj kvetoucího města rázem zničily a Hradec přes sto let svíraly a dusily. A když Pospíšilovo usilování bylo provázeno úspěchem a on ve schůzi městské rady dne 3. března 1893 předčítal vídeňské poselství, kterým zrušení pevnosti bylo zpečetěno, tu v radostném rozechvění byl zachvácen mrtvicí a za tři dni skonal. Smrti jeho bylo želeno jako ztráty nenahraditelné — bylť předurčen za budoucího starostu města. Hradci však svítila

šťastná hvězda. O dva roky později, v únoru 1895, zvolen byl za starostu dr. Fr. *Ulrich,* mladý advokát, a tu padla volba na muže povolaného a vyvoleného, jako by sám osud bděl nad budoucností a zdarem města, které kdysi — přes všechny vpády a nájezdy Prušáků — zdárně zkvétalo a potom celý věk v pevnostních poutech živořilo. V dějinách starého Hradce, v jehož znaku bílý lev ve skoku nese počáteční písmeno jména slavného Jiříka Poděbradského (G), bude jméno Ulrichovo zaznamenáno písmenem zlatým. Nebo tento vysoce zasloužilý náčelník města, kterému zasvětil celý svůj život a všechno své konání, bude právem nazván *budovatelem nového Hradce.* Jím zasvitla městu nová, šťastná doba, doba netušeného, radostného, blahoplodného rozvoje ve všech směrech. Co neúmornou pílí svou a péčí vykonal nejen pro Hradec, ale i pro široký tamní kraj, pro celý severovýchod, bylo již mnohokrát a bude v těchto dnech opět povolanými sledovateli jeho práce vylíčeno.

Avšak nebudiž v tento den zasloužené oslavy jeho zapomenuto, že *Ulrich* je taky *básníkem.* Nebylo mu ještě dvacet let, byl mladým, štíhlým studentem, když jeho básně se v druhé polovině let sedmdesátých objevovaly v „Lumíru“, v „Koledě“ olomúcké, v „Ruchu“ Brožíkově (Chalupově), r. 1878 taky v almanachu „Máji“, o dlouhá léta později taky ve „Světozoru“. Byla to jemná, něžná lyrika, idyly, žánry. Jeho úřad ve-

řejný potlačil jeho lyru, básník se odmlčel. Jeho básně snad nikdy nebyly sebrány a samostatně vydány. Antologie spolku „Máje“ z let devadesátých (Česká poesie XIX. věku, díl IV.) přinesla osmero ukázek jeho tvorby básnické a tyto jeho verše ukazují, kterak je želeti, že odložil pero básnické. Vzpomínajíce dnešního jeho jubilea občanského, vzpomeňme Fr. Ulricha vděčně i jako básníka. Klademe tu jednu z jeho nejhezčích, nejcitovějších a nejzpěvnějších básní, *Ukolébavku,* která byla otištěna ve slavném listě *„Národ sobě“,* vydaném ve prospěch Národního divadla v květnu 1880 a redigovaném Nerudou:

UKOLÉBAVKA.

Spi, má dcerko malá! proč jsi zaplakala?
Na mateřských loktech čeho by ses bála?

Pomalu a skrytě, Ty mé zlaté dítě,
v pannu rozvíješ se, vše si oblíbí Tě.

Kolem v celém kraji nejlepší šuhaji
po Tvém čistém líčku už se ohlédají.

A hle! jednou z rána bílá pentle máje
sladkým překvapením do okna Ti vlaje.

Chtivá něžných díků tlupa tanečníků
z hospůdky Tě vodí za hudby a křiku.

Často do svítání v komůrce Tvé stinné
kolem drahé šíje rámě Tvé se vine.

Tu za shonu lidu přijdou starosvati:
chystejte se, máti, dcerku vydávati!

Loučení! loučení! už ideš na čepení!
Na Tvém bílém líčku partičky víc není!

Potom s málo lety nad kolébkou dětí
jak já tuto píseň tiše budeš pěti.

A jako mně s Tebou, ať Ti s nimi zkvétá.
Život upomínkou na Tvá mladá léta!

(Národní listy, 6. II. 1925.)

7.

BÝVALO, BÝVALO...

Snad i milý, vzácný pan starosta časem vzpomene na ty dávné večerní dýchánky „U černého koně“, a snad na ně vzpomene rád — nebo tehdá jsme byli tak junácky mladí. A ještě tady žilo několik pamětníků starých příběhů hradeckých. V léta devadesátá to bylo. Aspoň jednou za rok jsem zajížděl do *Hradce,* někdy i dvakráte. Každá návštěva Hradce byla mi svátkem, ale z toho svátku nejsvátečnějším byl mi večer. Kdykoliv totiž jsem složil cestovní kabelku pod střechou „Černého koně“ a potom zašel k Tolmanovům a k Vávrovům, vždy jejich prvou otázkou bývalo: „Ohlásil ses už u starosty *Ulricha?* Abychom se večer sešli?“ A potom tedy jsem zamířil přímo do jeho úřadovny, nebo jsem se opověděl u p. tajemníka Domečky, anebo letěla štafeta k panu starostovi z knihkupectví Tolmanova. A naším heslem býval zpravidla „Černý kůň“, kde tehda vévodil otec Bařtipán, nemýlím-li se. A pak jsme se po všechen zbytek dne těšili na večer.

Přišel starý ředitel Klumpar, přišel Jan Vávra, starý Tolman, tajemník Domečka, přišli ně-

kteří ze starších pánů profesorů — nemohu se rozpomenouti na všechny, a konečně mezi nás zavítal i starosta Dr. Ulrich. Teprv jeho příchodem byl stolový kruh doplněn, jeho přítomností celá společnost jako stmelena. Tehdá ještě byla dolejší místnost „Černého koně“ rozdělena. Větší salon býval naplněn důstojníky hradecké posádky, a my jsme sedávali v úzké, podélné světnici vedlejší, abychom nemusili poslouchati hovor chvastavých oficírů, z nichž nejmladší měli vždy huby nejnevymáchanější.

Milý starosta dr. Ulrich sledovával pozorně hovor besedníků, zpytavě pohlížel s jednoho na druhého, na svém křesle schýlen pokuřoval doutník a časem zahrál kolem jeho rtů jemný úsměv. Však znáte dobře to jeho usmívání. Zdali se na jeho tváři objeví někdy také výraz hněvivý, o tom nemohu z vlastní zkušenosti nic pověděti.

Nu, chápete, že se nám z jeho společnosti nikdy nechtělo, a milý dr. Ulrich nikdy společnost „nenatrhl“, i chápete taky, že nebývalo daleko do kuropění, když jsme se rozcházeli...

Celá desetiletí uběhla, mnozí z tehdejších stolovníků navždy odešli, nám ostatním se připozdilo. Zbyla nám jen vzpomínka na ty milé, vzácné večery. A snad i sám dr. Ulrich na ně časem vzpomene. Byli jsme tehda tak junácky mladí.

Ještě štěstí pro Hradec Králové, že Vám zasloužilý Váš a nenahraditelný starosta duchem

i prací a péčí o rozkvět rodného svého Hradce zůstal mlád!

Budiž nám dlouhá — dlouhá léta zdráv!

(Osvěta lidu, Hradec Králové 6. 8. 1925.)

8.

ZA AUG. NEVŠÍMALEM.

Po dlouhých čtyřiceti a dvou letech *po prvé* zase a tentokráte již docela naposledy sešla se v pátek 30. června v ústřední kapli olšanského hřbitova na chvíli trojice lidí, kteří se v prvé polovině let sedmdesátých téměř denně stýkali ve skrovných místnostech mladého tehda závodu Ottova v čísle 24. na náměstí Václavském. Trojice bývalých redaktorů někdejšího Ottova Palečka (1872—1878). Ale jen dva z nich mohli si podati ruku: redaktor prvý, jenž společně s Ottou Palečka zakládal, statný a svěží sedmdesátník Dr. Josef Štolba, a poslední, pisatel těchto řádek. Redaktor *druhý,* jenž Palečka nejdéle řídil, nemohl se již k nim přidati. Odmlčev se před půlnocí 27. června náhle a navždy, spočíval v prosté černé rakvi na katafalku mezi svícemi, přichystán jsa na poslední krátkou pouť k věčnému spánku a klidu po trudném boji životním. Před kaplí se kupil tlum přátel a ctitelů zesnulého. Přišli, aby vzdali poslední poctu průvodem dobrému člověku, dobrému humoristovi a bystrému právníku, doktoru *Augustinu Nevšímalovi,* který tak neočekávaně byl odvolán ze života.

Bezmála před půlstoletím Nevšímal nastoupil ze svého rodiště cestu do české metropole, aby se tu dal v zápol s velikým tím světem, jejž v malém našem životě každému venkovanu znamenala a stále ještě znamená královská Praha.

August, vlastně Vojtěch August Nevšímal, jak se taky podepsal na první ročník Palečkova humoristického kalendáře na r. 1876 a jak sám se nazývá (Vojtěchem) ve svých vzpomínkách z dětství, byl v jistém směru typem českého studenta minulých dob. Chudoba ho v život vítala, chudoba ho životem provázela, chud a skromný z něho odešel. Tím větší úctu sluší vzdáti jeho duševní statečnosti, s jakou se tvrdým tím životem probojovával do věku téměř kmetského. A při tom byl — humoristou! Arci taky ironikem a satirikem. Neboť to je druhý líc humoru, kde vyrostl za takových okolností, jak tomu bylo u Nevšímala.

Jeho rodištěm byla Vlašim, proslulá kdysi nádherným knížecím parkem Aueršperským, jeho kolébka stála v těsném domku kdesi v ústranní ulici. Ale ani ten domek nebyl majetkem rodiny. Jeho otec, chudobný tkadlec, byl tu v nájmu a dobýval v potu tváři skrovného chleba rodině. Způsobem tklivě žertovným vylíčil Nevšímal své dětství v „Humoru chudého lidu“, jejž psal a otiskoval ve čtvrtém ročníku Palečka od března do června 1876. Vzpomínám tesklivě, jak tomuto vyprávění tehda nebylo porozuměno, že ne-

bylo oceněno, jak pro ně Nevšímal vytrpěl nejeden ústrk. Snad i jemu zahořkla vzpomínka na ně, že se teprve po celých 34 letech, bezmála na sklonku života, odhodlal je vydati v knize *Humor z rodného kraje* (v Čítárně Švandy Dudáka 1910) s jinými ještě vzpomínkami z mládí.

Nevšímal se narodil 26. srpna 1847. Čtyřletého naučil jej čísti otec, sám pilný čtenář, a potom chodil malý Augustin do vlašimské triviálky. Měla jen čtyři třídy, chodil do ní hodně dlouho, asi šest nebo sedm let, potom studoval na nižším gymnasiu piaristském v Benešově. V tu dobu bylo zřízeno v Táboře reálné gymnasium, snad první v Čechách, a tam nastoupil Nevšímal do kvinty. Otec mu mohl posílati málo na studie, mladý Nevšímal byl nucen vydělávati na živobytí psaním do novin. Průpravu k tomu měl. Již v kvintě skládal epigramy na svého profesora a vydával psaný studentský časopis *Vesnu*, jejž mu však vyšší instance brzy zastavila. Jeden z jeho profesorů, Martin Kolář, horlivý archeolog, společně s prof. Mejsnarem objevil kdesi u Chejnova nedaleko Tábora jakousi jeskyni. Není známo, co vše v jeskyni našli, prof. Kolář však pokládal objev za důležitý a rozepsal se o něm v časopise „Tábor". Čekáno dychtivě na pokračování, ale profesor prodléval s ním, a tu Nevšímal sám napsal pokračování do své Vesny, arci taškářské. Studentům připravil článek Nevšímalův nehoráznou švandu, méně však se jím

pobavil původní autor archeologického pojednání, a když číslo Vesny bylo předloženo řediteli, zakázal další její vydávání. „Studujte raději matematiku!“ řekl k redaktoru Nevšímalovi. Bylať matematika slabou jeho stránkou a prodloužila mu vyšší gymnasium o rok.

„Vesna“ tedy zanikla, ale Nevšímal psáti nepřestal. I posílal mladé své plody do pražských „Humorů“. Honorář nebýval skvělý, ale každý šesták byl Nevšímalovi vítaným příspěvkem na živobytí.

Roku 1869 maturoval. Jeho matka sice chtěla míti z Vojtěcha velebného pána, sám Nevšímal dříve s tím souhlasil, ale po maturitě se rozhodl na práva a po prázdninách šel do Prahy. Zde teprve plnou měrou poznal, co to je studovati bez pomoci z domova. Jeho otec vydělával tkalcovinou sotva dvě zlatky týdně, z toho nemohl vydržovati syna na studiích. — Nevšímal byl poukázán na sebe sama. A jeho výdělek nestačil vždy na syté najedení. Častěji, než se s počátku sám nadál, ukládal se lačný na lože. Psal sice stále do Humor. listů, ale jaký to byl hubený příjem! V tu dobu, v samý počátek let sedmdesátých, vznikla jeho ztřeštěná historie *Obležení města Račic,* otiskovaná v Humorech. Pode jménem Račice skrývalo se vlastní rodiště Nevšímalovo, Vlašim; námětem historie mu byl jakýsi mlhavý sled pověsti o ukraďených pochodních, zbylých z uvítání kteréhosi vlašimské-

ho knížete pána, pouhý mlhavý úryvek události, sotva dochovaný, na němž Nevšímal zbudoval svoje vyprávění. Kratochvilné té historii, ozdobené přiléhavými, znamenitými obrázky Fr. Kolára, stejně výborného karikaturisty jako herce, smály se tehda celé Čechy až do uslzení; mladému autoru, když ji psal, kručelo při tom hladem v žaludku. Asi o dva roky později, někdy r. 1873, bylo otištěno *Obležení Račic* poznovu v druhém svazečku *Nejlepších českých humoresek*. Za toto druhé vydání nedostal Nevšímal již ani krejcaru.

Jeho výdělky se rozhojnily o něco málo, když v říjnu 1872 počal vycházeti Ottův *Paleček*, jehož redaktorem byl mladý jurista Josef Štolba. Bylo o list více, kam Nevšímal mohl své příspěvky ukládati. Štolbova redakce netrvala dlouho, maloučko přes půl roku, do dubna r. 1873, kdy se Štolba jako společník mladého kavalíra vydal na cestu do Ameriky. A poněvadž tehdy ještě nerostli redaktoři jako houby po dešti a poněvadž Nevšímal vůbec neměl soka ve svém oboru, stal se vítaným nástupcem Štolbovým. Třicáté číslo I. ročníku Palečka vyšlo již s jeho jménem a Nevšímal zůstal redaktorem až do 13. čísla ročníku II., skoro tři čtvrti léta. Na sklonku roku 1873 vrátil se Štolba, od nového roku 1874 redigoval Palečka společně s Nevšímalem. Ale Štolba zase dlouho při tom nesetrval. Zatím složil poslední rigorosa, stal se doktorem

práv a v polovině listopadu 1874 odešel z redakce nadobro a oddal se zcela právnickému povolání, praksi soudní, advokátní a notářské. Neposlední příčinou toho byl jakýsi jeho divadelní nezdar. Štolba totiž s největší láskou pěstoval tvorbu dramatickou. Rozmrzelý nepříznivým výsledkem jistého kusu rozhodl se, že „s literaturou domluvil“, a tak i Palečka ostavil. Je však známo, že tehdy přece nedomluvil, ale že se po čase teprv jak náleží rozhovořil, a skoro vždy s úspěchem dobrým, někdy výborným.

Po Štolbově odchodu zaujal tedy jediný Nevšímal křeslo redakční, a to od čísla 8. třetího ročníku, od 21. listopadu 1874 až do čísla 43. ročníku čtvrtého, do 22. července 1876.

Budiž prominuto, že uvádím data co možná zevrubně. Pokládám to jako pamětník za povinnost. Přesvědčil jsem se z některých nekrologů o Nevšímalovi, jak bylo ledabyle o něm referováno, jak se data z jeho života rozcházela se skutečností, někde o celá léta. A Nevšímal sám již nic nemůže opraviti.

*

Nevšímalem dostalo se Palečku redaktora povolaného. Měl skutečnou vlohu literární a vzácný dar humoru, měl bystrý, pohotový vtip, úsečnost výrazu. Nevšímal byl humoristou již jako mladík, což jest nevšední zjev, ježto humor vy-

zrává teprve zkušenostmi věku. Ale Nevšímal měl své krušné mládí, těžké starosti životní. Tím dospíval dříve než jiní. Psal řízné epigramy, humorné črty prozaické, roztomilé žertovné básničky a velmi lehce plynuly mu z pera vtipné veršované průvody k obrázkovým cyklům. Nevšímal mohl býti právem pokládán za tvůrce tohoto genru. Soudím, že by tyto věci zasluhovaly i dnes ještě, aby byly sebrány a vydány. Aspoň výbor z nich.

Redigování Palečka ukládalo Nevšímalovi práci robotnickou. Je známo, že listy humoristické bývají obléhány hlavně nezralou mládeží, která nemá ani původních myšlenek, ani neovládá formu, které každá stará anekdota je novinkou. Nevšímal musil přečísti spousty popsaného papíru, než vylovil něco drobnůstek, které stály za otisk, a piloval celé hodiny i dni, aby zachránil aspoň mnohý nápad, oděný ve formu zcela surovou. Vídal jsem jej při té práci a chápal jsem jeho útrapy teprve později... Mnohdy, aby mohl včas vydati číslo, musil v poslední chvíli psáti sám, mnohé číslo bylo z poloviny jeho vlastní prací. A všechna ta práce byla marně vynaložena. Paleček nesplnil naděje, které do něho vydavatelem byly vkládány. Širší obecenstvo zůstalo dlužno své účastenství. Tehda, v polovině let sedmdesátých, rozpoutaly se prudké boje stran, staro- a mladočeské, obecenstvo nemělo smyslu pro humoristický list nepolitický. Řekně-

me upřímněji, že vůbec nemělo smyslu pro humor jemnějšího zrna. Všelikého jarmarečního braku s označením „humoru“ vycházelo se zdarem a na újmu dobrého vkusu až příliš. Truchlivě jsou známy z těch dob sbírky Merend, Šibřinkiády a Merendáře, které vycházely po léta a otravovaly vkus a jemnocit čtenářstva i posluchačů. Neboť toto smetí bylo zdrojem „programů“ zábav spolkových, sylvestrovských, masopustních, prázdninových. A bohužel, že je rozšiřovalo právě i tehdejší studenstvo.

Od března do června 1876 Nevšímal psal a v Palečku otiskoval svůj *Humor chudého lidu,* vzpomínky na dětství a tehdejší své okolí, práci pozoruhodnou. A to byla jeho „labutí píseň“ na ten čas. Právě pro toto líčení, které Nevšímal chtěl obšírněji rozvésti, vznikla jistá neshoda s vydavatelem. Nevšímal rázem uťal a brzy potom, v polovině července, odešel z redakce, uspořádav ještě další číslo Palečka. Dne 16. července odjížděl z Prahy. Nevida nikde spásy, rozhodl se rázem pro práci kancelářskou. A poněvadž v tu chvíli nebylo pro něj místa v Praze, přijal místo koncipienta v Klatovech u advokáta dr. Hrušky tuším. Tam však dlouho nepobyl, něco málo přes půl roku a v únoru 1877 přešel do kanceláře dr. Dreyera v Plzni, tam pak pobyl celých čtrnáct let.

Odejde-li mladý literát ve kvasu a rozvoji svého tvoření na patnáct let z velikého střediska

všeho literárního života na venkov a přiková-li se tam k namáhavé povinnosti odborné, v našich poměrech to obyčejně odpyká. Obzor se zúží, denní práce vysiluje. Taky u Nevšímala znamenalo těchto patnáct let skoro naprostou roztržku s literaturou. Žaloby, repliky, dupliky, rubriky, sporná stání, exekuce, nekonečné procesy — vše to je nepříznivou půdou pro literární vzněty. Taky Nevšímal to odpykal. Nebyl prvním ani posledním. K tomu ještě pilně studoval, připravuje se na doktorát. Podstoupil rigorosa a koncem r. 1891 stal se doktorem práv. A tuto sluší zaznamenati další hořkou zkušenost, která ho v životě očekávala. Jako pouhý *kandidát* práv byl pro svého šéfa dobrý a upotřebitelný celých čtrnáct let, a byl by býval dobrý i nadále, ovšem jen až do svého vysílení. Ale když si Nevšímal zajel do Prahy pro doktorát, když se vrátil do kanceláře jako doktor, změnil se pojednou poměr jeho šéfa k němu. Praví se, že v něm šéf spatřoval nebezpečenství — konkurence v budoucnosti a poděkoval mu! Těšilť se Nevšímal v Plzni veliké přízni obecenstva i lidí z okolí. Neradi ho tamní přátelé ztráceli, ještě jej chtěli Plzni zachovati, rádi by mu byli dopomohli k úřadu tajemníka obchodní komory. Dvojí volba byla konána, po dvakráte dostal Nevšímal stejný počet hlasů jako jeho soupeř, při třetí volbě padl. Byl tehdejšími německými voliči prohlášen za českého agitátora. Kdo Nevšímala znal! Prav-

da, byl dobrým synem rodné půdy české, ale agitátorem!

Vrátil se tedy po celých téměř šestnácti letech do Prahy, někdy v květnu 1892. Od r. 1884 byl ženat, měl dcerušku, nastávala mu nová cesta křížová — za živobytím. Do advokátní zkoušky byla ještě celá tři léta. Nejdříve byl krátký čas v kanceláři dr. Julia Nejedlého, naposled koncipientem u dr. Koženého. Oba jej o léta předešli v končiny, kde již není žádných sporů a procesů.

Ještě jednou redigoval Palečka, který zatím přecházel z ruky do ruky, střídal své majetníky a vydavatele a změnil se v *Nového Palečka.* To bylo po příchodu do Prahy v letech 1892—1895. Nevšímal sám ho nezaložil, jak bylo v několika listech mylně uvedeno. Tehda byl vydavatelem Nového Palečka Fr. Kožíšek.

Konečně r. 1895 složil Nevšímal advokátní zkoušku, vzdal se redakce a otevřel vlastní advokátní kancelář, na Poříčí v domě Bondyově. Počátky byly dosti slibné, Nevšímal byl by se domohl uspokojivé existence. Vyhledávali jej i staří známí z končiny plzeňské, když měli v Praze právní řízení. Ale potkala ho nová nehoda. Jakýsi továrník najal v domě místnosti pro závod, najal i prvé patro a potřeboval prý nezbytně i patra druhého. Přeplatil Nevšímala asi dvěma stovkami — začátečník advokát dostal výpověď a musil se obrátiti v končinu jinou, vzhůru na Václavské náměstí. Tu jeho klientely ubývalo,

praxe chřadla. Nastal trudný zápol o život. Pomocnicí v tom mu byla jeho choť, paní Krista Nevšímalová, která pilně překládala i psala a stala se horlivou pracovnicí v oboru ženských snah. A továrník, jenž Nevšímala přeplatil a z bytu vypudil, nepřistěhoval se tam pak z příčin soukromých. Pro Nevšímala bylo již pozdě.

Nevšímal byl bystrým právníkem pronikavého úsudku. O tom arci přísluší slovo zas odborníkům. Budiž jen uvedeno, že napsal veliký počet právnických pojednání o nejrozmanitějších předmětech, obíral se zejména populárním výkladem všelikých zákonů a nařízení, majících důležitost pro obchodníky, živnostníky. Psal do „Právníka", čtvrt století byl pilným spolupracovníkem „Českého Lloydu", psal do listů denních, vydal mnohé publikace samostatné. Pocházeje z chudého lidu, měl smysl pro potřeby vrstev nemajetných, tísněných.

Přes to, soudím, neobral si šťastné povolání, oddav se advokacii. Příroda jaksi macešsky jej vybavila pro tento stav. Davši mu bystrý mozek, pronikavý postřeh, jiskrný vtip, nevyzbrojila ho taky náležitou representací zjevu a hbitostí jazyka, vůbec dostatečnou měrou mrštnosti, jakéž povolání advokáta i obhájce vyžaduje.

Ve svém „Humoru chudého lidu" vypravuje o dětských hrách svých sestřiček i jejich vybíhání na ulici, napsal Nevšímal:

— A mně říkal otec: „Vojtěchu, ty mi ven

nechoď; mezi ostatní nejsi, a kdyby tě některý větší uhodil nebo ti shodil čepici, bylo by ti to hanba. Uč se, nemáš-li co dělat, jdi si na zahrádku!“ —

Věru, hošík Nevšímalů neměl té tělesnosti a statnosti, aby útok nějakého škůdce odrazil, aby malého rostence přepral. Zdali mu slova ta vytryskla z péra zcela bezděčně?

O stránku dále vzpomíná rodného baráku:

„Chudobná, skromná vesnička. A přece budí se mi na ni tisíce vzpomínek, obraz tisícerých idylických radostí rozvinuje se tu znovu, vstupuje na mysl sevřenou stářím a starostmi a naplňuje ducha mého tak, že kochám se v tom poetickém kaleidoskopu s novou a svěží silou, zapomínaje zcela na přítomnost neutěšenou a budoucnost nejistou!“

Mysl sevřenou stářím a starostmi! Tato slova napsal Nevšímal již v březnu 1876, kdy mu nebylo ještě devětadvacet let. Jakým steskem byla naplněna mysl mladíkova, mysl *humoristy*, a jak teskně dojímají slova ta každého, kdo znal jeho život!

Nevšímalovi lépe než advokacie bylo by svědčilo povolání odborné, vědecké, v ústraní, povolání nevyžadující tolik přímého styku s obecenstvem. Povolání, které by mu bylo dopřálo i času, a nálady, aby mohl pracovati literárně. Mělť literární vlohu ve vínku. Soudili tak i jiní. Když jsem ty řádky napsal, bylo mi dopřáno na-

hlédnouti do listu, jejž mu poslal vážný jeho přítel, studující mediciny, kterýž se sám později stal spisovatelem význačným, svérázným, bystrým pozorovatelem a vůbec vynikajícím mužem v našem českém životě. Napsal mu v září 1876 do Klatov:

„Na druhé straně však soudil jsem, že by Vám přece možná isolace Vaše v městě podobném nebyla skličující, neboť upřímně řečeno naděju se, že jste redakcí Palečka nechtěl ukončiti svůj životní úkol. Nemyslím ani v právnickém Vašem stavu, že by Vám byl souzen v plném slova smyslu — já pořád jen vidím ve Vás spisovatele, jehožto talentu pobyt takový, v jakém nyní se nalézáte, k duhu býti musí.“

Tehdáž arci nenadál se ani pisatel ani Nevšímal sám, že se jeho pobyt mimo Prahu prodlouží na desítiletí, na půldruhého desítiletí.

Úmorné povolání Nevšímalovo a životní jeho starosti nedopřávaly mu ani času — ba, snad ani chuti — aby svoji žeň předložil veřejnosti. Jeho sbírka řízných epigramů a rozmarných básniček, *Trojlístek,* vyšla již roku 1876 a byla označena jako řada první — ke druhé však nedošlo. Téhož roku vyšel jeho *Edip král,* parodie antického kusu, kterou napsal již r. 1873 pro Palečka. Ale pak trvalo přes třicet let, než Nevšímal ve knížky sebral a vydal některé své jiné věci. Dva svazečky toho jsou: *Humor života,* r. 1908 u Brusíka & Kohouta, a *Humor z rodného kraje,* r. 1910 v Čítárně Švandy dudáka (u Topiče). Do

prvé pojal značnou část věcí, jež psal v letech 1892—94, a krom toho i parodii kolportážních románů, jež byly jarmarečními nakladateli vydávány v letech sedmdesátých a jimiž byl český venkov zaplavován. Jsou to *Tajnosti hradu Tollenštejna,* které psal r. 1875 do Palečka a které tehda budily značnou veselost. Do druhé knihy pojal zmíněný již *Humor chudého lidu,* v němž odhalil kus rodinné kroniky a vylíčil své dětství. Všechny tyto věci se jmenovaným již dříve *Obležením Račic* ukazují, že by Nevšímal za příznivějších okolností byl obohatil českou literaturu humoristickou plody zdárnými. Objevil se v době, která tomu nepřála. Aby se byl tehdy oddal toliko spisovatelství, o tom jistě sám neuvažoval. Příklad Emanuela Züngla ukazoval, k jakým to vede trudným koncům.

V poslední léta dožil se Nevšímal radosti ze zdaru jediné své dcery, která pilně studovala a získala doktorát lékařský, což jej naplňovalo pýchou.

Jeho skon, pro rodinu zdrcující, pro něj samého byl šťastný, neboť netrpěl. Kráčel Ferdinandovou třídou, chtěje se sejíti s přáteli v kavárně Unionce. Pojednou obešly jej nějaké mrákoty, jedvaže měl času, aby přistoupil k policejnímu strážníku a řekl mu, kde bydlí. Ale tu již klesl a byl mrtev.

Spi klidně, milý, dobrý starý humoristo!

(Zlatá Praha roč. XXXIII, v červenci 1916.)

9.

PO DESÍTI LETECH.
(Vzpomínka na † Karla Šípka.)

Dneškem se dovršuje deset let ode dne, kdy ve svém rodišti Bohdanči po dlouhé, trapné chorobě skonal spisovatel Karel Šípek, pravým jménem svým *Josef Peška*. Starší čtenáři vzpomínají Šípka jako autora četných humorných povídek ve Švandovi dudáku, jehož pilným a věrným spolupracovníkem byl od samého počátku, od r. 1882. První Šípkovy pokusy objevovaly se v druhé polovině sedmdesátých let v Ottově Palečku.

Šípek se narodil 17. března 1857 jako syn hostinského v Bohdanči. Již jako malý školák byl horlivým čtenářem denních časopisů v šenkovně svého otce;, z nich se dovídal o dějích domácích i světových, pokud je dětská jeho mysl mohla chápati, ale nejraději sahal po Vilímkových Humoristických listech, které tehda byly solí a pepřem života českého, na všech stranách poutaného a omezovaného. Ty byly vítaným komentářem denních časopisů a znamenité karikatury bývaly výmluvným doplňkem tehdejší politické historie. Však právě pro tyto ilustrace měly staré Humory pověst skoro evropskou a pro do-

mácí čtenáře bylo každé jejich nové číslo událostí. Této své chlapecké četby vzpomínal Šípek ještě mnohá léta později a snad po všechen život, ona tedy nepochybně měla vliv na jeho budoucí tvorbu humoristickou a satirickou.

Vychodiv obecnou školu v rodišti byl dán na reálku v Pardubicích a tam vystudoval prvé dva ročníky. Na třetí byl poslán do Moravské Třebové, aby se oblomil také v němčině, na čtvrtý se vrátil zas do Pardubic. Roku 1873 přišel na učitelský ústav do Prahy. Zde se lačnému a vnímavému jeho duchu otevřely všechny prameny, z nichž se horlivě napájel. Pilně studoval, ale krom toho jej neodolatelně vábila literatura, divadlo a hudba. Roku 1877 začal již sám vyučovati na obecné škole pražské, tuším u sv. Mikuláše na Malé Straně, a z té doby pocházejí taky první jeho pokusy beletristické v Ottově Palečku, které se lišily od jiných prací začátečnických jistou pohotovostí formy, stilistickou obratností a jemným vtipem i humorem. Zanedlouho bylo zřejmo, že tu v Šípkovi vyrůstá povolaný vypravěč, bystrý pozorovatel, plodný talent.

V něm samém na počátku zápasily dva směry. Divadlo a beletrie. Jak mocně jej vábí divadlo, viděl jsem brzy potom, kdy jsme se blíže seznámili, hlavně však se mi to objevilo, když jsme se spolu vydali r. 1878 na světovou výstavu pařížskou. Tam jsme oba byli horlivými návštěvníky divadel, pokud jenom naše skrovné prostřed-

ky dopouštěly, a když jsme se vraceli do Prahy, nehovořili jsme skoro o ničem jiném než o divadle. Tu se v nás počala líhnout jakási komedie, na jejíž vypracování jsme hned ve vagoně založili společnou firmu, která však neměla dlouhého trvání. Sepsali jsme sice svou komedii, znepokojili jsme jí asi tři dramaturgy Prozatímního divadla, ale odtud nám byla s příslušným politováním vrácena. Brzy potom vyhledal si Šípek nového kompaňona, přítele Gustava Schmoranze, s nímž napsal „Růžové okovy“ a tato hra se dočkala provozování v Novém českém divadle za Žitnou branou. Asi v tu dobu obíral se Šípek samostatně libretem k operetě Pylades bez Oresta čili Ifigenie v Lanškrouně, ke kteréž hudbu „vypůjčil a propůjčil“ jeho přítel Fr. Klenka a která se prvního provozování dožila ve „Svornosti“ 4. prosince 1880. Později sepsal Šípek libreto pro Kovařovicovu Noc Šimona a Judy podle povídky Alarconovy (provoz. 5. listopadu 1892).

Všechny tyto věci byly Šípkovi průpravou k divadelním výtvorům většího slohu, kterými se léta obíral a které napsal pro skladatele Kovařovice. Tak vzniklo výborné libreto k opeře Psohlavci 1898 podle románu Jiráskova a k opeře Na starém bělidle podle Babičky od Němcové (1900). Zejména prvou z těchto dvou oper Kovařovic naráz dobyl vítězství. Opera došla nejširší obliby a stala se kusem kasovním, nikdy neselhávajícím. Sen o divadelních úspěších tedy se

íípkovi splnil, byl jedním z nejšťastnějších libre-
istů své doby. Zatím však nezahálel ani Šípek
iumorista. Psal pražské humoresky a genry.
Předváděl rázovité postavy z venkovského své-
ho domova a pak i kořenité a mnohdy velmi
štiplavé verše, které podpisoval jako Tandariáš.
R. 1888 vydal první knihu humor. obrázků a črt
„*Žertem i doopravdy*“ v Laciné knihovně u Otty,
r. 1892 následovala druhá knížka v téže sbírce
„*Rub a líc*“. Redaktoři se ucházeli o jeho práce,
ale Šípek nechvátal, neukvapoval se. Časem úho-
roval dlouhé měsíce, někdy léta, a nejdelší pře-
stávku učinil v letech devadesátých. Tehda ani tři
nejstatečnější redaktoři by z něho nebyli vypá-
čili řádky. Zakysl nějak a zdálo se, že své pero
nadobro zahodil. Na všechno naléhání tvrdošíj-
ně mlčel, na otázky neodpovídal. Nikdo ze všech,
kdo s ním téměř denně obcovali, nedovedl si trp-
ký ten odpor vysvětliti. Až náhoda nám objevila,
kde se v něm jitří po utrpené ráně. Padlo v Osvě-
tě Vlčkově. Týkalo se jeho „Rubu a líci“. Až za
tři léta po vydání knihy rozpomenul se na ni
tehdejší recensent a odbyl ji pěti řádky a větou,
že kniha nemá „hlubšího významu“. Šípek byl
někdy až chorobně citlivý. Nemastný a neslaný
ten posudek vyrazil mu na několik let pero z ruky.
Však jsme časem byli biti všichni a někdy tak, že
to bylo na utopení.

Dlouho se Šípek jalovým posudkem trávil,
nikomu se nesvěřuje, ale přečkal tu svou krisi a

psal pak dále, šťastně a dobře. Prací jeho v časopisech přibývalo, do roku 1913 vydal celkem pět knih povídek, humoresek a genrů, a tu jej stihla katastrofa, která hrozila učinit konec veškeré jeho další činnosti, ba předčasně i jeho životu.

O svatodušních svátcích r. 1913 podnikl výlet do Vídně. Vraceje se po dvou nebo třech dnech, byl na samém příjezdu do Prahy zachvácen mrtvicí. Nebyl sice naráz zdolán, vzpamatoval se po nějakém čase z té rány duševně, ale pravá jeho polovina těla, ruka i noha, zůstala ochromena. Spisovatel pozbyl pravé ruky! Avšak Šípek i tento úklad osudu pevnou vůlí překonal. Za čas poměrně krátký naučil se psáti rukou levou, písmem stojatým, jako tiskacím, a teď psal horlivě a neúnavně, aby dohonil vše, co za čas svého úhorování a dlouhých přestávek byl promeškal.

Kdysi před lety mi řekl: „Těžko tě budu dohánět. Tys vydal už dvacet knížek, já jich budu mít sotva polovinu.“ A právě za těžké své choroby doplnil ten počet. Roku 1922 vyšla jeho desátá kniha povídek a humoresek *„U nás v Mokrosouši“*. Tímto pojmenováním zastřel pravé jméno svého rodiště, jehož okolí za dávných časů oplývalo hojností rybníků.

Než ani tou desátou knihou nebyla vyčerpána všechna jeho literární činnost. Zmínil se nejednou, že by měl materiálu po časopisech roz-

troušeného ještě na čtyři svazky. Jeden z nich měl se jmenovati „Lidé a místa mých vzpomínek“, jiný „Divadelní vzpomínky“, které chtěl shrnouti v celek a věnovati jej památce Vojanově. Kromě desíti svazků svých povídek vydal v Pospíšilově Divadelní bibliotéce aktovku „Starší závazky“ a v nakl. družstvu Máje tři aktovky, které byly svého času provozovány v divadle vinohradském.

Šípek byl taky šťastným tvůrcem divadelních parodií a travestií, k nímž mu byly podnětem mnohé význačné zjevy divadelního repertoiru, táhnoucí tehda vítězně světem, jako Zaza, Rytíř Cyrano, Forman Henčl, Dcera Fabricínova, z domácích Směry života, Pálená kostelnice a jiné. Některé z těch parodií byly napsány pro stálou společnost u dlouhého stolu Choděrova a tam taky provozovány, skoro všechny tištěny ve Švandu dudákovi. Všechny se vyznačovaly vzácným vtipem a humorem.

Za trapné své nemoci počal Šípek psáti román „My hříšníci“, o němž sám říkal, že to bude jeho nejlepší výtvor. Popsal asi deset sešitů, ještě v srpnu 1922 pracoval o něm, potom rukopis odložil a již se k němu nevrátil. Román zůstal nedokončen.

Zbyla po něm divadelní hra „Lásky básníkovy“ (ze života Langrova), libreto „Oldřich a Božena“, psané pro Kovařovice; není známo, proč nedošlo k jeho komponování. A pro sklada-

tele Kaána napsal libreto „Germinal“ podle románu Zolova. Ke komponování tohoto díla nedošlo proto, že pařížský zástupce dědiců Zolových žádal mnohatisícovou sumu franků za provozovací právo.

V svém povolání učitelském byl Šípek neobyčejně svědomitý a pilný, u svých žáků oblíbený. Ještě po letech přicházeli k němu bývalí jeho školáci s upřímnými díky za péči, kterou jim věnoval.

Šťasten byl jako literát, méně šťasten v životě soukromém. Taky Šípek měl lásku, od jinošských, téměř chlapeckých let, k oltáři s ní však nedošel. Bylo to dívčí poupátko z Prahy, které o prázdninách přijíždělo do Bohdanče, kde žila dívčina babička. Tam — a snad právě v domě svého otce — se s ní Šípek seznámil a mladičkou duši velmi si oblíbil. Půjčoval jí knihy, uváděl ji do literatury, formoval si dívku pro sebe. Z takovýchto dětských náklonností bývají někdy nejšťastnější dvojice na život. Setkal se Šípek se svou mladou láskou, i když sám přišel do Prahy; byl domácím učitelem jejího menšího bratra, chodil tedy do její rodiny. A vše nasvědčovalo šťastnému konci. Pojednou se však vyskytl nenadálý soupeř, synek pražského domácího pána, dědic domu, nějaký malý úředník u magistrátu. Chodil s dívčiným otcem do hostince, dívka se mu zalíbila, projevil se a v hostinci mu ji otec zadal. Když se dívka doma otci vyznala,

že má ráda Pešku, strhl rozhněvaný otec flintu se zdi (byl náruživý nimrod) a hrozil dceři, že ji zastřelí, bude-li vzdorovat. Té hrozbě se nebohá dívka podrobila a vzala si vnuceného ženicha. Tímto násilným zakončením svého milostného románu zahořkl Šípek a ta hořkost v něm zůstala po celý život. Potkával sice i později bývalou lásku, ale pokud jen mohl, vyhýbal se jí. Až po smrti jejího chotě spolu zas promluvili. Nabízely se Šípkovi sice později všelijaké partie, dobré i majetné, bylo mu vzkazováno, že by byl vítán, avšak Šípek již po žádné jiné ruce nezatoužil.

Od těch dob minulo padesát let, všechna bolest vybolela a deset let již spí Šípek věčný sen v koutě hřbitova bohdanečského, pod kalinou, kterou mu nad rovem po jeho přání zasadili. Kalina každým rokem zkvétá, ptáci usedají na větvičce a pějí, starý humorista spí a nesní se mu, jak se nám tu po něm stýská všem, kdož jsme s ním sedávali. Zbylo nás tu maloučko a tak ponenáhlu se trousíme za ním z tohoto slzavého údolí.

(Nár. listy 12. 2. 1933.)

10.

PSANÍCKO K JUBILEU.

Již tedy i náš milý kolega, odpovědný redaktor Národních Listů, *Ladislav Tůma* se dočkal svého jubilea. Nepravím, že je slaví. Neboť on sám pro ně dojista ani prstem nehnul, ba, kdyby na něm záviselo, byl by je na všechen způsob utajil. Ale jsou všeliké zpropadené pomůcky novinářské a literární, všeliké slovníky a příručky, které na vás vyzradí více, než si sami přejete. A jest i paměť vrstevníků a kolegů v povolání, kteří vás obcházejí s tváří nejnevinnější, jako by nic, ale pranic netušili. Ukolébávají tak „dotyčného“ muže v klamnou domněnku, že mu nehrozí nejmenší nebezpečenství, že to své osudné datum přeskočí, jako přeskočil včerejšek a předvčerejšek a všechny ostatní dny svého posavadního života. Zatím však číhají na příslušnou chvíli, a pojednou se jim ústa rozvážou a pero se po papíře rozletí: „Buď zdráv, jubilante!“

Uchvácenému oslavenci pak už nezbývá než přívětivě hledět, jako by stál před fotografickým aparátem, ač by třeba nejraději zalezl do nejtemnějšího kouta svého přístřeší a zpytoval svědomí. A to hlavně, když už se mu věk schyluje a když

mu každé ocenění jeho práce zní jako předběžný nekrolog. A když čte v dobré polovině všech pozdravů „tedy ještě jednou padesát! ještě jednou šedesát!“ — pak se mu kolem rtů vykrouží ironický úsměv a povzdechne si: „Díky, díky, drazí přátelé, ale to byste mě musili balsamovat jak egyptského faraona nebo aspoň vycpat jako figurinu pro panoptikum.“ A kdož ví, bylo-li by i to dost bezpečné na druhou padesátku, šedesátku a sedmdesátku. Je známo, že i do figurin v panoptiku se dávají moli a všelijaká červotočina.

Tak daleko arci s milým naším redaktorem Ladislavem Tůmou ještě není a dlouho nebude. Dočkává se prvého svého jubilea mlád. Vlastně mě nehorázně překvapilo, když jsem vzal středeční Nár. listy do rukou a spatřil v nich jeho podobiznu a příslušný doprovod slovní. Vždyť jej stále vidím jako mladíka. Vždyť jak tomu dávno, co byl redakčním Benjaminem? A zatím — má za sebou novinářskou činnost celého čtvrtstoletí.

Kdo jenom trochu zblízka mohl kdy nahlédnouti do toho velikého aparátu, kterému se šmahem říká „noviny“, dovede (ale zas jen trochu a velmi zdaleka) posouditi, co znamená takových pětadvacet let práce v zájmu milého, laskavého čtenáře. Milý laskavý čtenář sotva se probouzí, již se pídí po čerstvém, dnešním čísle novin, a nemá-li ho rovnou cestou k své snídani, zareptá si do vousů. Méně trpělivý hlasitě zahubuje, ale prchlivý už posílá do těch novin všechny hro-

my. A to bez rozdílu politického vyznání. Zatím však, co milý ten čtenář sladce spal, žení se v domě novinářském všichni čerti, od večera do jitra. Sázecí stroje cvakají o závod, litery při sazbě ruční skáčí do vinklháků čili sazítek, jako by je tam jakýsi rarach nasejpal, rotačky v podzemí hřmí svou hromotnou píseň, ve stereotypáži se všechen vzduch žárem jen tetelí — a nahoře do pozdních hodin večerních a přes půlnoc sedí redaktor a stále ještě přijímá zprávy a zprávy a zprávy o nejnovějších událostech do čísla. Nad hlavou nebo za zády drnčí mu přes tu chvíli telefon. Co má dříve dělat? Číst a přehlížet, co mu kolegové redaktoři přinesli na papíře hotového? Zkoumat, co do ranního čísla musí přijít a co může počkat do zítřka? Popadat sluchátko telefonu a odpovídat na dotazy či přijímat a zaznamenávat opravy nebo dodatky k tomu, co již dříve bylo redakci posláno a co má dole v sazárně náš milý pan metér ve spoustě rukopisů? Či opravovat vadnou stylisaci všelikých projevů, ohlášek a oznámek úředních i z obecenstva, aby laskavý čtenář jasně vyrozuměl, oč běží? A když se konečně domnívá, že je vše v pořádku, tu přichází milý pan metér se zprávou, že je sazby o dva neb tři sloupce víc, než se do čísla vejde, a tedy co se může z hotové již sazby vynechat — — —? A když pak udeří hodina s půlnoci či dvě a redaktor odchází ze svého doupěte všecek unaven a s touhou po klidném spánku, do příbytku

půl hodiny neb i hodinu cesty vzdáleného, tu jeho hlavou letí ještě tisíceré pomyšlení, zdali je v zítřejším čísle vše, co mělo býti, zdali nebylo nic opominuto.

K takové noční službě redakční je třeba veliké zkušenosti, bystrého přehledu látky, pohotovosti k rozhodování, kam s čím, co „musí“ a co „nemusí“, jakési duševní míry pro všechny ty strany a sloupce, obrazce celého čísla v oku, a paměti téměř neomylné. Neboť již odešel šéfredaktor listu, a pak je noční redaktor konečnou instancí.

Tuto noční redakci, ke které jest krom všech svrchu uvedených vlastností především třeba mladých, otužilých a neselhávajících nervů, vykonává náš bezděčný jubilant dlouhá léta. Neúnavně, neúmorně. Pracuje za stálého šelestu a ruchu v celé redakci, která se někdy podobá průchodnímu domu. A za tohoto ruchu psává i sám své týdenní táčky, pro něž si obral pseudonym „Zevloun“, aby tak uchoval paměť pseudonymu svého předchůdce, který týmž jménem podpisoval svá pozorování a náladové články z nezapomenutelné jubilejní výstavy r. 1891, jeden z nejušlechtilejších a nejskromnějších novinářů českých. Dlouhá léta píše Ladislav Tůma svého nedělního „Zevlouna“, a tento jeho fejton má nespočetné tisíce čtenářů po všech končinách republiky. V těch článcích je karatelem i rádcem, je potutelným posměváčkem i soucitným sledova-

telem dějů pestrého, veselého, pošetilého i smutného života.

Není pochyby, že v jeho žilách proudí pravá novinářská krev. Původně si zvolil jiné životní povolání. Ale je z krve svého otce, našeho milého starého Karla Tůmy, kterého jsme za války ke hrobu doprovodili, a v tom je tajemství jeho lásky k povolání novinářskému, jehož příslušníkem se stal. Nemohu pověděti, zda na svůj prospěch, ale dojista na prospěch listu, kterému slouží tak věrně, jak mu sloužil taky otec jeho téměř do posledního dechu. A na prospěch novinářského cechu, jehož zájmy vždy hájil a jemuž slouží za ozdobu.

Mám z jeho jubilea upřímnou radost i z příčiny poněkud sobecké. Slíbil mi, až se na podzim vrátím, že bude uspořádán redakční banket nádherné úpravy. V největší komnatě redakční bude dlouhý stůl prostřen bělostným ubrusem — totiž velikým kusem nepotištěného rotačního papíru (a tím nemusíme šetřit!). Každý účastník banketu přinese si do řečeného večeřadla, co rád jí — kus uzeniny, ementálského sýra, taliána, uzeného slanečka nebo marinovaného úhoře, slovem, nejpaškrtnější lahůdky světa. Neboť novináři jsou náramní labužníci, to je dávno známo. Jeho slib mě uváděl poněkud v rozpaky. Nevěděl jsem, jaká vína kdo z kolegů pije a bude-li jich v Praze dost na skladě. Ale již se toho banketu nebojím.

Budeme k němu *dva* jubilanti, rozdělíme se o tu starost.

Ale kdyby snad s toho banketu pro jakoukoli překážku sešlo: budiž nám milý kolega a druh dlouho zdráv!

V Řevnicích 2. září 1924.

(Nár. listy 5. 10. 1924.)

11.

NECHCI! NEVZPOMENU!
(Se vzpomínkou na Patrika Blažka.*)

Vylíčil mi drobný ten výjev ze svého života několika jen slovy můj přítel, dávno, před lety. Stručnými několika slovy — a nikdy na to nezapomenu. Oživíť se mi kratičké jeho vypravování vždy, kdykoli jej shlédnu jen zdaleka, a vynoří se mi pokaždé, kdykoli překročím hřbitovní práh.

Byl důstojníkem můj přítel, a život jeho byl dlouhou poutí s místa na místo, z jedné garnisony do druhé. Což, svobodnému lehko se přejíždí. Avšak přítel byl ženat, rodina jeho se množila.

Až tu kdysi jeho povolání jej zaválo do Haliče, do smutné, tesklivé Haliče.

Udomácnili se, jak nejlépe dovedli, a byli šťastni, že v nehostinný ten kraj přinesli kousek českého vzduchu a života v sobě, ve svých dětech.

A jednou manželé zabloudili procházkou na hřbitov, sirý, odlehlý, truchlivý hřbitov.

Zachvěla se paní, když překročila hřbitovní

*) *Patrik Blažek* (1851—1906), český vojenský spisovatel. Počátkem let devadesátých vystoupil z vojska a stal se novinářem.

práh, a stanula, jako by se vzpírala jíti dále. A když konečně prošli mezi zapadlými rovy, nakloněnými kříži a propadlými kamennými náhrobky, a když ještě naposled ode vrat se ohlédli, zachvěla se paní opět a pronesla k manželu:

„Ach, muži, zde bych nechtěla odpočívat...“

„Mlč, dušičko, taky nebudeš,“ odpovídal manžel. „Až se vrátíme do Čech, ani si na tento truchlivý kout nevzpomeneme. Pojď.“

Zda zaslechla jejich hovor, tlumený v tom hřbitovním tichu, závistivá jakási příšera Osudu? A zda si Osud řekl v té chvíli, že zvrátí slova obou, jako zvrací tolik lidských rozpočtů a vniveč uvádí tolik nadějí?

Vrátil se přítel po čase do Čech, se všemi svými dětmi, ale — bez ženy. Ta dokonala život v cizině tam a odpočívá v těžké půdě vzdáleného hřbitova, který ji byl tak mrazivě ovanul. Smrt ustlala jí v zemi, které se tak odříkala.

A můj přítel, jenž sliboval, že ani nevzdechne, až se vrátí do milých Čech, vzpomíná již po léta na opuštěný, propadávající se rov na dalekém hřbitově haličském, a vzpomínka ta nevyhasne v jeho duši, dokud sám naposled nevydechne. Ale i po jeho skonu dlouho bude žíti v duši všech jeho dětí, sirot opuštěných. Do posledního jejich dechu — na vzdálený, odlehlý kout země, v němž dotlouklo a zetlelo zlaté, doré srdce mateřské, jež tolik toužilo po milém českém domově.

Kdo může říci že *nechce?* Kdo může říci že *nevzpomene?*

(„Jesle“, almanach Spolku paní a dívek v Mladé Boleslavi, 1904.)

O DIVADELNÍCH A JINÝCH UMĚLCÍCH

1.

Z POSLEDNÍCH DNŮ.

Jako hromový úder nebo jako bodnutí k srdci účinkovala poslední smrtelná rána, vyrvavší českému životu kulturnímu vzácný květ umění.

Ale když jste se probrali z prvého, ohromujícího úžasu nad neočekávaným, nenadálým skonem drahé a na dlouhou dobu nenahraditelné bytosti, vplížila se vám do srdce neskonalá tesklivost, ba téměř jakási pověrečná bázeň. Neboť jste pociťovali, že tento skon jest předčasný a že nebyl pouhým a neodvratným výsledkem vyčerpání tělesných sil bez vnějších příčin. Jali jste se zkoumati, pátrati po těchto příčinách. A komu bylo přáno seznati vzácnou tu bytost blíže, nahlédnouti v její život rodinný a v život duševní — vám již ani nebylo třeba zkoumati. Vy všichni jste cítili, že neúprosné Moraně připravovala tu cestu lidská zlotřilost.

*

Nad českou naší domácností jakoby visela těžká, dusivá chmura a z půdy, po níž kráčíme, jakoby vyvíraly plíživé, otravné výpary. Brodíme se nějakým kalem a citlivější a něžnější duše

nebo věkem nachýlené postavy mu neodolávají. Dovedly zápasiti po léta s překážkami přirozenými, dovedly čeliti odpůrcům v boji přímém, ale na konec nedovedly odolati zákeřným úkladům.

Vzpomínejte jenom. Neboť kolik je tomu dnů, kdy vám zahřměla nad hlavami rána prvá? Kmet osmdesátiletý, který bojoval co nejúporněji po celý svůj požehnaný věk proti všem škůdcům našeho českého života, náhle a neočekávaně sklácen v hrob za několik téměř dní potom, kdy mu celý národ zajásal pozdravem a holdem k osmdesátým narozeninám. V ten den ještě objevil se přečetným ctitelům v nezlomné síle. Obtížen sice léty, avšak nezdolán stářím. A zvučným hlasem odpovídal všem, kdo přišli v ten den, aby ho pozdravili. Dožil vzácného věku, jakého není dopřáno každému smrtelníku, jakého je dopřáno jen organismům nejsilnějším. A podle lidského domyslu a podle pravidel svého života ještě léta mohl býti mezi námi. Morana si netroufala přiblížiti se k němu.*)

Lidská zloba, bezedné záští, jedovatá pomluva jí napomohla. Kmetovo čivstvo sneslo rozčilení okamžiků slavných a radostných. Ale neodolalo nenadálému otřesu nervů, který byl způsoben lživou pomluvou, nízkým útokem, jehož se nikdy neodvážili ani bezohlední odpůrci národní.

*) Dr. Edv. Grégr. Pozn. vyd.

Ještě se sice vztyčila jeho bytost k zasloužené, drtivé odvetě pomlouvači, ale tento poslední ohnivý výbuch strávil poraněného starého bojovníka.

A všemi námi zalomcoval pocit odporu nad útokem, ale zároveň i pocit neskonalého trudu nad lidskou nízkostí i pocit nejistoty. Nejeden pozorovatel těchto trudivých, beznadějných zjevů zachvěl se otázkou do budoucnosti: Kdy zas mezi nás uhodí?

Udeřilo neočekávaně, jedvaže se zavřel hrob nad starým lvem tam v krajince sázavské.

A jestliže onde Morana, zkosivší svou oběť, zasáhla kmeta, jemuž urvala života několik jen let, tu si vyhlédla oběť, jejíž život přervala v polovině. Neboť to byl život bohatý, a kdyby již byl býval sebe kratší, u ní, u té vzácné umělkyně každý rok se násobil, prodlužoval jejími vzácnými, oslňujícími výkony. Jediný rok života jejího vydal více květu a ovoce, než jiných za celá desítiletí. Sloužila celou duší umění a výkony svými obohacovala štědře náš kulturní život. Jí byl život uměním, neboť umění bylo jejím životem. Neměla svému životu jiného cíle.

Hana Kvapilová ochuravěla. Tak stručně oznamovala divadelní cedule. Kdož se nadál, že to její poslední nemoc a že skončí katastrofou!

A zatím od toho okamžiku, kdy ochuravěla, byl to již jediný jen smrtelný zápas, o němž však široká veřejnost neměla potuchy. Až náhle rána. A tato rána byla provázena jako bleskem, který šlehl náhle a svým oslepujícím a palčivým žehem osvětlil velikost utrpené ztráty. Šlehl blesk, osvětlil krajinu. Nad hlavami těžká, ponurá chmura, a po půdě, po níž kráčíme, plíží se otravné výpary.

Pohynul blesk a octli jsme se opět v dusivém ovzduší. Bázeň pověrečná, pocit nejistoty vtíraly se nám v duši. Mnozí jen tušili, mnozí však neklamně věděli, že neočekávanou tuto smrt nezavinil pouhý proces fysiologický, ale že příčiny předčasného toho skonu kotví jinde. V lidské zlotřilosti.

*

Byla jediná, která ve svém oboru dospěla dokonalosti dřív u nás neznámé, nevídané. Toho nesnesla nevraživost, žárlivost mnohých, kterým nebylo dáno stejného posvěcení, a nevraživost a žárlivost se změnila ve smrtelné záští. A tímto záštím byla po léta otravována její duše, až byla uštvána.

*

Nechápeme divoké rozkoše z brutálních španělských štvanic býčích, nechápeme zápasů kohoutích. Ba domníváme se, že jsme ušlechtilejší onoho lidu, jenž jásá při pohledu na krev, tryskající s šíje štvané němé tváře, jenž řve rozkoší, když doražený býk klesá v písek prosáklý již

jeho krví. Nechápeme brutální náruživosti španělských krasavic, které chvátají, aby v krvi uštvaných zvířat omočily své kapesníky a které by se ve zvrhlém nadšení věnovaly bez rozmýšlení vítězným toreadorům.

Taky však my máme svoje štvanice, jenže předmětem našich štvanic jsou tvorové ušlechtilejší. Jsou to *lidé*. A bývají to naši lidé nejlepší. Lidé, jimž po smrti stavíme památníky, pomníky. Vzpomeňte na Smetanu.

Takové štvanici podlehla konečně taky naše Hana Kvapilová. Pouhé umění nebylo by strávilo její bytost. Ale soustavná trýzeň duševní, připravovaná jí smrtelným záštím osob z nejbližšího okolí, jemuž slechu dávali i lidé, kteří měli pečovati o čistotu ohně na oltáři umění, a zlotřilost námezdníků, kteří se pojednou vyskytli jako „veřejné mínění" — štvanice těchto podlých individuí vykonala svoje dílo.

Což to nebyl i člověk, který měl ctižádost státi se *dramatickým* autorem, jenž se hanebným, nenávistným pamfletem dotkl i nejintimnějších tajů domácnosti umělkyně stojící nad ním tak vysoko, že nebyl hoden rozvázati řeménky obuvi její? Což i jiný autor *dramatický* v bezpříkladné jizlivosti neranil jedovatým slovem posvěcenou umělkyni, která jeho dílo mistrným svým výkonem vynesla a k pravé platnosti přivedla?

A jaká to byla individua, která se jednoho dne náhle vynořila z kalu ulice, povznesla se na

„žurnalisty“ a stala se mrzkými nástroji oněch úkladníků, kteří své prsty nechtěli aspoň zjevně pošpiniti vražednými útoky? Individua bez legitimace k činnosti publicistické vůbec, individua, která neměla ani za nehet podílu na nějaké kulturní práci, individua, kterým v životě nikdo nepřekážel, nikdo stébla nepřeložil, ale kterým nanejmíň kdy překážela umělkyně, neboť nevěděla o jejich jsoucnosti, neměla příčiny jim ublížiti, nikomu neublížila. Avšak ona žila, vznášela se výše, vzrůstala ve svém umění, šťastná jedině v něm a jím. Za to uvalila na sebe nenávist oněch, kteří s uměním neměli nikdy nic společného; jimž umění nebylo cílem, ale prostředkem. A zaplacenou nenávist oněch brigantů, jimž jakékoli umění je naprosto lhostejné.

Je vám hořko v duši, vzpomenete-li tu na nedávné stesky i v samém sněmě, stesky na domnělé „úkory“ tam, kde svítilo umění.

Je vám hořko v srdci. Ani ty dny prvého smutku a žalu nad velikou ztrátou neměly odejíti bez ironie, bezděčné sice, ale sžírající. Ještě než vychladlá mrtvola umělkyně skutečně veliké nastoupila poslední cestu k oné výhni, kde měla být strávena v popel, četli jste projev, že v budoucnosti tedy nebude vzájemného žehrání a otravování. Mnohá ta podpisující ruka jistě se chvěla upřímným pohnutím, ale některým těm podpisům nevěříte.

Jsou-li však i ty pravdivé: jaká to veliká, vzácná, nenahraditelná oběť byla za ně položena! Je-liž pravda, že tím drahým životem byl vykoupen nerušený vývoj umění následnic nešťastné kněžky a skvělého vzoru?

(Psáno pro Nár. l. 14. 4. 1907, ale tehdy neuveřejněno.)

2.

K ŠEDESÁTCE PILNÉHO UMĚLCE A SKROMNÉHO ČLOVĚKA.

(S použitím přátelské informace.)

Šedesátku života dovrší dne 14. května akademický malíř *Karel Štapfer.* Jest pražským dítětem, a řekněme ještě určitěji, je malostranským rodákem. Spatřil světlo světa řečeného dne roku 1863 v ulici Lázeňské. Později se jeho otec přestěhoval — a to již po druhé — na náměstí Maltézské, na podloubí hned vedle Sedmi čertů, a tam Štapfer vyrůstal a dospěl. Po studiích na malířské akademii vybral se na čas do světa, aby shlédl a zažil cizí střediska umělecká a po návratu v domovinu počal kresliti do časopisů (do Zlaté Prahy, do Švandy dudáka), do příležitých publikací, a vybavil svými obrázky i některé knížky. Jeho vloha však, zúrodněná výchovou akademie, tíhla později k jinému oboru práce umělecké, k výpravě divadelní. Pocházíť Štapfer z rodiny knihařské a zaměstnání otcovo mělo naň silný vliv od časného mládí, od samého dětství. Co spadá v obor tohoto povolání, v tom se Štapfer brzy dokonale vycvičil, a konečně byl „učněm nad mistra“, jak se říká. Množství umělec-

kých předmětů, kterými vyzdoboval svou skromnou dílnu malířskou, překvapovalo neobyčejnou věrností vyvedení a nádechem na pohled staletým. Byly to zbraně, nádoby, prastaré zámky s klíči a jiné „starožitnosti", a teprv když jste je vzali do ruky, shledali jste, že jsou to výtvory z lepenky, z papíru, z kůže. Bylo to jako malé museum a vše bylo dílem Štapfrovým. Byl a jest všeumělcem. Již na sklonku Šubertova ředitelství byl získán pro Národní divadlo, za nové správy pak divadla — po roce 1900 — se tu jeho schopnosti plně rozvinuly a uplatnily. Byv na počátku angažován jako divadelní malíř stal se zakrátko šéfem divadelní výpravy, a bylo zásluhou jeho vynalézavosti a neúnavné pilnosti, že dovedl zrakům obecenstva vykouzliti množství „divukrásných" věcí z nejrozmanitějšího a podivunejhodnějšího materiálu. A v tom právě mu napomáhaly zkušenosti z dílny otcovské, kterými doplňoval a doplňuje své schopnosti, vypěstované na akademii výtvarných umění a snad i studiem architektury u † profesora Kouly.

Ráz jeho vlohy je ryze národní a snad nejplněji došel výrazu jeho výpravou „Betléma" od zesnulého Karla Maška. A kdyby správa Společnosti Národního divadla nebyla musila velmi šetrně nakládati se skrovným paušálem, jejž Zemský výbor na pořizování nových dekorací povoloval, byl by Štapfer svým uměním dekoračním a výpravním vyváděl hotové zázraky. A že přes

to přese vše výprava her činila dojem novosti, bylo zásluhou Karla Štapfra, který uměl dělati „ze starého nové“. Co vše vyrobil a nalíčil ze starých kulis a přístavků, z tak zvaných „divadelních hadrů“, za dobu svého působení při divadle! A téměř jedinečné jsou Štapferovy znalosti etnografické. Po té stránce mohl se mu vyrovnati sotva kdo z jeho vrstevníků. A pro divadlo, zvláště však pro Národní divadlo měly tyto znalosti vzácnou cenu.

Všichni starší návštěvníci Národního divadla dojista vděčně vzpomínají a budou vzpomínati, co krásných, zdařilých scénických obrazů rok co rok a po celých dvacet let jevištěm Národního divadla přecházelo. Snad mnohý nepřemýšlel, kdo je jejich tvůrcem. Ale kdo si také tohoto tvůrce uvědomil a uvážil, jaké obraznosti, tvořivosti a důmyslu jejich vykouzlení vyžadovalo, poklonil se v duchu před umělcem Štapfrem.

A před člověkem? Tu lze sotva nalézti slova dost přiléhavého a vystihujícího. A věru mi nezbývá nic jiného než opsati slova z přátelského dopisu: „Tomu jenom náruč otevřít a na srdce ho přivinout. Jeť to zlatý člověk!“

A tomu předobrému, účinlivému, vždy ochotnému a vší zloby, všeho záludu, vší závisti prostému člověku a neúnavnému pracovníku budiž ze srdce přáno, aby byl dlouho zdráv.

(Nár. l. 13. 5. 1923.)

3.

NA PAMĚŤ LUDVÍKA MAROLDA.

(K 25. výročí jeho skonu.)

Dne 1. prosince dovršilo se čtvrtstoletí od předčasného skonu znamenitého českého umělce, malíře *Ludvíka Marolda*. Narozen 7. srpna 1865, skonal po zákeřném tyfu 1. prosince 1898 na Král. Vinohradech, na Zvonařce nad údolím nuselským. Dožil třiatřiceti let a necelých čtyř měsíců nadto, odešel v rozvoji svého umění, v plném rozkvětu života, který sliboval ještě tolik zdárných plodů uměleckých. Jeho brzkým, netušeným skonem utrpělo české výtvarnictví bolestnou a velikou ztrátu.

Ke vzpomínce na Ludvíka Marolda jako člověka i bohem nadaného umělce pojí se nerozlučně vzpomínka na jeho tetu, slečnu Josefinu Maroldovu. Ani nepoznav svého otce, pozbyl sotva sedmiletý i matky, a tu se malého Ludvíka ujala teta, která všechnu sesterskou lásku k jeho zesnulé matce přenesla na opuštěného sirotka. Sama nemajíc rodinu, ale jsouc bohata mateřstvím, které dřímá v každé ženě od jejího zrození, vynaložila všechno toto mateřství na svého synovce. Milovala ho jako matka, pečovala oň jak

o vlastní děcko, a Ludvíček byl téměř její modlou. Byla to snad ona, která jej poprve zavedla do školy, a měla nepochybnou snahu, aby mu připravila budoucnost nejlepší. Ovšem v útlém jeho věku nemohla míti potuchy, jaká slavná budoucnost mu kyne.

Snad že se láska něžné tety změnila časem až v mazlení, a dojista proto, že nepocítil nikdy pevné a přísnější ruky otcovské, malý Ludvík nepoznal nutné kázně a nebyl školákem nejvzornějším. Sotva byl zanícen pro počty a zeměpis, pro mluvnici a pro krasopis už dokonce ne. Zato však břidlicová tabulka a tvrdé pisátko, kus bílého papíru a tužka — tyto školní pomůcky byly jeho živlem. Milý malý Ludvík jen kreslil čili „maloval", jak říkal, a maloval, kde co viděl. Sice takovéto malování je příznakem každého skoro školáka, snad je to cosi atavistického, co dřímá v člověku vůbec. Ale kresby malého Ludvíka byly přece jen rázu jiného, nad všední čmáraniny školáků, a tak Ludvík, asi patnáctiletý, přišel na malířskou akademii.

Ani tu však nebyl žákem vzorným, takovým totiž, jak si je přáli míti vždy učitelé a profesoři. Kreslil po své hlavě, nebo taky nekreslil. Setrval na akademii jen půl léta — a byl vyloučen. A to, jak mi podle vyprávění zesnulého dobrého, měkkého *Raška* připomenul přítel *Láďa Novák,* pro jakousi vzpurnost a porušení školské kázně. Kdysi totiž měli žáci akademie dělat zkoušku z perspek-

tivy. Profesor dal žákům úlohu. Všichni kreslili, toliko Marold nic nedělal, pořád měl prázdný, čistý papír. Toho si profesor všiml a dával na Marolda zvláštní pozor. A když pak žáci odevzdávali úkol, přitasil se i Marold s kresbou, kterou mu nějaký dobrý spolužák podstrčil.

„To jste vy nedělal!" vyhrkl na něj profesor.

„Ale mám to," odpověděl Marold.

„Není to vaše práce, nemohu to přijmout," odmítl profesor kresbu.

Již v mladém Maroldovi vzkypěla časem letora výbušná, prchlivá. V jeho žilách byl po otci příměšek krve jihoslovanské. Hněvivě smačkal pokreslený papír, šel k umyvadlu, aby si umyl ruce, odtud se obrátil k Raškovi a zareptal k němu:

„To je profesor, co?"

Zaslechl to i profesor, a toto porušení povinné úcty k učiteli vyvedlo Marolda z akademie. Málem jen, že stejný osud nepotkal taky měkkého Raška, který byl pokládán za jeho spoluvinníka, snad za onoho, kdo mu kresbu podstrčil. Ještě snad by provinění Maroldovo bylo bývalo po příslušném pokárání prominuto, ale jinoch prý po úsudku tehdejších svých učitelů *neměl vůbec nadání k malířství.*

Kdo promíjel vznětlivost Maroldovu, byla jeho dobrá teta, která v jeho nadání pevně věřila, aspoň doufala, a milý Ludvík šel tedy na akademii do *Mnichova*. Než i tam se řídil vlastní zálibou a tvořil „školu" pro sebe. Ale tu již vzbudil

pozornost svých spolužáků i učitelů a počal kresliti do obrázkových listů. Zdali již v tu dobu do známých mnichovských *„Fliegende Blätter“*, nemohu pověděti. O léta později však pro ně kreslil stránkové ilustrace, prováděné pak uměleckým dřevorytem, a tyto kresby náležely k nejkrásnějším, které „Fliegende“ vůbec kdy otiskly. Po smrti Maroldově vydaly je pak ve zvláštním albu a tato publikace je krásnou památkou jeho vzácného umění.

Z Mnichova taky posílal kresby do pražských ilustrovaných listů a v letech 1887—88 byl i vzácným spolupracovníkem mého „Švandy dudáka“, do něhož kromě malých ilustrací urobil efektní kresbu k „Novořecké baladě“ Jaroslava Vrchlického a k „Bodrým Pražanům“ výrazného *strávníka od sv. Bartoloměje* a *portrét* Viktora Olivy. Z Mnichova se vrátil do Prahy někdy r. 1887, vstoupil zas do akademie, a tu byl jeho učitelem prof. Pirner. V tu dobu překvapil Prahu znamenitým obrazem *Z Vaječného trhu,* jímž osvědčil vzácný smysl pro výjevy ze skutečného, rušného života a pro pražské ovzduší. V Praze však neměl nadlouho setrvati. Tehdejší rozhodující činitelé umělečtí poznali již jeho nadání a doporučovali, aby se Marold vzdělal na učitele umění dekorativního. K tomu konci dostalo se mu stipendia z ministerstva kultu a Marold se měl odebrati do *Paříže* k mistru Gallandovi, znamenitému tehda učiteli řečeného oboru. Do této školy vydal se

Marold někdy na jaře r. 1889. Těšil se sice na Paříž, a přece tam odcházel jaksi teskllivě. Necítil v sobě veliké náklonosti pro obor, jenž mu byl ustanoven, miloval příliš své *„panáčky“*, jak tomu sám říkal, s kterými se měl snad navždy rozloučiti. A že v novém svém učení naprosto není šťasten, poznal jsem, když jsem toho roku na podzim přijel do Paříže a setkal se hned prvého neb druhého večera s milým Maroldem v plzeňské pivnici Karla Makovského v Palais royal. Dobrý ten hoch byl všecek zamlklý, jako zaražen, ba i přepadlý, a postýskal si na svou „robotu“. U mistra Gallanda pracovalo se již od sedmé ranní až do večera — v tu podzimní dobu mnoho hodin při plynovém osvětlení — a Marold měl k němu ze svého bytu v Latinské čtvrti na druhém břehu Sekvany hodinu cesty, ne-li více. Však u mistra Gallanda dlouho nevydržel. Jeho láska k „panáčkům“ byla silnější, tak silná, že i ztrátu stipendia oželel, když se rozhodl odejíti a živiti se vlastní prací. Avšak odvrátila-li se od něho ruka jeho podporovatelů, Štěstěna umělců ho neopustila. V Paříži našel dobrého přítele. Byl to český krajan, mistr *Hynais,* který již dlouho žil ve skvělé, rušné metropoli francouzské a kterému mladý Marold od prvého setkání byl velmi sympatický. V ten čas jistý pařížský nakladatel si vyžadoval na Hynaisovi ilustrace pro nějakou knihu. Umělec však byl tak zaměstnán, že se této práce podejmouti nemohl. Ale řekl k nakla-

dateli: „Znám mladého umělce, který žádanou práci vykoná za mne. Ručím vám za to, že dostanete věc, která vás uspokojí.“ Nakladatel snad pokrčil rameny, snad v prvou chvíli nedůvěřoval, ale když mu Hynais po čase přivedl Marolda a když se Marold vytasil se svými kresbami — měl vyhráno. Hynais i dále byl Maroldovi radou i činem nápomocen a Marold se takřka přes noc stal slavným a hledaným ilustrátorem. Jako byl sám zjevu elegantního, a povahy noblesní, tak v sebe za krátký čas pobytu v Paříži nassál veškeru eleganci života pařížského, jeho kresby se vyznačovaly něhou a subtilností k pohledání. Při tom byl neobyčejně plodný — a přece sotva postačil všem požadavkům. Kdekdo chtěl míti knihu ilustrovanou Maroldem. Tu pak se objevilo, že ani doba strávená u mistra Gallanda nebyla zmařena, naopak že i ta svým dílem k dalšímu Maroldovu vývoji přispěla. Řada francouzských knih pyšní se jeho půvabnými kresbami, které urobil za svého pobytu v Paříži. Z českých věcí ilustroval Hellerova „Pana markýze“, Červenkovy „Písně Závišovy“ a moje „Pražské figurky“; kromě toho kreslil i pro Světozor a Zlatou Prahu. Pro Erbenovu „Kytici“ (premie Umělecké besedy na rok 1891) urobil krásnou ilustraci k *Vodníku,* i některé básně *Nerudovy* ilustroval. Jaké množství jemných, jako nadechnutých kreseb vyšlo z jeho ruky, okázala nám posmrtná výstava jeho prací, a tehda jsme viděli taky znamenitou ole-

jovou podobiznu jeho malého synka. Praha má na Marolda památku v panoramatě *Bitvy u Lipan* na výstavišti. K pilnému ilustrování české beletrie se teprv chystal, když se na sklonku devadesátých let odhodlával, že se trvale v Praze usadí — předčasný skon překazil mu všechny záměry.

Osobním zjevem byl Marold přemilý člověk. Jsa si vědom nevelikého školského vzdělání, choval se vždy velmi zdrželivě, skromně. Ale poznávaje, že i malíři je třeba širšího rozhledu v oborech lidského vědění, a pobídnut svým vzácným přítelem a rádcem Hynaisem, čítal v Paříži horlivě a studoval, mnoho četl. Elegance chování i vystupování byla mu vrozena, a to mu získalo značnou oblibu i v Paříži, kde byl vítán jako milý representant českého umění, pro které by byl ještě mnoho mohl vykonati, v domovině své i v Paříži. Místo, které svým uměním vyplňoval, zůstalo na dlouho osiřelé. Jeho umělecký odkaz naznačuje bolestně, co jsme v něm ztratili. Při jeho píli, vnímavosti, bystrém zoru, při jeho vzácném nadání byla to ztráta pro všecku budoucnost veliká. Jméno Maroldovo je v dějinách českého umění zapsáno písmem nevybledajícím.

4.

STARÝ MLÁDENEC.

(Redaktorská vzpomínka z dávných časů.)

Tedy zas jednou se naše společnůstka slezla u toho povědomého okna kavárny Slavie, u něhož se po léta scházela a z něhož byl pěkný výhled na Františkovo nábřeží, na královské Hradčany, na Petřín. Původním „rodištěm“ té společnosti byla *stará,* skromnější kavárna Slavie na třídě Ferdinandově, hned vedle České spořitelny, v domě u schodů vedoucích do Divadelní ulice. Ten dům byste dnes marně hledali. Koupila jej někdy v léta osmdesátá Česká spořitelna, zbořila jej a vybudovala na jeho místě novou část svého paláce. Stará Slavie byla smetena s povrchu zemského a všechno, co v ní kdy žilo a při dvanáctikrejcarové kávě hodovalo, přestěhovalo se do Slavie nové, tak zvané *veliké,* v paláci Lažanského na nároží Třídy a Nábřeží. Málokterý její dnešní návštěvník pamatuje a ještě „málokterejší“ ví, že právě v těch přízemních místnostech paláce bývala kolem roku sedmdesátého taneční škola mistra Gorského.

A tam tedy, u toho řečeného okna, v pokoji z velikého sálu napravo, scházívala se ta naše společnost po dlouhá léta. Společnost velmi pest-

rá, společnost samých mladých lidí, bohémů i polobohémů, ale také lidí již „usedlých", totiž takových, kteří již měli určité povolání, jemuž pak zůstali po celý život věrni.

Tak tedy zase jednoho zimního dne jsme se tam slezli. Bylo to někdy na počátku roku 1887. Seděl tam na kanapátku hned u okna Karel Šípek, učitel a spisovatel, který vlastně veškeré té družině vévodil, vedle něho milý náš druh Honzíček Veselý (jak jsme říkali J. J. Benešovskému-Veselému), byl tam Jan Červenka, básník „Písní Závišových", sochař Smolík, mladý JUC. Hugo Geduldiger, a seděl tam i spisovatel Václav Hess. Snad i básník Jaroslav Kvapil tam byl, snad i profesor Gustav Schmoranz a skladatel Kovařovic, ale tak docela jistě to nevím. Taky jeden redaktor tam seděl, a to jsem byl já. Přicházel jsem jen někdy, neměl jsem kdy na denní návštěvy. Přicházel jsem, abych zas milé kamarády viděl, s nimi pohovořil, a jindy proto zas, abych na některém svém milém spolupracovníku vyupomínal, vymámil příspěvek pro „Švandu dudáka" dávno slíbený na „zejtřek" — totiž na zejtřek již před týdnem, před čtrnácti dny, před měsícem. Bůh ví, jaký to měli milí moji spolupracovníci kalendář — nikdy to nebylo ani dnes ani zejtra. A mnohdy jsem se slíbeného příspěvku vůbec nedočkal.

Ale toho řečeného dne jsem nepřicházel za žádným literátem. Tentokrát jsem stíhal přítele

malíře, milého *Viktora Olívu*. Právě v tu dobu jsem psal své „Bodré Pražany“ do Švandy dudáka a přítel Olíva k nim kreslil hezoučké obrázky a již několik jich urobil. A právě nedávno mi slíbil, že mi udělá obrázek *starého mládence*. Ale jestliže u literátů byl ten zmíněný zejtřek daleký a mnohdy nedohledný, byl to u Viktora Olívy až *pozejtřek* nesmírně vzdálený. Ale dnes prý mi to jistě přinese. Tak mi řekl při posledním setkání. Ale právě dnes tu nebyl.

Pan Jozef — totiž vrchní číšník pan Jozef — který o nás všechny téměř otcovsky pečoval, těšil mě přes tu chvíli:

„On přijde, vašnosti, račte se spolehnout, že přijde.“

A skutečně, předpověď páně Jozefova se splnila. Milý Viktor konečně přišel. Laskavý čtenáři se nediv, že říkám jen tak Viktor. Oprávnil mě k tomu kdysi sám. Vyzkoumalť jednoho dne, že jsme vlastně příbuzní, že jsem jeho strejček. Sice poněkud vzdálenější, ale přece jen po zvyku lidovém a rodinných tradicích nějaký strýc. Měl jsem z toho radost, byl jsem hrd na synovce tak zdárného. Příbuzenství to bylo posvěceno nejedním pohárem černého u sv. Tomáše na Malé Straně.

„Viktore,“ vítám jej radostně, „konečně jsi tu. Přinesl jsi mi ‚starého mládence‘?“

„Počkej, strejčku, hned,“ povídá. Odkládá svůj havelok a šmátrá ve všech kapsách kabátu.

Věru jsem tehda radostným očekáváním sotva dýchal. On jej přináší!

Mnoho papírů a papírků vyňal ze svých kapes, mnoho popsaných lejster — ale ‚starého mládence' nikde nenašel.

„Stakra, strýčku, já jsem na něj pozapomněl. Nehněvej se — ale zejtra — —"

Nemusil jsem se rozhlížet, ale cítil jsem, že zraky leckterého ze stolovníků na mně skoro škodolibě utkvěly. V té naší družině bývalo časem i kamarádských jízlivůstek dosti. Ráda se pobavila chvílemi na útraty jiného, bavila se tak denně, a pokaždé to odnášel někdo jiný. Tentokrát jsem to byl já.

Poklesl jsem na duchu. Smějte se, bando, myslil jsem si, ale jen kdybych měl obrázek! Vyčítavými zraky jsem pohlédl na milého Viktora. Avšak on byl proti takové němé výčitce dokonale obrněn. Povelel si kávu, posvačil, pikolo odnesl všechno náčiní. Olíva se vmísil v hovor, pověděl několik vtipů, kterými všechnu společnost rozesmál, a když smích utichl, obrátil se pojednou ke mně:

„Kterak si toho starého mládence vlastně představuješ, strýčku?"

„Strejček by byl raději, kdybyste *vy* mu ho představil," šlehl do toho Šípek.

Šípek uměl přilévat oleje do ohně. Šípek byl někdy hodně kamarádsky zlomyslný. K němu se velmi často mohlo zvolat: I ty, Brute?

Poklesal jsem na duchu víc a více. Potřeboval jsem toho obrázku jako soli. Měl jsem ‚starého mládence‘ doma již rozepsaného — jen k němu obrázek! Vždy se mi psávalo mnohem lépe, když jsem před sebou měl Olívovu předlohu.

„Zaplatím, pane Jozefe,“ povídám k panu vrchnímu. — Bodejť, budu vám tu dřepět, abyste si mě dobírali!

Seděli jsme u bílého mramorového stolu. Takové stoly byly v celé kavárně.

Milý Viktor vida, že platím, šťáral se chvilku v kapse u vesty, vylovil odtud maloučký, žalostný zbytek olůvka, pouhý špačíček, odsouvl tácky s vodou, ofoukl mramorovou desku a počal na ni cosi čmárati, jen tak jako z dlouhé chvíle. Čmárával tak někdy po mramoru pro obveselení přátel stolovníků, a když se podívali, smazával to zase dlaní a kreslil něco jiného. Tentokrát jsem mu neviděl do ruky, do práce. Seděl jsem na druhém konci stolu.

Čmáral, čmáral, chvílemi se podíval po sousedech, chvílemi mrskl očima po mně a zase rýsoval. Konečně přimhouřil oči, s vysoka se na kresbu podíval, vstrčil tužtičku do kapsy a povídá:

„Co bys říkal tomuhle, strýčku?“

Ani jsem se nechtěl na čmáraninu podívat. Patrně se mi ke všemu ještě nějakou čertovinou posmívá. Znal jsem jeho nápady. Znali jsme je všichni. Jeho vtip zaťal vždy na pravém místě.

Ale kamarádi a přátelé se vzchopili, sestrčili

nad kresbou hlavy a skoro jako jedněmi ústy zvolali:

„Ignáte, heleď, tuhle máš starého mládence!“

Třebaže jsem se na milého nezdárného synovce trochu hněval, nemohl jsem odolat. Podíval jsem se na konec stolu — a tu byl starý můj mládenec, jak bych jej asi byl sám vymaloval, kdybych to byl uměl. Starý mládenec, jak jsem si jej pro svou galerii „Bodrých Pražanů“ představoval. Tu byl, tu byl — ale na kavárenském stole!

„Viktore, co jsem ti udělal?“ pravím tónem hořké výčitky. „Aspoň kdybys byl panu Jozefovi řekl, aby ti dal arch bílého papíru. Co je mi tohle platné!“

„Mlč a nic neříkej,“ odpovídal Olíva. „Udělám ti to na papír.“

„Zlatý voči!“ švihl Honzíček Veselý do všeobecného řehotu kamarádů. A to znamenalo: Zlaté oči, které to na papíře uvidí! Ty „zlaté oči“ jsou pražské pořekadlo, jak známo.

„Taky že udělám,“ zvolal Olíva jako uražen. „Ale teď musím běžet.“

A když platil panu Jozefovi, řekl k němu:

„Ať to pak pikolo smaže.“

Popadl havelok a zmizel z kavárny.

Pomalu se vytráceli také ostatní přátelé, až jsem zbyl u toho stolu jen s přítelem Václavem Hessem. To byla duše měkká, útlocitná, nechtěl mě opustit.

Po chvíli se přitasil pikolo s vlhkým hadrem, aby kresbu se stolu smazal. Již napřahoval ruku — jenjen hadr na mramor přitisknout, když jsem naň vzkřikl:

„Ruce pryč, nešťastníče, nemám-li vás zavraždit! Ani dotknout!"

Neboť v tu chvíli mi jakýs dobrý duch z pohádky vnukl spasitelnou myšlenku.

„Zavolejte mi pana vrchního Jozefa!"

Ustrašený pikolo odběhl a za několik vteřin tu byl pan Jozef.

„Pane Jozefe, nehněvejte se. Můžete mi půjčit tenhle stůl? Jenom přes noc, ráno zas jej tu máte."

Pan Jozef se na mne s úžasem podíval. Myslím, že se mu v tu chvíli zdálo něco o Kateřinkách.

„No ano, vašnosti, na noc ho nepotřebujeme — ale vždyť je to těžké — račte povážit — železné nohy a ten mramor — a krom toho — kdo to má odnést — aby se deska nerozbila — —"

„Potřebuji toliko tu desku, pane Jozefe, a ručím vám za ni. Sám ji odnesu a ráno vám ji přinese posluha."

„Ale vašnosti," namítá pan Jozef, „vždyť se polámete. Ta deska váží asi cent."

„Pomohu ti, příteli!" zvolal do naší rozmluvy horlivě přítel Hess.

Vroucně jsem mu stiskl ruku: „Díky, příteli, tys mne neopustil. A pane Jozefe, ještě mi las-

kavě půjčte nějaký starý ubrus, kdyby se snad dalo do deště nebo sněžilo, aby kresba neutrpěla."

Za chvíli tu byl ubrus. Za pomoci páně Jozefovy sňali jsme s železného podstavce těžkou desku, zavinuli ji v ubrus a chopili jsme se břemene. Já na předním, přítel Hess na zadním konci. Zbylí v kavárně hosté udiveni hleděli, co to odnášíme. Zadním východem na Františkovo nábřeží, s něho dále podél Národního divadla.

„Kam to poneseme?" otázal se přítel Hess.

„Nedaleko, příteli, jen do Šerlinské uličky. Viď, je to těžké. Zpropadený Viktor! Bůh ti odplať tuto službu! Jen pro všechny svaté, ať s tím neklopýtneme. Taková deska stojí aspoň padesátku."

Dnes arciť byste Šerlinskou uličku nenašli. Ale tehda ještě nebyla Vojtěšská čtvrt asanována. Nebylo Riegrova nábřeží, posud stály Nové lázně proti Národnímu divadlu. Sám bych dnes nenašel cestu, kudy jsme se křivolakými a temnými uličkami prodírali, ale konečně tedy jsme byli v uličce Šerlinské a teď do uličky slepé, tam kdesi, kde stávaly Vávrovy mlýny. Opatrně krok co krok po hrbolaté dlažbě a do starého domu, do druhého patra po úzkých schodech. Tam bydlil a pracoval přítel *Jan Vilím, dřevoryjec* a šéf dřevoryjecké dílny.

Zazvonil jsem u nízkých dveří. Již nám div ruce neupadly — ale což ruce. Jen abychom desku neupustili! Soudil-li pan Jozef, že váží cent, teď už vážila aspoň dva centy.

Po chvilce se dveře otevřely — v kuchyni stála panička, choť Vilímova. Byla sama doma a ulekla se toho průvodu. Nu ano, bylo již po osmé večerní.

„Pro Pána Boha — pan Herrmann! Co nám to nesete?“

„Nehněvejte se, milostpaní, ale přítel Olíva to teprve teď večer dodělal. *Kresbičku* neseme pro Švandu dudáka. Prosím, řekněte svému choti, aby ji hned ráno ofotografoval a dal do práce, velmi naléhavě potřebuji ten špalíček pro tisk. A jak to bude ofotografováno, ať je tak laskav a pošle desku nazpět do Slavie, posluha ji odnese nebo ještě lépe odveze. Slíbil jsem, že to bude určitě ráno. Tuhle je pro posluhu. A ještě něco, milostpaní. Až kresbu ofotografuje, ať ji s desky smaže. A již se nezlobte. Po druhé to přítel Olíva udělá na papíře, jako obyčejně. Dnes neměl nic jiného po ruce.“

Oddechli jsme si, když jsme desku opatrně složili do kouta. Zpoceni jsme byli a ruce nás dokonale brněly. Ale jen když jsme ji šťastně donesli.

Přítel Vilím věrně vyplnil mou žádost. Přenesl kresbu fotograficky na dřevo, mramorovou desku poslal do Slavie a snad neminul ani týden, dostal jsem od něho pěkný dřevoryt. Pan Jozef taky zachoval o všem přísné mlčení, jak jsem jej byl požádal. A tak jsem přátelům u stolu ve Slavii připravil nenadálé překvapení, když jsem za-

krátko přinesl číslo Švandy dudáka ze dne 1. března 1887 s obrázkem a říkáním o starém mládenci Antonínu Balšánovi — s obrázkem, na nějž bezmála zapomněli — neboť tam u toho stolu byla každé chvíle jiná čertovina. Byli dokonale překvapeni — a jestli se dobře rozpomínám, nejvíce byl překvapen sám autor obrázku přítel Viktor Olíva, způsobem, jakým se se svou kresbou shledal.

Časem — časem, když jdu po nábřeží, nyní Masarykově, zaletím zraky k tomu historickému oknu kavárny Slavie, u něhož jsme před čtyřiceti, ba i před třicíti lety sedávali a kde bývalo tak družno a veselo. Ale nikdy již tam nevidím ani milého Jeníčka Veselého, ani měkkého Václava Hessa se zasněnýma očima, ani sochaře Smolíka, ani doktora Hugona Geduldigra, ba ani Karla Šípka, který byl tamním hostem nejvěrnějším. Kam jen, kam se všichni ti dobří hoši z mládí poděli?

(Švanda dudák 1928.)

5.

OD JEDNIČKY.

Zdědit po tatínkovi milion anebo půl tuctu domů není ani uměním ani zásluhou. Ani není velikým uměním rozmnožiti takový milion, třeba k tomu míti jen trochu dobré vůle a následovati příkladu tatínkova. Větším již uměním, udržeti zděděný milion vůbec; živoucí příkladové, kteří tu chodí mezi námi, výmluvně ukazují, kterak ti dobří tatínkové, kteří v potu tváři a neúnavnou prací dlouhého života získali celou půlku ulice, nedovedli nebo zapomněli své syny vyučiti v tom umění.

Jest podivno, kterak se v této příčině krev rodin již ve druhé nanejvíc ve třetí generaci kazí. Otec přišel do Prahy v režné haleně, syn oblékal se v batist, v anglický cheviot a francouzskou česanou přízi, vnuk chodí v hadrech. Otec měl ruce plné mozolů, syn s pohnutlivou péčí pěstoval si coulové nehty na prstech, vnuk páchne špínou a v zapadlých krčmách vytlouká živobytí jako dohazovač. Pro tatíka mělo řemeslo zlaté dno, synovi smrděla dílna od maličkosti a maminka ostatně ho do ní nepouštěla, vnuk proklíná svého

zploditele. Ne proto, že ho dobře nevychoval, ale že mu utahal dědictví.

To jest příznačný zjev ve mnoha našich rodech, zejména pražských, tak zvaných „patricijských“. Jen tak zvaných, neboť skutečných *není*. Málokterá z těch rodin může stopovati řetěz svých článků o sto let do minulosti — a mnohá o to ani nestojí. Neboť tam na konci zjevuje se dědeček nebo tatínek v té režné haleně, se zeleným tlumokem vandrovnickým na kyčli — fi, patricijská rodina s takovými předky! Vždyť zatím si jeho syn dávno z Benátek nebo z Milána opatřil a v saloně nad pohovkou zavěsil „Wappen der Familie Wowisek“. Znám ty rodinné erby; vzdálený můj strýc Homolka nebo Koudelka měl také takový taliánský znak mezi dvěma skříženými flintami. Stál tehda dvacet dukátů a jako kluk jsem si umiňoval, až budu míti dvacet dukátů, že si rovněž dám vyhledat svůj rodový znak. Jsou prý všechny zachovány v jistém tom taliánském archivu. Ale později mě to nějak rozešlo.

Nemáme patricijských rodů, nemáme „dynastií“ obchodních, průmyslových, nepřivádíme živnosti svých otců a dědů k rozkvětu a velikolepému významu, jako se děje jinde. Všechen intelekt, všechna chuť i pracovní schopnost, všechna vynalézavost i plodnost vyčerpává se a spotřebovává v prvním členu, v zakladateli pražské rodiny. Zdravá míza, kterou v sobě přinesl kdysi

z venkova a která mu stačila na padesát let práce a shromažďování, vysýchá již v jeho synovi neb vnukovi.

Patricijství? Čemu se u nás tak říká, není než karikaturou patricijství; neboť to slovo kdysi a jinde značilo i výkvět ducha. Hyne-li pak takovéto patricijství ve druhém neb třetím koleně, propadá zaslouženému osudu. Veliký počet takových „předních“ jmen padl do hrobu se svými prvními nositeli. V životě společenském, ve směru humanním a národním neměla pokračování a významu. Smutný je zjev, že potomci jistých „národních“ předáků, oslavovaných kdysi purkmistrů, poslanců, deklarantů, ztratili se nám docela z našeho národního schematismu. Zmizeli — nepovědomo, kam — anebo, což jest ještě horší, stali se renegáty a přímými našimi odpůrci.

Tak u nás možno sledovati zjev zajímavý a ne naprosto potěšitelný, že vždy a ve všem, v každém téměř oboru, započínáme znova, *stále od jedničky*.

Ale sledovati takovýto počátek jednotlivce, jeho postup, nové úspěchy a pronikání do široké veřejnosti, mnohdy i vítězný pochod za hranice, je také stejně zajímavé a potěšitelné. Víme-li pak o něm, že do počátku měl v hrsti několik jen stovek a ty že dovedl rozmnožiti do tisíců svou přičinlivostí, vlastním důmyslem, neúnavnou pra-

cí celého života, a že dokonalostí svých výrobků dobyl svému průmyslu a svému českému jménu světové pověsti, pohlížíme k němu s náležitou úctou. Novější život náš zaznamenal i taková jména v oboru průmyslu. Třeba jen vysloviti jméno královéhradeckého † F. V. Červeného, toho krále výrobců hudebních nástrojů. Tovary proslulé dílny Červeného rozšířily jeho pověst snad ve všech pěti dílech světa. Kterak zdokonalil svůj obor, co nástrojů zlepšil, zvelebil, kolik jich sám vynašel!

Ovšem není každému dáno, aby proslul světově a třeba jen evropsky. Taky toho netřeba. Zatím ještě vlastní naše domovina potřebuje čilých podnikatelů a mnoho jich si ještě sama uživí. Dívejte se, kterak počínají od jedničky!

Sám jsem byl svědkem vývoje mladého českého živnostníka, jehož nové a nové úspěchy naplňovaly mě vždy radostí. Od počátku jsem sledoval jeho práci a tyto dni provázel jsem jej aspoň v duchu pod vlastní střechu, kterou vybudoval svému podniku po dvanáctiletém zápolení. Věnuji mu s radostí několik řádků, myslím, že dobře zasloužených. Splácím tím i jistý dluh, odčiňuji tím bolest, kterou jsem mu kdysi způsobil. Arci jsem ho nechtěl poraniti a bolest jeho taky dávno vybolela. Ba zadostučiněním jest mi, že teď sám přizná, že jsem měl pravdu. Prošel trp-

kou školou, ale s pýchou dnes může pohlížeti na své hořké počátky a na úspěch své práce.

Nemohu se v paměti dopátrati toho okamžiku, kdy jsem se s ním seznámil. Ale je tomu dávno, dvacet — ba přes dvacet let. Náležel k naší společnosti, skládající se z mladých lidí nejrozličnějších povolání — mladíků beze jmen, hledících s nadějí do budoucnosti, ale netušících, co jim budoucnost přinese. Mnozí z nich jsou dávno pod zemí; ani o všech nevíme, kde jsou jejich rovy.

Tehda byl přítel Jan vyučencem dřevoryjeckého ústavu zesnulého mistra Zibikra.

Mladý muž, zanícený pro své umění, toužil stále po zdokonalení, a tato snaha ho odvedla jednoho dne z Prahy. Zamířil do Mnichova, do této „zaslíbené země“ všech umělců.

Z nás ostatních měl každý starost o sebe, a tak se nám přítel na léta ztratil s obzoru. Bylo to pak asi v červnu r. 1885, kdy jsem se s ním setkal v Berlíně. Tehda již byl ženat a pracoval zcela samostatně doma pro jeden z prvních ústavů xylografických. Vyváděl nejjemnější dřevoryty a byl za svou práci dobře placen. Byl zcela spokojen, ale za hovoru kmitla se nejednou vzpomínka na Prahu. Zápasily tu v příteli dva mocné proudy: vědomí dobrého bydla berlínského a touha po staré domovině. I kus ušlechtilé ctižádosti v tom bylo. Vrátiti se někdy do Prahy a ukázati tam, co umí, čemu se v cizině přiučil.

Na ten čas však, zdálo se, nebylo naděje na

takový návrat vítězný. Neboť u nás v Čechách dřevoryjectví pro vítězící zinkografii vždy více upadalo.

Vraceje se domů a louče se s ním, sliboval jsem mu, že ho tam zase brzy navštívím; ale k tomu nedošlo. Neuplynulo ani půl roku, když se jednoho dne otevřely dveře a vstoupil přítel dřevoryjec, jako by byl s nebe spadl.

„Přišel ses podívat na Prahu?“

„A zůstanu zde,“ odpovídal přítel.

Vrátil se na pozev jistého nakladatelského závodu, aby se v Praze usadil.

Přítel rád uposlechl, když kynula práce. A ještě s jedním svým druhem, který před tím rovněž pracoval v Berlíně, zřídil a 2. ledna 1886 otevřel dílnu dřevoryjeckou s nadějemi nejrůžovějšími. Byltě zanícen pro své umění.

Ale blahé naděje jej zklamaly.

Svou lácí porazila zinkografie dřevoryjectví téměř na hlavu. České publikace při svém skrovném odbytu a levné ceně nemohly si dopřávati přepychu dřevorytů. V Německu placeno od čtverečního centimetru dřevorytu po marce, po dvou i více, ve Francii platí se od centimetru po několika francích, až po čtyřech a po pěti, u nás stejná práce požadována za dvacet nebo třicet krejcarů, ale i to bylo mnoho, ježto zinkografie byla robena po pěti. Konkurence byla téměř nemožná.

Netrvalo dlouho a přítel dřevoryjec padal

skutečně ze svého vysněného nebe. Bylo trudno přihlížeti k tomuto zápasu o bytí. Výdělek nestačil na úhradu živobytí — bylo nezbytno sáhnouti v úspory z lepších dob, bráti z hotového. Nic nespomáhala námaha sebe větší. Vždy a všady bylo pokrčeno rameny: Zinkografie jest o tolik lacinější!

Čelo přítelovo se pokrývalo chmurami. Bylo na vybranou jen z dvojího. Bídně živořit v Praze „fuškami“ nebo zas odejíti do ciziny. Přítel se hrozil prvého a pociťoval odpor ke druhému. Bylo sice ještě jiné východiště z trudného postavení: zanechati ryjectví a oddati se plnou silou rovněž zinkografii. Bylo zjevno, že tato věc má velikou budoucnost.

Častěji se mi svěřoval přítel se svými těžkostmi a jednoho dne skoro všecek rozerván mě navštívil. Byl i poraněn ve svém citu uměleckém. Řekl mu kdosi, že se zinkografie beztoho vyrovná dřevorytu. Tu bylo dotčeno jeho umění, a toho nesnesl.

„Či mám nechat svého povolání, praštit ryjectvím a také zinkografovat?“

Zdálo se mi, že toto kolísání nemůže již dlouho trvati, a vyhrkl jsem neprozřetelně:

„I tak tedy flekni rydlem, hoď polštářky do kouta a zinkografuj, není-li jiné pomoci!“

Vyčítavě, lítostně, ba hněvivě na mne pohlédl. Zanechati milovaného povolání! Jaký požadavek! A přece jsem tušil, ba věděl, že přítel

sám na věc pomýšlí. Jen k tomu skoku s břehu se nemohl odhodlati. A krom toho nastávalo nové učení.

Odpověděl mi hněvivě, odešel, a zatím to byla naše poslední rozmluva. Že se rozhněval, seznal jsem při prvém setkání na ulici, kdy odvrátil hlavu, aby mi nemusil poděkovati na pozdrav. A já ho v duchu odprošoval.

Ale zatím — zvěděl jsem to — byl se již odvážil skoku. Vynaložil ze svého kapitálu několik set na učení a vstoupil do závodu Husníkova. Tam setrval něco neděl, snad ani ne měsíců, a zakrátko zřídil si vlastní malý závod chemigrafický — asi za rok po nezdařeném počátku s dřevoryjectvím.

Na vypsání nových, trudných počátků, vysilujících dnů a probděných nocí, sterých a tisícerých pokusů v novém oboru, nezdarů i zdarů nestačí mi skrovné místo.

Ale na všechen způsob nepochybně se objevilo, že příteli nebylo třeba, aby své umění dřevoryjecké zcela zahodil — naopak, toto umění prospělo mu v novém povolání a přispělo mu nesmírně způsobem nepřímým.

Plné platnosti tu došel vyškolený jeho cit pro linii i tvar, pro tóny a odstiňování. Věděl, čeho třeba rytině k plné měkkosti, a přenesl všechny své zkušenosti a svou praxi na nový obor, na své lepty. Cvičenými zraky, citlivou rukou stále zdokonaloval své výrobky a sám nabýval jistoty.

Roku 1891 obeslal již s plným vědomím jubilejní výstavu. Na ní mu byla přiřčena stříbrná medaille města Prahy, a toho roku vystoupil na veřejnost prvním vzorníkem zinkografických prací.

O dva roky později podnikl cestu do Ameriky na výstavu kolumbijskou, studoval v největších tamních závodech chemigrafických a vrátil se se značnou kořistí nových zkušeností.

Zas o rok později vystěhoval se ze staré dílny, která mu byla již těsná, a postavil na Karlově náměstí dílnu novou, prostranější, kterou zneenáhla vyzbrojoval nejmodernějšími pomůckami, velikými přístroji fotografickými a zvětšujícími, posléz obloukovým světlem elektrickým, aby bylo lze pracovati i za dnů pochmurných, zimních, i za večerů.

Tak vedle staršího a osvědčeného již závodu *Husníkova* vznikl závod nový, který obrovskými kroky dospíval největší dokonalosti.

V Americe bylo zavedeno leptání do desk měděných — mladý závod chopil se toho a brzy po prvních pokusech dospěl znamenité přesnosti a měkkosti v tomto způsobu reprodukce. Po mědi zavedeno i leptání do mosazi.

Nepřikládám tu žádného zvláštního významu tomu, že se mladému závodu dostalo pak ještě jiných vyznamenání na mnoha výstavách. Nemám zvláštní úcty k medaillím, jakkoli každé vyznamenání přítelovo bylo poctivě zaslouženo. Nej-

lepším, nejvýmluvnějším vyznamenáním a doporučením jsou *jeho vlastní práce.*

Když roku 1897 v důvěrném kruhu svých spolupracovníků oslavil desítileté trvání svého závodu, vydal druhý svůj vzorník o dvacíti listech. Tato ukázka mistrných autotypií, pořízených dle originálů našich českých umělců, černým tiskem i tiskem *trojbarvým* (což jest vynález původně americký), je hotovým albem krásných obrazů.

Na důkaz, že nemluví ze mne pouhé nadšení přátelské, budiž tu zaznamenán význačný přítelův úspěch. Co se nepovedlo před tím nikomu, zdařilo se jemu: přesností a dokonalostí svých výrobků vytiskl nadobro reprodukční ústavy cizí, k nimž nakladatelé i soukromníci do té doby se uchylovali. A nejen že vytiskl, ale sám — jako již dříve Husník — získal i znamenité dodávky za hranice království českého.

Pět let pracoval ve své nové dílně — ale její stěny nestačily nadále rostoucím požadavkům zákaznictva, množící se výrobě. A co se ještě nedávno zdálo příteli samému pošinuto do daleké budoucnosti, bylo uskutečněno tlakem okolností a vynaložením všeho jeho úsilí, všech prostředků. Majetník fotochemigrafického závodu se odhodlal, že svému podniku zřídí vlastní střechu.

Loni byla započata, letošního roku dovršena stavba rozsáhlých dílen pro chemigrafii, fotozinkografii, autotypii, chromotypii i — dřevorytbu. Zcela nového rozšíření však se dostává závodu

i zřízením oddělení na *světlotisk a heliogravuru.* V tom jsme byli stále odkázáni na závody německé nebo francouzské.

Tyto dni byly přeneseny všecky dílny pod nový krov v ulici Komenského pod Vyšehradem a tam započíná nová, bohdá stejně úspěšná činnost někdejšího xylografa *Jana Vilíma,* který před třinácti lety zdrcen pohlížel na úpadek svého umění dřevoryjeckého.

Provázejž ho pod novou, definitivní střechou zdar nejlepší!

(Nár. l. 25. 6. 1899.)

O BRATŘÍCH SOKOLECH

1.

VEČER 18. ČERVNA 1882 V MĚŠŤANSKÉ BESEDĚ.

Rozkošné, povznášející a chvílemi božským humorem kořeněné okamžiky zažili jsme večer po prvním veřejném cvičení v zahradě Měšťanské besedy pražské.

Roztrousili jsme se čile po zahradě, a než jsme dopíjeli první pohár, přicházeli noví a noví účastníci cvičení ze Střeleckého ostrova a za chvíli se zdálo, že se Beseda měšťanská přeměnila rázem v sokolskou. Hlasný hovor a hlučný smích přehlušil zakrátko tiché politisování bodrých a pořádku milovných měšťanů, ale třebaže jsme jejich zábavu poněkud hlučně rušili, pohlíželi na nás přece přívětivě, a brzy zanechavše vší své politiky každodenním směrem se beroucí, účastnili se stejně vesele a upřímně při našem veselém hovoru. A byla radost ze starých a starších těch pánů měšťanů. Oko jiskřilo, ruka častěji sáhla po sklenici, plné nejlepší „zdravovědy“ z Plzně a časem zaluskly prsty některého ze starých pánů a hlavou mu projelo:

„Však bych já také ještě pevně nesl hlavu pod čapkou, s perem a činkou bych také zamával,

a snad bych i něco přeskočil — škoda, nebývalo to za našich časů!“

A měl pravdu onen statečný starý pán, věc sokolská je věc mladá, ještě bujará, ale mníme, že jí ani stářím pružnosti neubude. Však si o tom povíme, až budeme slaviti jubileum padesátileté!

Schylovalo se k desáté hodině, když se zahradní dveře rozletěly a jimi přicházela řada Sokolů, v čele širokoplecí a býkohlavý náš *Jindra*.

„Vedu vám muziku,“ volal na některé, kteří mu popošli vstříc, „na ostrově nic k jídlu, nic k pití, sebral jsem kolínské hudebníky a tu jsme! Ale mají hlaď a žízeň!“ A vtom již přicházel správce domu Hübner a velel domovníkovi:

„Rozsvítit v altáně, muzika přichází!“

Ďasa dbal domovník na to, chodí-li muzika neb nechodí-li, ale spěchal rozsvěcet a za okamžik vrhli se do zahrady ostatní pištci a hudci z Kolína a za pět minut zanotovali veselý pochod, až skleněná chránidla plynových plamenů poskakovala a nám srdce v těle také.

Ale to vše bylo vlastně začátkem krásného večera. V nástrojích hudebníků jako by bývala moc cikánovy píšťaly — jejich zvuky lákaly stále větší a větší počet bratří z ostrova, a neuplynulo ani čtvrt hodiny od příchodu kapely, když povstal u vchodu do zahrady zvláštní šum a sem tam pobíhání.

„Bratří Charváti a Slovinci přicházejí se svými prapory! Rychle ať zanotuje kapela „Na prej“, až vejdou do zahrady.“

Již zde byli. Vzhůru hlavy se vztyčenými svými dvěma prapory, jejichž těžký hedbáv v teplém vzduchu lehce šelestil, kráčeli jižní Sokolíci celou zahradou. „Živili brati z Jihu! Živila Slovenija! Živio!“ A volání nechtělo míti konce! „Na zdar Praga, Praga česka, naša máti i vaša!“ odpovídali oni a pak opřeli své prapory v záhyb střechy verandy a přisedli mezi nás a vesele se rozhovořili a statně i popíjeli. Vše se jim líbilo. Líbili se jim naši Sokolové, Praha se jim líbila, i její lid, veřejné cvičení učinilo na mně znamenitý dojem, zkrátka upřímně pravili, že se octli doma mezi svými a upřímně jim to hledělo z očí. Pravdu mluvili! A pak...! Ano, pak! Pak přišel i náčelník Sokola pražského se svým štábem, nu a teď vlastně jsme teprve byli úplni! Přivítalo jej upřímné sokolské Na zdar! a přivítala jej hudba, a pak povstal náčelník Sokola charvatského a osloviv *Tyrše* mluvil k němu řečí ráznou, jadrnou; a pak odvětil Tyrš a jeho slovo plynně se neslo vzduchem a zvučelo — zvučelo jako třepot polnic, a nám ostatním zdálo se, že mluvíme s ním všickni, i bylo nám, jakoby naše srdce rostlo a dmulo se, hlava nenesla již tíži čapky — stáli jsme tu s hlavami obnaženými a když skončil náčelník, hřmělo zahradou ne-

konečné, ryčné sokolské „Nazdar!“ A starým pánům počalo vlhnouti oko...

A pak mluvil bratr Slovinec, pak bylo Tyršovi děkovati, a potom povstal kněz J. Janas z Poznaňska a jasným, zvučným, plným hlasem promluvil k nám sladkou, sesterskou polštinou...

A znovu jásot, a znovu odpovídal rázně a mužně Tyrš.

A pak zvedli bratří Charváti na ramenou Tyrše, a pak pozvedli bratří sokolové starostu Sokola záhřebského dr. Fona, a jásot a hlahol a zpěv...

Však těžko dopodrobna uváděti, kdo mluvil a jak mluvil. Nebyly to řeči studované, napsané a několik týdnů napřed uvažované, nikoli; byla to slova, jak je okamžik a nadšení na jazyk přinesly, ale tak bodrá, pravdivá a zahřívající, že mnohá z parlamentních řečí by vypadala proti oněm jako rampouch. Mluvili zde bratří Polák, Slovinec, Charvát a Čech, ale zdálo se nám, že mluvíme všickni řečí jedinou, rozuměli jsme si, cítili jsme jeden co druhý, a když se noc přešinula přes rozhraní dvanácté, — bylo nám, jako bychom se ocitli ve světě, v okolí jiném. Byla to jedna z oněch jižních nocí, za kterých se oko nezavírá, za jakých se mysl vysoko povznáší, za jakých vniká v duši lidskou zápalná jiskra nadšení!

Ano, my jsme naslouchali nadšeně nadšeným slovům a byly okamžiky, kdy se počaly chvěti podezřele svaly kolem rtů, kdy nastalo

v oku ono pálení, jež trhá víčkem, snažícím se, aby cosi potlačilo — — leč marné potlačování, marné násilí, oko, v němž se zrcadlila radost duše, nedalo si více poroučeti, a tak na mnohou tvář skanula slza pohnutí, za jaké jsme se uvykli již styděti.

Marný stud — slzeli jsme! Kéž slzy, jež vytryskly v té chvíli, kéž se ty slzy staly želanou váhou onomu nadšení, jež plnila naše prsa v skvostných dnech dvacítiletého jubilea sokolského. My, kteří jsme byli těch okamžiků účastni, nezapomeneme jich nikdy, oněm pak, kteří nemohli býti přítomni, budeme o nich vypráväti vždy s vroucí vzpomínkou.

(„Sokol“ 1882.)

2.

ZA VĚRNÝM SOKOLEM.

(Lístek do sokolského památníku.)

Malý, skromný černý rámeček v denním listě a v rámečku povědomé, milé jméno: *Jan Srp*, kartograf... 19. září... ve věku 64 let. Taky on tedy již zavřel oči navždy a jím odchází starý, dobrý hoch a horlivý člen naší sokolské družiny z let sedmdesátých. Bezmála tomu čtyřicet let, co jsem jej poznal jednoho dne v roce 1874, když jsem sám počal cvičiti. Byl však bratr Srp o několik let starší mne a cvičil snad již od konce let šedesátých. Právem tedy nyní náležel ke „staré gardě" sokolské. Nezbývá jich příliš mnoho z tehdejší družiny a jistě všem jeho vrstevníkům, posud žijícím, sevřelo se bolestí srdce, když četli, že taky již Jan Srp odchází v říši stínů. Vždyť s každým z nich, starých těch druhů, jako by mizelo kus vlastního našeho života a poznovu a navždy kus někdejšího mládí.

Byl to druh všem nám sympatický, ačkoli na prvý pohled činil dojem člověka v sebe uzavřeného, ne příliš přístupného. Ale když jste s ním déle obcovali, přilnuli jste k němu. Jeho drsnost byla zdánlivá, jako byl taky celý jeho zjev zvlášť

rázovitý. Byl nevysokého, složitého těla, širokých ramenou, na šíji poněkud schýlené seděla mocná hlava, pokrytá kaštanovými, kučeravými vlasy. Z výrazné tváře ostrých rysů hleděly tmavé pronikavé oči pod skřipcem na orlím nose. Oči, které při prvém setkání jako by byly varovaly: Nech mne! Nepřibližuj se! — Chůze poněkud kolébavé, byl přes to na pochodu vytrvalý, neúnavný. Jeho hlas byl zvučný, hluboký, — však vycházel z rozložitého, objemného hrudníku. V celé jeho postavě bylo cosi sukovitého, a při tom všem byl Srp hoch předobrý, duše někdy až dětsky důvěřivé.

Sokolem byl Srp s tělem duší. Byl ušlechtilého smýšlení, povahy již tehdy mužně usedlé, a pokládal sokolství za povinnost. Byl z oněch starých karakterů, jak je chtěl ve všech členech Sokola vypěstovati Tyrš. Vážně pojímal cvičení, a kdykoli nějaký večer zameškal, stalo se tak jistě z příčiny důležité, pro jiné povinnosti neodkladné anebo snad pro churavost. Jinak byl na místě vždy, kdykoli Jednota zavolala, jako voják. Slovem, byl to muž kázně sokolské a byl i mužem sebekázně. Letní vedro, liják a kroupy nebo tuhý mráz nikdy ho neodstrašovaly. Vždy stupal odměřenými kroky Žitnou ulicí vzhůru k Sokolovně.

Přes všechnu zdánlivou uzavřenost a nepřístupnost svého zjevu však se nevyhýbal veselé společnosti a rád a ze srdce se zasmál. Nevím,

jaké bylo jeho mládí, jaké byly dřívější jeho životní osudy — v jeho smíchu bývalo cosi přitrpklého, přikyslého. A přece vyhledával společnost a soudím, že mu byla i nezbytnou potřebou.

A měli jsme takovou společnůstku, družnou, veselou a skoro naveskrze sokolskou, někdy od poloviny let sedmdesátých, a jejím členem byl taky bratr Srp. V jídelně uzenáře Václava Čermáka to bylo, taky bratra Sokola oddaného a věrného, který jistě těžce nesl, že příliš brzy musil zanechati cvičení v Sokolovně. Byloť mu zápasiti o živobytí a nebyl to snadný a malý zápas, neboť započal svou živnost (r. 1873 původně v ulici Štěpánské) s prázdnýma nebo skoro prázdnýma rukama.

Chodívali jsme do malého jeho krámu a jídelničky již tam v ulici Štěpánské, ale mnohem živěji počalo býti u Čermáka, když se někdy roku 1874 přestěhoval do Vodičkovy „pod věž" (nynější Wiehlův dům na nároží Václavského náměstí) a založil taky vlastní domácnost. Měl tu větší krám i větší, pohodlnější jídelnu za krámem. A tam v sudé dny po cvičení scházela se již četnější společnost sokolská. Mnozí přicházeli pak i ve dny ostatní, neboť u Čermáka bývaly vždy čerstvé novinky. Večeřívalť tam i *Josef Barák*, který byl denním hostem Čermákovým, a věrně se s ním pak stěhoval i dále k „Stříbrnému soudku" (nynější nový dům vedle závodu Novákova).

A svorně s Barákem sedával tam denně taky bratr Srp. Byl tehda ještě svoboden a posud nikde ho nečekal útulný domácí krb. V jídelně Čermákově oba mohli ukájeti skromné své potřeby, levně a v družné společnosti k tomu. Bylo by zajímavé, napsati historii význačnějších a svými návštěvníky pamětihodných uzenářských jídelen pražských, které právě tak jako jisté kdysi proslulé a již zmizelé hostince byly neodlučitelnou částí a pozadím někdejšího společenského života pražského.

Vidím stále v duchu mírného, tichého Baráka, jak sedával ve svém koutě a pojídal „studentskou" večeři a při tom, „aby nezahálel", pročítal nějaký časopis, jejž buď s sebou přinesl anebo tady u Čermáka našel. A vidím proti němu bratra Srpa, jak jen čeká, až Barák dovečeří, aby se ho zeptal na nejnovější události.

Svým povoláním byl bratr Srp litografem, ale velmi živě sledoval všechen veřejný život a dychtivě doplňoval svoje vědomosti. Každá tak zvaná „otázka" ho zajímala, o každé snažil se nabýti vlastního, pevného mínění. Někdy dlouho mlčel a jenom naslouchal, hledě upřeně před sebe, pokuřuje viržinku a jen se ironicky usmívaje. Jeho tvář bývala tu přímo obrazným výkladem slova ‚ironie'. Ale vznikla-li nějaká debata „politická" a bylo-li pronášeno mínění odchylné od mínění jeho anebo dokonce protichůdné, náhle vybuchl a jeho zraky jen sršely. Náhle pře-

stal býti posluchačem, náhle s jeho tváře zmizela všechna ironie, a bratr Srp se stal zápasníkem, šermířem, a rozdával seky vpravo vlevo. Přes to nikdy svého odpůrce neurážel.

Někdy přinášel ukázky pokroku v oboru grafickém, někdy kreslíval i sám na kousky papíru, chtěje cosi znázorniti. Taky od něho bylo lze ledačemu se přiučiti.

Vzpomínám, jako by všemu tomu bylo několik teprv let — a zatím uplynul téměř celý lidský věk. A byť i nebylo počtu let: měrou pro to, *jak* dávno všemu tomu, je mi nemalá řada oněch, kdož taky do řečeného kroužku sokolského přicházeli a zas již dávno z něho i ze života zmizeli. Vzpomínka až mrazivá, co jich odešlo v plném rozvoji sil tělesných i duševních, a nedokonali ještě svůj úkol životní. Přicházel časem bratr Herink, později lékař a starosta v Benešově, tuším; objevoval se bratr Maydl, později proslulý chirurg. Přicházel široplecí, zdravím kypící bratr Jindra Víšek, cvičitel, oblíbený u všech cvičenců, učiněný atlet. Pravidelným hostem býval bratr Norbert Slavík, účetní městské spořitelny. Vinohradský Vilém Fiala, na jehož cviky na hrazdě jsme my mladší pohlíželi s úžasem. Na počátku přicházel silácký Béďa Stýblo, jenž zanedlouho zemřel rychlou nemocí plicní — mladík dvaadvacetiletý.

Kráčejí tak v našich vzpomínkách řadou, za nimi ještě mnozí, mnozí jiní z let sedmdesátých,

osmdesátých, dávno je kryje hrob, ale v naší paměti žijí.

Bolestnou ztrátu utrpěla řečená společnost čermákovská, když v listopadu r. 1883 skonal Josef Barák. Za trapné a dlouhé jeho nemoci sedával bratr Srp v malé jídelně za krámem „U stříbrného soudku“ mlčelivý, zádumčivý, občas jen ptávaje se: „Jak je s Barákem?“

Bylo to v tesklivé odpůldne 18. listopadu — právě toho dne, kdy se slavně otvíralo Národní divadlo, po nešťastném požáru nově zbudované — toho nedělního odpůldne doprovázeli jsme Baráka ke hrobu. Sokolové v kroji kráčeli kolem pohřebního vozu až na Volšany — dospěli jsme tam již v čirý večer, rozsáhlý hřbitov utápěl se v tmách. Soudím, že žádný z účastníků nezapomene mocného dojmu z onoho večerního průvodu. S planoucími pochodněmi stanuli bratři Sokolové dlouhou řadou u vrat hřbitova, a touto ohnivou alejí vjížděl pohřební vůz s temným rachotem do města mrtvých. Z pochodní vysoko vztyčených valily se mraky černého dýmu. Unášené podzimním větrem zahalovaly vůz, provázely ho, vznášely se nad ním, podobny příšerám Smrti, jimž tu neodvolatelně byla odevzdána kořist.

Tento den byl dnem bolesti pro bratra Srpa, který Baráka měl tak rád. A touto tryznou byla mu zkalena radost z otevření Národního divadla,

na něž také svým dílem horlivě přispíval jako dárce i jako sběratel.

U Čermáka — jako všady ve veřejných místnostech — sbíralo se již dříve na stavbu Národního divadla a nejeden členský diplom zdobil zdi malé jídelny. Když Národní vyhořelo, byly konány sbírky se zvláštní horlivostí, a byl to bratr Srp, který nedopustil, aby byl někdo na pokladničku zapomněl. Z jeho podnětu bylo taky usneseno, že společnost čermákovská vydá zvláštní publikaci, cosi jako odlesk slavného listu „Národ sobě", jenž byl vydán asi o dvě leta dříve. Podnik zcela soukromý, jen pro členy naší společnosti a pro hosty Čermákovy jídelny. Na veřejný trh se nedostal. Horlivě do ní sháněl příspěvky bratr Srp, a tuším, že i „tiskovou" úpravu sám obstaral. Vzhledem k účelu bylo pořízeno vše arci co nejlevněji a tedy taky nejprostěji. Byla to pouhá autografie. Dnes náleží k památkám téměř zmizelým a po letech najde ji kulturní historik snad jen v knihovně Musea Českého, kde byl její výtisk uchován. Snad se ještě tu a tam vyskytne kdesi v domácnosti, jak o tom divnou náhodou právě nedávno referoval dr. Panýrek v svém článku „o literatuře soukromé" („Máj"). Když psal, ani nepotušil, že se probírá listem, jehož původce, redaktor i tiskař má dny spočítané a že se sutkami jeho života prosypávají už hodiny poslední.

Nad stolem v jídelně, u něhož kdysi večeří-

val Barák, zavěsil po jeho smrti Čermák zvětšenou podobiznu Barákovu v řezbářském rámci z lípového dřeva a pod tím obrazem sedával pak bratr Srp, často zamyšlen, slova nepromlouvaje.

Přežil Baráka — věkem arci mnohem staršího — o celá téměř tři desítiletí. Ale již před třemi roky pokoušela se o něj Morana. Tehda, někdy v listopadu, prostonával těžkou nemoc a podstoupil vážnou operaci. A právě co ve vinohradské nemocnici zápasil skoro se smrtí, zemřel Václav Čermák, někdejší náš „krčmář", jak jsme mu žertem říkávali. Ráda by to rodina Srpova nemocnému byla zatajila, avšak on čekal denně na své noviny, které mu nesměli odepříti, a v novinách se dočetl o smrti starého přítele. Sám arci nemoha, poslal na pohřeb choť a velice dojat poznamenal:

„Možno, že půjdu brzy za ním..."

Přece se vystonal, avšak Smrt, která ho jednou nahryzla, stále jej obcházela a Srp chátral na zdraví. Na chvíli ještě ožil jako znovazrozený o loňském sletu sokolském.

„Jaké štěstí, že jsem se toho dočkal!" říkával.

Oslava padesátiletého jubilea Sokola pražského vlévala mu nový život. Účastnil se všeho vítání, vracel se domů na smrt unaven, bez hlasu samým vítáním hostí — ale zítra vzchopil se zas a zas šel vítat bratry Slovany. A vděčně říkal: „Jen pro ten slet kdyby mě byl Bůh zachoval, stálo to za to a děkuji mu."

Ale když minul veliký ten a slavný slet, milému bratru Srpovi sil zas ubývalo, úporná nemoc poznovu naň útočila. Nastala válka na Balkáně, i byl Srp vydavatelstvem Národních listů požádán, aby kreslil mapy pro zprávy s bojiště, jako činíval již dříve. Snad se o to ještě pokoušel, ale již nemohl, choré tělo vypovědělo službu, i musil odříci. A vědomí, že již nemůže vyhověti, že nemůže pracovati, jej zdrcovalo. Tušil, že nadchází konec.

Dnes týden, 21. září, pojala jej zchladlého k věčnému klidu půda, kterou tolik miloval. Kromě rodiny byla to vlast, jež na sklonku života zaujímala jeho srdce a mysl. O té blouznil téměř do poslední chvíle, kdy duch byl již na pochodu z tělesných pout.

V malém, skromném černém rámečku objevilo se jeho starým druhům jméno Srpovo, a lítostí sevřelo se nám srdce. Skromný, černý rámeček — jako byl skromný celý život jeho, život pilné, nekonečné práce. Nenáležel k lidem veřejně slavným, při jejichž skonu se rozhlaholí všechny zvony, ale byl z nejlepších synů rodné půdy české, byl pilným dělníkem a duší svou a srdcem náležel milovanému svému Sokolu. Budiž mu v obci sokolské zachována trvalá, bratrská paměť!

(Nár. l. 28. 9. 1913).

3.

K OSMDESÁTCE BR. OTAKARA SKŘIVANA

(Drobná vzpomínka ke dni 27. III. 1925.)

Není-liž tomu tak, že vysloví-li se, napíše-li se o kom *osmdesátník,* vytane bezmála všem na mysl představa schýleného, vrátkého kmeta, dědečka drkotajícího bradou, opírajícího se o hůl, ohlížejícího se úzkostlivě, aby ho kdosi z mimojdoucích neporazil? Jaký div? V mládí svém všichni jsme měli představu takovou. A taky teď ještě se dočítáte v novinách již o sedmdesátnících, ba o šedesátnících: *„Staříčký* ten muž...“ Slovo „staříčký“ vyznačuje vám jakousi lidskou zříceninu. Ale nevěřte tomu vždycky, ba nevěřte tomu vůbec. Slýchali jsme dříve o paničkách čtyřiceti, padesáti let říkati: „Zestárlá, ustaraná matička...“ Dnes je čtyřicetiletá paní v plném květu života, padesátiletá ještě se učí moderním tancům a po jejím boku tančí její šedesátiletý manžel. Lidský věk se prodlužuje, stárne se mnohem později než dříve. Nikdo nechce být pokládám za „starého“ — a dobře tak. Buďme co nejdéle mládi!

Přece však junácký bratr Sokol, jemuž za nemnoho dní dozraje osmdesátka je znamenitou

výjimkou. Po sklíčenosti věkem ani potuchy. Štíhlá, kostnatá jeho postava je vztyčena, pevnými, sáhodlouhými kroky měří Prahu, buď ve vlajícím plášti nebo v přiléhavém kabátci, a křepký ten muž konává za jarního neb letního jitra ještě dlouhé vycházky, z Prahy třeba až do Benešova. Jaká to šťastná osmdesátka, plná radostného zdraví!

Bratr *Otakar Skřivan* je to, majetník továrny na parkety a obráběcí nástroje na Zvonařce v Královských Vinohradech. Ve výroční zprávě mateřské jednoty pražské stojí při jeho jméně *rok 1862, rok to jeho vstupu do jednoty*. Je tedy členem od samého počátku a má poskrovnu druhů, kteří z původního kádru sokolského dožili dnešních dnů. Vzácný to zjev, plných třiašedesát let členství! Arci mu příroda dala zdravý kořen, ale není pochyby, že jeho bohatýrská postava byla horlivým cvikem sokolským v mládí i pilnou, neúnavnou prací po celý život utužována.

Sám jej znám bezmála padesát let, ale zdá se mi, že se za všechnu tu dobu nezměnil. Toliko vlasy a vousy nesou známky věku. Jiskrné zraky jeho nestárnou a zvučný hlas hlaholí, jako hlaholíval tehda před půl stoletím.

Zvláště vzpomínám na krásné chvíle mládí, zažité v jeho společnosti na Zvonařce, a zejména na léto roku 1878. Tehda Zvonařka u Nuselských schodů, s krásným výhledem v Nuselské údolí, vypadala jinak než dnes. Stará Zvonařka

byla učiněným panským sídlem. Několikero obytných budov, ba i sama parketárna Skřivanova, bylo obklopeno krásnou zahradou, skoro parkem. A po svahu k Nuslím snášela se ta zahrada plná stromoví a křovin. Vinohrady teprv pomalu vzrůstaly, na *vzdálenou* Zvonařku vedla z Prahy cesta prašnou silnicí nebo pěšinami mezi poli. A na Zvonařce se brzy po jaru usazovaly některé pražské rodiny na *letní byt*. Starší členové takových rodin, zvláště maminky, nepodívaly se pak za celé léto ani jednou do Prahy, až zase s podzimkem se vracely. Tak daleko byla tehda Praha!

V hořejší části Skřivanovy zahrady byl zřízen krásný kuželník, jejž horlivě v neděli navštěvovali přátelé a známí Otakara Skřivana. Hostitel vždy radostně vítal společnost, neboť po týdenní práci v továrně náleželo nedělní odpůldne plně taky jemu. A tam tedy přicházel otec domácího pána, majetník proslulého obchodního učiliště, pán již asi šedesátiletý, s mladším synem, který pak po jeho smrti přejal a dále vedl školu (a teprv nedávno navždy odešel). Přicházel tam universitní profesor Dr. Matouš *Talíř,* ředitel Občanské záložny pražské Karel *Makovský* mladší, pokladník téže záložny Alois *Kadeřávek* (po odchodu Makovského do Paříže jeho nástupce), přicházel faktor Ottovy tiskárny Jan *Stolař,* později samostatný knihtiskař, advokát Boleslav rytíř *Plaček,* nikdy nechyběl můj bratr *Emil,* advokát, a radostně jsem chodil mezi „staré pány“

taky já, který jsem byl ještě zelený mladík a kterému staří pánové říkali Benjamínek. Občas přicházeli i jiní hosté, pouzí „hospitanti“ — nevzpomínám na jména všech. Jen tolik vím, že ze vší té někdejší veselé společnosti „zvonařů“ tu zbyli všeho všudy dva: tehdejší domácí pán *Otakar Skřivan* a pisatel této vzpomínky.

Přicházeli jsme po celé léto každé neděle, až do podzimu, časně odpoledne, a jen jsme posvačili, dali jsme se do „dřevaření“. Krásně byl urovnán kuželník čili „valoun“, s rovným, laťkovým „náběhem“, každého smítka zbaven a vždy již dopoledne zkrápěn, aby se na něm neprášilo, a za dnů velmi parných byl pokropen ještě před započetím hry. A potom jsme pilně kouleli do pozdního večera, ba nejednou do noci, ježto jsme i slavné osvětlení měli, tuším lampionové. Zametání, polévání dráhy a stavění kuželek obstarával vždy nějaký dráteníček, někdy taky starý taťka drotar. Byloť na Zvonařce místa dost a milý hospodář Skřivan dopřával tam tehda přístřeší šesti, osmi, ba někdy až desíti chudým synům trenčínska. Z rána se rozbíhali za drátováním do Prahy, večer se všichni vraceli na nocleh. A měli svého domácího pána upřímně rádi.

A pak tedy každé neděle žil nejprve „honér“ a po něm veselá „válečná“. Zpravidla tu Otakar Skřivan býval náčelníkem jedné party, z hostí býval volen druhý, a pak čtyrákem do povětří vyhozeným losováno o „vojáky“. Koulí by-

lo na vybranou, lehčích i těžších, ze dřeva santalového, a jedna zvláště veliká, která v kuželkách při dobrém vrhu řádila jak bourací dělo. Nebyla pro každého, někomu příliš rozměrná, ale té se vždy chápal sám domácí pán. Vidím ho v duchu posud, jak vážil kouli v ruce, na dlani pravice ji otáčel, strategicky si zamířil a mocným vrhem kouli vymrštil. Zaduněla po laťkách, svištěla po písku, zachvátila přední roh, na kamenném fundamentě zarachotily kácející se kuželky a drotar s hora vítězně volával:

„Olle najne!"

Za každou takovou devítku dostávalo se mu vždy zvláštní odměny, tuším aspoň čtyráku.

A v „naší partě" veliký jásot. Každá devítka bývala zapisována na stropní trámce besídky, odkud váleno, a myslím, že jich domácí pán v každé sezoně míval nejvíce. A po každé takové zdařilé ráně obracel se ke mně a říkával:

„Pamatujte si to, benjamínku, a koulejte taky tak. A taky to si pamatujte: Ono by se řeklo, že se nevymastí, ale když se příliš mastí, *vymastí se!*"

Bylo to pořekadlo, které se hodilo pro všechny případy života, jako se tehda hodilo i druhé, nevím kým vynalezené, jež náš hostitel pronášel vždycky, když po prvé zdvíhal pohár nefalšovaného nuselského z blízkého hostince, tehda v té končině jediného:

„Nuže, pánové, *na ty prkenné cihly!*"

Píti „na ty prkenné cihly“ znamenalo vše. Na zdraví, na dobré přátelství, na lásku — co si kdo při tom v duchu myslil.

Ano, vymastilo se. Kromě nás dvou všichni ti kuželkáři dávno dřímají věčný sen a někteří příliš brzy odešli. Dávno taky se změnila sama Zvonařka. Pole kolem ní zmizela, „venkov“ je tentam, Zvonařka stojí dnes jako v samém středu města, se všech stran domy, ulicemi obklopená. Ale Otakar Skřivan posud pilně pracuje a bohatýrskými kroky měří Prahu, že ho máte co dohánět. Osmdesátka? Kdyby nebylo matriky, v níž jeho zrození je zapsáno, kdyby nebylo nezvratného důkazu křestním listem, který nelže, a kdyby nebylo zápisu, že bratr Skřivan jest od roku 1862 členem jednoty, nikdo by neuvěřil, že dovršuje osmdesátku. V tom náleží ke šťastným vyvolencům, které příroda obmyslila nejen požehnaným věkem, ale přidala k němu i nezdolné zdraví. A v tom spojení jest vysoký věk vzácným a radostným zjevem.

Cokoli pak milý náš osmdesátník k zachování svého zdraví sám přičinil, v tom se osvědčil pravým umělcem života.

Budiž nám dlouho zdráv jako příkladný vzor čackého Sokola!

(„Sokol“, roč. 51., březen 1925.)

4.

JUBILEJNÍ VZPOMÍNKA.

(Psáno k pátému sletu sokolskému v červnu roku 1907.)

Taková malá, nepatrná „vzpomínka sokolská“ vytanula mi na mysli v tyto dni, kdy nadcházejí sváteční chvíle českého sokolstva. Vzpomínečka z prvého sletu sokolského, konaného roku 1882. Plných pětadvacet roků tomu, až i nějaký týden přes to.

Vrací se mi stále v tom zvláštním, nebývalém a tak radostném ruchu, který za posledních dnů prochvívá celou Prahu. Jakých rozměrů nabyl tento pátý slet všesokolský, proti onomu prvému, tak skromnému! Bylo k tomu třeba celého čtvrtstoletí. A bylo třeba celých pětačtyřiceti let od založení Sokola pražského, aby čeští gymnasté celé české domácnosti a cizím hostům mohli připraviti velkolepé divadlo, jehož máme být účastni.

Ruch radostný vane pražským vzduchem, kdy se schyluje k velikým dnům sokolským. Rozechvívá nás všechny, jako by všem, i oněm, kdož nejsou přímo zúčastněni, vléval do krve trochu ohnivějšího varu.

Ale přes tu radost, přes to kypění, jež kolkolem vře, kane mnohým z nás do povznášející nálady krůpěj hořkosti. Všem nám totiž, kteří jsme dávno odrostli bradlům a hrazdě a madlům na koni a šplhadlům a tyči a čepelům a činkám — všemu tomu nářadí, s nímž a na němž jsme kdysi taky zápolili. V tom krásném a nadšeném mládí, kdy mnozí z nás věru pokládali za svaté heslo: Co Čech, to sokol.

Mnoho jich, kteří jimi nikdy nebyli, býti nemohli, z rozličných příčin, vinou okolností, v jakých vyrůstali. Pro nedostatek hmotný, pro nedostatek času, příležitosti, pro jiné povinnosti — atd. atd.

Tu vzpomínám na okamžik z roku 1891, z druhého tuším sletu sokolského, ze cvičení za jubilejní výstavou. Rozestoupili se tam v řadách sokolové, cvičili, množství diváků sledovalo každý nový rozvíjející se obraz prostných cviků, závodění borců. Bez dechu sledovalo.

Seděl jsem vedle osmahlého, statečného muže, zcela nepochybně venkovana, jakéhosi hodnosty, podle zevnějšku zámožného. Jedné chvíle, při obraze zvlášť úchvatném, setkaly se maně naše zraky. V očích letitého venkovana leskly se slzy.

„Máte radost, líbí se vám to?“ táži se.

„Ach, jestli se mi líbí! Ale plakal bych lítostí, že jsem toho sám nikdy neužil, že jsem to v mládí neměl. V Praze již byl tehda Sokol, ale

u nás ne. O tuhle radost ze života jsem byl připraven. Proto bych plakal."

Plakal by! A když tak řekl, jeho oči přetékaly slzami.

A za posledních dnů tázal jsem se přítele literáta:

„Půjdete také na sokolské cvičení některý ze tří dnů?"

A přítel odpovídal:

„Nepůjdu. Zmáhá se mne pokaždé lítostivé rozčilení. Neboť já ve svém mládí byl jsem o to ochuzen. Nebylo mi dopřáno, abych byl členem Sokola, abych cvičil. Byl jsem sláb a churav."

Tak oni, kteří nebyli, nemohli býti sokoly. A my druzí, kteří jsme bývali, ale jimž oudy ztuhly, pružnost a síla svalů pominula, že bychom se nemohli odvážiti sebe prostšího „výšinu", a kteří bychom při komíhání jistě spadli s hrazdy a rovně na břich, a kteří bychom při skoku dalekém anebo vysokém polámali některý hnát, a kteří bychom si při vzpírání činek roztřásli ruce na týden — my máme lítost podobnou, že nám to vše dávno minulo.

Jak jsme my hoši v polovině let šedesátých závistivě pohlíželi na sokoly naše, královéhradecké, když se za třepotavých zvuků sokolovek ubírali na Střelnici na Pražském podměstí, kde bylo původně cvičeno. Bylo nás plno na Střelnici, dychtivě jsme sledovali každý posun, každý krok a skok — div že jsme nevrazili mezi ně,

abychom se zúčastnili jejich cviků. Neboť běhat, skákat, na hlavě stát a po rukou chodit, na žebříku a na tyči šplhat, to již jsme uměli dokonale. A vábila nás hrazda, bradla, pružný můstek na skok. Jak jsme litovali, že ještě nejsme velcí, „staří“ — aspoň dvacítiletí, abychom taky mohli sokolovat. A jak jsme natahovali nohy, když sokolové pocvičivše vraceli se do města, zase za zvuku třepotavých sokolovek — sokolovek z továrny proslulého hradeckého Červeného, které také jistě byly jeho darem mladému Sokolu hradeckému.

Pochod za zvuku sokolovek! Toť byl náš chlapecký ideál. Neboť ten zvuk provázel nás od samého dětství, přeléval se nám do krve. Vždyť jsme vyrůstali v pevnosti, kde polnice vojenské nepřetržitě hlaholily, kde nás vojenský „tagrebel“ — jak se všeobecně říkalo — ráno probouzel, a kde nás arci pak zase neskonale truchlivá „večerka“ šesti trubačů o deváté večerní naplňovala podivnou bázní a tušením neznámých, tajuplných událostí.

Konečně však se toužebné přání mnohých nás tehdejších neposedů splnilo. Dorostli jsme a stali se členy Sokola. Někteří domácího, hradeckého, jiní jednot jiných, kam koho právě osud zavál.

A tak v prvé polovině let sedmdesátých byl jsem taky již členem Sokola pražského, mateřské jednoty všeho sokolstva. Ale někdejší chla-

pecký ideál se nesplnil — sokolovek pražských jsem neslyšel. V Praze již tehda byly zakázány. Kdy se tak stalo, nepamatuji. Snad již na sklonku let šedesátých.

Na výletech jsme jen pískávali na dlouhé plechové píšťaly, a byl to hlavně zesnulý bratr Tlamka, ryjec, cvičitel pražského Sokola, který v hudebním tom umění vynikal a horlivě na výletních pochodech pískával. —

Tato sekatura Sokola úřady, kdy mu bylo odpíráno právo troubiti na sokolovky, trvala léta. Příslušní orgánové nedbali ničeho tak svědomitě, úzkostlivě, jako aby z řad sokolských nezazněl zvuk sokolských trubek. Zdá se, že Rakousko trnulo jerišskými obavami, aby se za hlaholu sokolovek nezbořilo. —

Nastal rok 1882, kdy se pražský Sokol chystal k prvému velikému projevu veřejnému, k oslavě dvacítiletého trvání jednoty. Veřejné cvičení bylo tehda pořádáno na ostrově Střeleckém. Zvláštní redakce sbírala materiál na *Památník*, velikou, významnou a dnes vzácnou publikaci. —

Do Prahy se sjížděli Sokolové ze všech krajů. A každé jednotě byli vysíláni vstříc na pražská nádraží členové jednoty, aby ji uvítali a do sokolovny doprovodili.

Tak jednoho červnového večera oznamoval náčelník dr. Tyrš, že v sobotu k večeru mimo jiné přibude též jednota královéhradecká. Kdo že ji chce uvítati? Je-li tu snad nějaký krajan?

Kdosi ukázal na mne. „Tuhle bratr je Hradečák . . .“

A Tyrš mávl rukou a velel: „Půjdeš vítat hradecké bratry!“

Naplnilo mě to trémou. Byla to pro mne vzácná pocta, ale trochu jsem se ostýchal. Abych při tom nějak nekobrtl. Ale povel je povel, a tak jsem se v sobotu vydal ve spolkovém kroji na severozápadní nádraží.

V určenou hodinu přiduněl hradecký vlak, srdce se mi rozbušilo. Kliky cvakaly, dvířka vagonů třaskala, rudé košile zahořely, sokolové slézali. A v jejich čele náčelník, mladý Stanislav Červený s ryšavým, vláčným plnovousem, s šerpou přes bedra.

Uvítal jsem bratry, Červený povelem sešikoval svoji četu, jíž se v čelo postavilo šest bratří se třpytivými trubkami a polnicemi všeliké velikosti a rozličných tvarů.

V tu chvíli vzrušení a rozčilení ze shledání s krajany ušel mi nějak vlastní význam a účel nástrojů. Nepřemítal jsem o tom. Má pozornost byla jinak zaujata. Kde zaujmouti místo, správně vykročiti atd.

Vyšli jsme z nádraží, já o dva kroky vpřed, za mnou bratr Červený, za ním šest hudebníků a pak tedy četa. Rázným pochodem jsme kráčeli přes Poříč k Příkopům.

Pamatuji-li, bylo to již blíže Josefského ná-

městí,*) kdy jsem sice neviděl, ale sluchem postihl, že se náčelník Červený na patě obrátil, povelel — a tu rázem všech šest trubačů spustilo. A hráli překrásně. Byli to myslím samí nástrojaři z továrny Červeného, vyškolení hoši hudebníci, a jejich nástroje zněly krásnou harmonií. Srdce v těle poskakovalo. Ale zároveň se mi zatetelilo obavou. Teď jsem vzpomněl na zákaz. Nesmí se troubit!

Obracím se k Červenému.

„Bratře, není to dovoleno ...“

Červený mávl rukou:

„Jděme jen!“

Nu ano, jděme. Konečně odpověden za všechno jest on, Červený, náčelník. Já jsem pouhý průvodce.

Netrvalo dlouho, ba jen chvilenku, a tu se přitasil policejní strážník.

„Zarazit, pánové, zarazit! Nesmí se troubit!“

„My smíme!“ odpověděl Červený. A řekl to tak jistě, že strážník stanul, a než se vzpamatoval, byli jsme již kus dále za jasného hlaholu šesti trub.

Snad někde u Prašné brány přestali. Přešli jsme Příkopy, a když jsme se octli u Špinků, dal Červený druhý povel. A za zvuku národních písní, nějak zvlášť zharmonisovaných, zatáčeli jsme

---

*) Nyní Náměstí republiky. (Pozn. vydav.)

na Václavské náměstí. A tu, asi proti závodu Gottwaldovu,*) přikvapil zas jiný strážník.

„Páni sokolové, přestat! To není dovoleno!"

„My máme povolení!" odpovídal prudce Červený, aniž jsme pochod přerušili.

Strážník běžel podle nás, mával oběma rukama, jako by byl chtěl všecky trouby rázem ucpati, a volal:

„Kdo vám dal povolení?"

„Jeho veličenstvo císař pán,..." odpovídal Červený důrazně, a šli jsme dál, stále za zvuku malé té kapely.

Strážník stanul jako přimražen, oněměl. Proti takovému povolení netroufal si činiti námitek.

A Červený nelhal. Stanovy Sokola královéhradeckého, potvrzené příslušnými úřady, a tedy jménem panovníkovým, opravňovaly jednotu, aby užívala trubek o veřejných průvodech kdykoli a kdekoli.

Podmínkou bylo toliko, že nesmí býti užíváno trubek vojenských nebo podobných v téže tónině. A ježto vojenské trubky zněly do „e", sestrojil proslulý otec Stanislavův sokolovky do „f", kterých pak jednoty sokolské užívaly. Skládal se pak řečený šestihlasý sbor hradecký z těchto nástrojů: truba C I zpěv, truba F II tercie zpěv, tenor C oktáva zpěv, truba F III přiznávka,

---

*) Byl v domě, místo něhož je nyní palác Koruna. (Pozn. vydav.)

truba F IV přiznávka a bas B. Tohle ovšem pověděl mi bratr Stanislav Červený.

Provázeni tímto rázovitým, zpěvným sextetem, kráčeli jsme vzhůru Václavským náměstím a došli jsme až k sokolovně v Sokolské třídě, kde byla bratrská jednota hradecká nadšeně uvítána. Neboť již nás předhonila zvěst o jejím hudebním výkonu. Někteří z bratří, kteří byli vítat jiné jednoty a provázeli je k sokolovně za pohřebního ticha, záviděli mně, že jsem přivedl jednotu v takovém triumfu. Ale jiní, starostlivější, pronášeli šeptem mínění, že to může mít nějaké „následky".

Mělo to následky.

Druhý den byl pražské jednotě dodán policejní zákaz všelikého troubení vůbec — a hradečtí trubači na znamení smutku ovinuli svoje nástroje černým flórem.

(Nár. listy 30. VI. 1907.)

5.

OKAMŽIK NA GALERII SOKOLOVNY.

Za sychravého podzimního večera řekl ke mně mladík, jemuž se vršil dvacátý rok věku:

„Je-li ti jedno, otče, kterým směrem jdeš na procházku, doprovoď mě do Sokola. A můžeš se pak podívat na chvíli na galerii, abys viděl, až naše družstvo nastoupí...“

O dvacet minut později jsem stoupal po točitých kamenných schodech na galerii pražské sokolské tělocvičny. Jak dávno jsem tudy nešel! Tudy jsme vystupovávali kdysi, když jsme šli zapravit svůj měsíční příspěvek, a tudy jsme vystupovávali, když nás pozýval masopustní rej šibřinkový.

Dávno vyzněl v těchto prostorách ruch a ševel maškarní — snad se obnoví, až se otevře nová, rozšířená budova tělocvičny s prostorným sálem a se vším opatřením pro bezpečnost.

Usedl jsem v pološeru galerie, na níž tu a tam sedělo jen několik temných, nezřetelných diváků. Schylovalo se k osmé hodině a dole v sále nastávalo střídání cvičících družstev. Členové skupin, jimž se končila cvičebná hodina, ještě horlivě přeskakovali, šplhali, ručkovali, na

hrazdě a na bradlech konali toče, výmyky a přemety. A za postranním sloupovím již se shromažďovala družstva další, čerstvá, kterým náležela hodina od osmé do deváté.

Díval jsem se do prostoru pod sebou, měřil jej na dél a na šíř. Připadal mi teď nějak menší, těsnější než před lety téměř čtyřiceti, když jsem sám — hoch dvacetiletý — po prvé nastupoval ke cvičení. Díval jsem se do toho reje pod sebou. Samé tu pružné, křepké postavy, jako tehda v polovině let sedmdesátých, ale samá mladá, nová, neznámá tvář. Kde jsou všichni, s nimiž jsem kdysi nastupoval k prostým cvičením, k nářadí?

Pojednou jakoby z vědomí vymizela ta dlouhá časová mezera třiceti, pětatřiceti, osmatřiceti let, oddělující mne od těch nezapomenutelných večerů sokolského tužení, úporného cviku, družné veselosti i občasných výbuchů nezkrotné rozpustilosti, a když náhle zazněl čísi hlas dole „Nastoupit!“ — nebyl to pro mne hlas cizí. Obestřel mě divný klam, vzpomínka mi úsilně vyvolávala v pamět dávná, dávná léta, a já jako bych byl pojednou slyšel zvučný, kovový povel Tyršův, jemuž jsme vždy tak ochotně osvědčovali naprostou poslušnost: „Nastoupit!“

A jak se dole kmitaly postavy cvičících, nebyly již pro mne neznámy, ale braly na sebe podobu milých druhů cvičících i bratří cvičitelů z dávných, minulých, nenavratitelných let mládí.

Tu ve středu zatknula pevně nohy postava *Tyršova,* jak ocelová, hlava s vysokým čelem, tvář ostrých a přece tak vlídných rysův. Jiskrnými zraky se rozhlíží sálem, — zraky ty pobízejí, svolávají, shromažďují, a oči všech, kdož na zvolaný povel spěchají do sálu, upírají se k němu, k milovanému našemu náčelníkovi.

Vzpomínám, jak tehda, když my mladí, noví členové po prvé jsme se s ním setkali, tonuli jsme na chvíli v rozpacích, máme-li i tomuto muži po sokolsku tykati. My mladí, nepatrní, jemu věkem i postavením tak nerovní. A mnohý z nás napoprvé jej oslovil: Pane doktore.

Tu Tyrš nám položil ruku na rameno a hledě pronikavě, ale přívětivě zároveň, pronesl jediné slovo: Bratře! — Prodloužil je, vložil v jediné to slovo pokárání, ale znělo zároveň vlídně i pevně, a my jsme porozuměli, chápali jeho význam, rozpaky s nás spadly. Svým tykáním jako by nás byl k sobě povznášel, jako by nás byl činil lepšími. A myslím, ba doznávám, že s *ním,* vedle *něho,* za *jeho vedení* byli jsme lepšími než jindy v životě. Bylo cosi kouzelného v jeho řeči. Bylo v ní, co podmaňovalo a zároveň lámalo jakási pouta. Z Tyrše k nám hovořilo pravé srdce sokolské. Bylo mnoho dobrých, bodrých, milých, milovaných srdcí sokolských, ale Tyršovo bylo jediné.

Jiná postava se zjevuje mým zrakům, pohrouženým do minulosti. Tu krokem zdánlivě leni-

vým, hápavým, ale měkkým a pružným, jako lvím a každé chvíle ke skoku připraveným blíží se postava milého našeho cvičitele, bratra *Jindry Víška.* Mohutná hlava na širokých, rozložitých plecích, mocný hrudník, svaly železné, zápasnické, dobrácká tvář výrazu vždy usměvavého, plná klidného humoru, jímž vždy osvědčoval mužnou rozvahu i svou převahu, ať se nablízku jeho ozval jakýkoli výbuch náruživosti, vášně. A za ním pevná postava bratrance jeho *Josefa Víška,* tehdejšího technika, výrazu trochu pomračeného ve snědé tváři, muže vážných záměrů pro budoucí slibný život.

Tamto vstupují dva mladí, rozvážní medikové, *Maydl a Herink.* Za nimi mladý doktor práv František *Čížek,* plnokrevný, pohyblivý jako rtuť, neklidný, stále svoje družstvo svolávající, jednotlivce počítající. Opodál ze sloupoví vychází kroky houpavými cvičitel bratr *Tlamka,* ryjec, tváře vždy pobledlé.

Prudce vyráží od schodů ze šatny mladý olbřím, postať plná zdraví a energie — toť Béďa *Stýblo,* slavný „skokan", jenž se ve skoku dalekém přenášel plných osmnáct stop. A hle, za ním plavnými kroky štíhlý, o něco starší borec velikých, jiskrných a dobrotou zářících zraků — bratr Jaroslav *Stýblo,* zjev téměř spanilý, plný noblesy a ušlechtilého obcování. Mnohé, mnohé dívčí zraky letěly za ním plny touhy, když vzrost-

lý, štíhlý a pružný kráčel ve švarném úboru sokolském.

Tuto jinoch vysoký, ramenatý, úsměvné tváře, důvěřivý, bodrý druh — bratr Lvovský — a za ním druhý dlouhán, štíhlý a pohyblivý, rovněž jeden z proslulých „skokanů“, nazývaný při cvičení pro svou ohebnost mužem hadím, v šibřinkách pro nedostižnou pohyblivost mužem opičím, bratr *Tittl,* krejčí.

Postav přibývá, dlouhý jest jejich průvod, velikou skupinu tvoří ponenáhlu uprostřed sálu, jehož zvířený prach jako by nad nimi rozestíral lehký, modravý závoj, jaký se snášívá na jeviště v divadelních fériích. Přibývá jich, tváře poznávám, ale nevím ani jména každého. Živoucně vystupují pode mnou — ale všichni již náležejí říši stínů. Všichni odešli, mnozí v rozkvětu života, mnozí v mužných letech, všichni na velikou naši bolest a mnozí na ztrátu věci sokolské, jíž byli tělem i duší oddáni. Jen dvě se mi zjevují postavy, jež i ve věku zralého mužství byly ještě plny křeposti a síly a z nichž jedna i do kmetství si zachovala téměř oheň mládí: bratři *Müller* a Jindřich *Šmíd* — Šmíd, nezdolný kmet, srdcem doposledka mladík!

„Nastoupit! — Nastoupit!“ ozývá se v sále s různých stran a družstva přistupují k nářadí. Nová hodina započíná, dupot a cupot všemi směry, hrazdy, bradla, koně, stoly, můstky ke skoku jsou obstoupeny.

Modravý šlojíř jako by se trhal, světla jako by jasněji zaplála. Tlum postav z dávných let se rozprchl, zmizel zrakům, a pode mnou cvičí junáci a jinoši tváří neznámých, naděje sokolstva do budoucnosti.

(Nár. listy 30. VI. 1912.)

6.

POD NOVÝM KROVEM SOKOLSKÝM.

Vážený bratře redaktore!

Chystáš Památník ke slavnému otevření domu Tyršova a projevil jsi přání, abych Ti napsal nějakou vzpomínku na bývalou tu *zbrojnici*. Omluv mne, že Ti nemohu žádnou takovou vzpomínkou posloužiti. Prostě proto, že ji nemám. Erární budovy starého Rakouska nevzbuzovaly v nás občanech nikdy žádných sympatií. Skoro plaše míjeli jsme každou budovu. Tak tedy také kolem bývalého *„cajkhauzu“* (jak mu Praha všeobecně říkala), chodili jsme beze všeho účastenství, nikdo z nás nezatoužil, aby se podíval dovnitř, a sotva by tam byli některého zvědavce vpustili. Jen jsme litovávali, že staré, hrdé pánské sídlo je tak porušeno a vydáno ponenáhlé zkáze, jako mnoho jiných budov historických.

Avšak doba přinesla radostnou změnu. Starý „cajkhaus“ pominul, a taky jeho jméno upadne za čas v zapomenutí stejně, jako mu propadla někdejší „Cajkhauská ulice“ (nyní Všehrdova), nebo jinak jí staří Pražané neříkali. Po dlouhé měsíce radostně jsem se díval, kterak se zpustošená a znešvařená budova starého paláce probí-

rá jak pohádkový zámek ze stoletého začarování. Někdy jsem i na chvíli vnikl v to bývalé vojenské panství a vida horlivý stavební a opravní ruch, jenž zde zavládl, těšil jsem se, až sváteční vystrojení paláce bude dokonáno. A když jsi ke mně projevil své přání stran „několika řádek“, vydal jsem se tam nedávné krásné jarní neděle, abych uviděl, co je českému sokolstvu uchystáno. Dva milí bratři provedli mě celou téměř budovou, a tu jsem radostně užasl nade vším, co tu vyvedeno, co ze staré budovy pro nový život vyloupnuto, očištěno, v bývalou podobu vráceno, zachováno, zpevněno, a co nového přičleněno. O tom o všem povolaní odborníci mohou napsati knihu — a dojista že bude napsána. Nebo tento návrat památné budovy v české ruce značí důležitou chvíli v novém našem životě. Je to událost historická a tím památnější a radostnější, že se bývalý Švamberský dům dostává v ruce a majetek české obce sokolské, v ruce všeho sokolstva, jako jeho pevná tvrz. Nese jméno *Tyršovo,* a tímto jménem jest určen jeho význam, jeho účel, jeho cíl a působení na všechnu budoucnost.

Této budoucnosti všeho českého sokolstva a sokolství buď šťastný a radostný zdar!

Ignát Herrmann.

(Nár. listy 21. V. 1925.)

RŮZNÉ VZPOMÍNKY

1.

PO ODCHODU VELIKÉHO.

(Julius Grégr.)

Zmlkly žalozpěvy, dozněla slova modlitby — modlitby tlumené, která jako by byla sestupovala níže, níže — do hrobu, aby se teprve po posledním pocelu chladné jeho schrány vznesla do průzračné výše, kam ji předešel jasný jeho duch; slábl víc a více rachot hrud, metaných na kovovou rakev — prsti přibývalo, jen místy prokmitaly lesklé plochy a hrany; konečně i ty mizely, v prachu země, v houstnoucí tmě, a vmetaná hlína se kladla již měkce, beze zvuku, vrstva na vrstvu, vyvršujíc se, stoupajíc, zesilujíc tu nepřekročitelnou hranici mezi mrtvým a živými. A přece bylo všem těm lkajícím, tesknícím, jako by byla i tou hradbou země ještě prohlížela známá jeho milá tvář, pokrytá měkkým, tesklivě se usmívajícím výrazem, volajícím: na shledanou!

Kleslo slunce za vrchy. Nachový jeho odraz posledně zbarvil oblaky, pak sinavěly, víc a více, jako by se v nich byla obrážela bledost lící všech, kdo v hlubokém zármutku a malomocném vzdoru proti osudu odevzdali zlaté srdce zemi, pro niž po celý život tlouklo, které náležel každý jeho záchvěv.

Sklonil se vlahý den, vzácně krásný den podzimní, a korunami hřbitovních stromů, věčných truchlitelů, zavanul první dech večera jako táhlý, těžký vzdech přírody, která odnáší vždy nejtěžší, nejvzácnější kořist, a přece jako by sama žalnila nad vlastním vítězstvím.

Bylo dokonáno.

Houstla tma a znenáhla pustlo širé to pole, které plodů nevydává, ale kryje nedobytnou korou žeň nejvzácnější. Odcházely postavy, podobné stínům, tiše, beze slov, a jen poslední ještě vzlyky a tajené štkání se zavěšovalo na koruny stromů, na houštiny křů. Temně hrčely vozy, odvážející jednotlivce, těžce duněly kroky pěších zástupů, a byla tmavá noc, když všichni ti jeho průvodcové na poslední cestě dospěli města a rozptylovali se v ulicích a náměstích.

Byl pohřben veliký člověk. Láskou a vděčností bylo vystláno poslední jeho lože, zármutek se vracel od jeho rovu. Žal a zármutek, který dlouho bude nezkojen.

Dvě postavy stanuly před vraty domu v rušné ulici, dvé rukou se hledalo, aby se stiskly na rozloučenou. Pak se jedna z nich položila na rameno muže vcházejícího do temna průjezdu a přítelova ústa měkce, upomínavě pronášela:

„Nezapomeň, že jsem žádal o vzpomínku. A byť jsi neslíbil, doufám, že nebudu čekat nadarmo. Byl jsi mu blízko, najdeš jistě ve své

paměti okamžik, jejž můžeš sděliti se čtenáři, a vděčně bude přijat..."

Pokývl hlavou a rozešli se. Prvý mizel v domě, kroky druhého se ztrácely a zanikly v šumu tisícerých chodců, kvapících po svém.

Ztěžka, zdlouhavě vystupoval na schody, a jako by mu bylo přibývalo tíže v nohou, čím výše stoupal. Vkročil do světnice prázdné, tmavé. Rozžehl světlo, ale připadalo mu, že tmy neubylo. Bylo pusto kolem něho, bylo pusto a prázdno v něm. Prázdno v duši, v hlavě, jenom srdce — zdálo se mu — jako by bylo sevřeno rukou kostnatou, ledovou, a víc a více svíráno. Jako by se bylo chtělo zastaviti ve svém tluku.

Shodil oděv a těžce dosedl ke stolu, na němž bylo ve zmatené směsi navršeno papírů, listů, jak se v posledních dnech nakupily.

Sáhl po těžké knize s kováním, rozepjal spony, otevřel desku, přemítl několik tvrdých listů alba. Hle, zde na něj zase hledí ta tvář, ta vážná, výrazná hlava, která dnes po prvé bude spáti v chladné hlíně hřbitovní — a po dnešku věčně, věčně. Zahleděl se na ni ztrnule a v tom okamžiku nechápal, kterak může býti, že se ty oči již nikdy neotevrou, že ta ústa nikdy více slova nepromluví, že se ta tvář neusměje oním povědomým, lehkým, povzbuzujícím úsměvem.

Mimoděk jeho ruka vysouvala obraz zvěčnělého štěrbinou z rámce kartonu, v němž po léta tkvěla, přemítla dalších několik listů a vsouvla

jej na jinou stranu alba. To byl jeho hřbitůvek, jeho Slavín. V tomto oddělení byly jenom obrazy zesnulých, hlavy mužů, snících věčné snění, pohřbených před léty či nedávno, ale odešlých na věky. Teď přibyl k nim dnes pohřbený, a neoctl se ve společnosti neznámé. Tu byl v řadě svých přátel a spolubojovníků, kteří jej předešli a s nimiž se před několika dny spojil v říši stínů. Jejich někdejší vůdce, kolem něhož smrt tolikrát skosila hlavy nejvzácnější, podťala bojovná, neúnavná paže, umlčela navždy výmluvná ústa, zmrazila srdce žhoucí pro domovinu a svůj lid — jejich vůdce, jenž přečkal tolik spoluzápasníků a který — zdálo se — přečká také ostatní, vytrvávaje na konec, aby pak zatkl vítězný prapor na nejvyšší cimbuří dobytého hradu, aby odtud jasným, jiskrným zrakem přehlédl širý kraj, o nějž tak dlouho bylo zápoleno — — Ale bylo usouzeno, že se neměl dočkati konce boje. Klesl zachvácen smrtnou střelou, než se ve středu svých a pro své mohl dočkati plného vítězství, na pochodu slavném, sice plném svízelů, ale pochodu, na němž kráčel od úspěchu k úspěchu.

Klidně, vážně hledí s obrazu, pohledem přísným, a na rtech tohoto neživého obrazu jako by se i nyní chvělo volání, které vždy pobízelo k další práci, k dalšímu boji: Kupředu!

Ruka pozorujícího obraz klesla na stůl, jeho srdce mocně se zachvělo. Připadalo mu náhle, že postava zvěčnělého vyrůstá z úzkého toho rám-

ce, že vystupuje v mohutných rozměrech. Jeho mysl zaletěla v minulost, pokud jeho paměť sahala. A bylo to téměř právě tak dlouho, kdy vystoupil po prvé tento zvěčnělý na kolbiště, jehož pak ani na okamžik neopustil, leč když byla jeho ruka násilně spoutána, ústa na čas umlčena, jeho síla pro dobu ochromena. Ale pak vrátiv se z těsné koby znova se dal v zápas, v němž ustoupil jen — smrti.

A v okamžiku, kdy ta jej schvátila, vyzvedla se náhle před zraky všech mocná jeho postava. Muž, který ve svém životě žil život ústranný, jehož osoba tak mnohým byla neznáma, pro ně neviditelná; který žil střídmý život prostého občana, nevyhledávaje hlučných požitků; který hovoříval slovem nehledaným, nevypínavým, jako rovný všem ostatním, v jehož povaze se i mimo nejužší rodinu jevilo k celému ostatnímu okolí tolik otcovského a bratrského — muž ten náhle stojí ve své smrti jako bronzová postať na žulovém balvanu. Tak v pravé podobě mohutných obrysů a tyčné výše kreslí jenom smrt. Chtěla zničit, ale urobila nehynoucí obraz. A čím dál do budoucnosti, tím plněji a výše z minulosti se bude tyčiti postava zvěčnělého, převyšující své vrstevníky, a její tvář, její hlava bude svítiti do budoucna.

*

Muž, který měl psáti vzpomínku, hleděl zamlženým zrakem stále na obraz.

Vzpomínku!

Byl ještě mlád, aby měl vzpomínky ze života pohrobeného, vzpomínky toho druhu, jaké se psávají po smrti velikých. Ah, starší soudruzi, kteří byli kolem zvěčnělého po desetiletí a mnozí od počátku, mají zajisté mnoho takových vzpomínek. Kteří šli vedle něho a za ním, krok za krokem, od útoku k útoku, kteří se prodírali bojovnou vřavou za vůdcem, vždy prvním, kteří odráželi a po jeho příkladu rozdávali rány — ti mají vzpomínky z toho velikého života.

Ale všichni mladší, kterým také štěstí přálo, aby mohli přiraziti k jeho praporu, přišli mnohem, mnohem později. V kypícím svém mládí byl zajisté důvěrnější, sdílnější a srdce přeplněné se svěřovalo, episody s počátku jeho postupu byly pestřejší a nabyly historičnosti. Kdo později se kolem něho skupili, shledali již muže, uzavírajícího se po denní práci vždy těsněji v útulný kruh rodiny, v němž bylo teplo, oddech, klid, blaho odpočinku.

A jsou vždy vzácné vzpomínky ze života takovýchto velikých, šťastných mužů...

Šťastných!

Teď připadlo to slovo člověku schýlenému nad obrazem. Ano, plně šťastných!

Šťastný byl, že jej osud vstavil do života v dobu, od které mohl vyrůsti a vyspěti v plnou sílu k okamžiku, kdy sílu tu bude moci věnovati svému lidu. Ať přetrpěl ve svém životě cokoli,

ať byly těžké počátky, ať se pod ním chvěla půda bytí kolikrát, ať lkal nad hroby svých drahých tolikrát, ať se chvěl bolestí nad mnohým pokořením svého lidu: šťastným byl přece, že jej osud určil, aby vstoupil na dějiště zároveň s novým oživením lidu, při jeho probuzení; šťastným byl, že mohl se svým lidem probojovati nový ten zápas po tolikaletém uhnětení, šťastným byl, že vyzbrojen skvělými dary ducha mohl se mu postaviti v čelo, šťastným byl a bude na vždy, že jeho jméno pro veky je spojeno s historií toho neobyčejného vznícení a vzpružení k životu národa, jemuž zasvětil celý svůj život.

*

Drahnou chvíli seděl tak člověk, přemítaje a noře se v požehnaný ten život, sotva věda o tom, že se jeho ruka chopila pera. Teď se vytrhl z myšlení a díval se na bílé listy papíru před sebou.

Chtěl psáti vzpomínku! Nebylo mu nikdy tíže než v této chvíli. Cítil, že nemá síly, aby vložil ve své řádky všechnu lásku, kterou choval k zesnulému velikému muži, vděčnost, jakou byl naplněn.

Ruka zvolna klesala ke stolu, prsty se otevřely, pero vyklouzlo.

Nemá v tom okamžiku síly a schopnosti ke vzpomínce. Ale ví, že po celý svůj život bude pln vroucího, vděčného, nekonečného *vzpomínání*.

(Nár. listy 11. XI. 1896.)

2.

DROBNÁ VZPOMÍNKA Z MLADÝCH LET.

(O tiskárně Ottově v letech sedmdesátých, o sazeči *Karlu Štolovi.)*

Zdá se mi, že již není tak veselo „na tiskárnách", jako bývalo kdysi, tak před třiceti, čtyřiceti lety. Tehdy se tiskárny ještě nepodobaly továrnám. I největší z nich a nejproslulejší byly pravými trpaslíky proti nynějším rozsáhlým závodům, v nichž je zaměstnáno na sta osob. A povím hned, že na př. mám na mysli *tiskárnu J. Otty,* někdy Pospíšilovu, v polovině let sedmdesátých. Vyrůstala sice ponenáhlu, ale všechen její poměrně skrovný personál tvořil takřka jedinou rodinu. Sazeči byli stěsnáni ve třech nevelikých světnicích prvého patra a každou radost i trud sdíleli společně.

Mnohý z těch, kdo tehdáž stáli při kase, odešel dávno na zasloužený odpočinek, mnozí odešli vůbec navždy, a hlavy tehdejších jinochů pokrývají se šedinami.

Odešel dobrý korektor (dřívější faktor tiskárny Pospíšilovy) Bart. N., odešel trpělivý Jindř. Š., mírný K., prudký Štola.

Ach, pan *Štola!* Byl to dobrý, srdečný muž,

ale prudký, prchlivý, když byl podrážděn. Vidím jej před sebou. Pod vysokým čelem, prodlouženým dalekou lysinou na lebce, jiskřily se pronikavé, bodavé zraky, nad nimiž jako stříšky bylo husté, mračivé obočí. Pod nosem byly mocné, svislé kníry žlutavé barvy, hrotité a dlouhé, jež připomínaly mroží kly. Když se rozhněval a zasupěl, zdálo se, že se tyto kly chtějí zatnouti do masa odpůrcova, ale to se jen zdálo. Brzy se zas udobřil. Ale někdy se dovedl déle hněvati.

Předobrý člověk, ale jednu měl vlastnost, pro kterou si sám připravil nejeden mrzutý okamžik. Tuze rád „lil" čili „tahal za nohu", jak se říkalo. Ať vyprávěl cokoli, vždy nesmírně přepínal, nadsazoval. Pivo kdesi bylo včera v neděli báječné, sklenice se po něm přilepila na stůl, že ji dva silní sladovničtí nemohli utrhnout. Poručil si kdesi porci husy a dostal stehýnko tak veliké jako jehněčí kýta. Bradýř při holení řízl jej a jemu — Štolovi — vyteklo při tom přes žejdlík krve. Atd. atd. Ať vyprávěl kdokoli cokoli, pan Štola každého přetrumfl událostí nebo zkušeností ohromnější. V jeho ústech nabývalo vše rozměrů kolosálních — a zle se katil, když mu nechtěli věřiti.

Aby ho poškádlili, vyzráli na něj kdysi ve světnici třetí, kam chodíval se svými novinkami a historkami na táčky. Tam vzadu, právě nad zahrádkou fotografa H. F., „stáli" K., Š., mladý B. a „starý" R., basista R., později člen slav-

né „Kytary“. Říkali mu „starý“ a bylo mu tak něco málo přes třicet.

Netvrdím, že právě sám R. byl původcem toho čtveráctví, ale daleko od něho jistě nebyl. Zkrátka, jednoho dne, právě po tom, když zas pan Štola vyprávěl nějaké své nehorázné dobrodružství a „tahal za nohy“ tak, až každého posluchače obrněly, kde se vzala tu se vzala dřevěná noha z vysokého „korigírštúlu“ a na ní, skoro po celé délce, objevil se přilepený pruh papíru, na němž byl kartáčem pečlivě vyklepaný nápis z nějakého tučného „egyptského“:

„Noha, kteráž jednomu dosti silnému muži náramným taháním pana Karla Štoly vytažena byla!“

Tato noha byla svěřena spolehlivému dorůstajícímu učni a jím byla nošena od kasy ke kase, ke všem sazečům, aby se podívali, a přečetli si. Jen k panu Štolovi s ní nesměl jít, rozumí se samo sebou. A rozumí se, že čtveráctví způsobilo všady nesmírnou veselost, hlučný, burácivý smích.

Dlouho hleděl dobrák Štola po očku přes kasu, jakou to čertovinu soudruzi mají, a z toho, že byl poslem opominut, soudil, že běží o něj. Ale nemohl se dohádati. Konečně v nestřeženém okamžiku se protlačil a přes ramena ostatních přečetl si nápis.

Pánové drazí, je nesnadno opakovati, co vše

pan Štola hned potom vychrlil na „pachatele toho taškářství", neboť jeho slovník byl pravým pokladem výrazů pádných a šťavnatých. Marný byl jeho pokus, aby se osudné nohy zmocnil a „zlolajný" nápis zničil, marné bylo také všechno jeho šťárání po sazárně večer, když kolegové odešli, aby se utrhačné nohy dopídil. Byla dobře ukryta, nenašel ji.

Tehdáž dlouho se hněval milý pan Štola, celé neděle nevkročil do zadní světnice, kde byla chována vytažená noha jako zažehnávací prostředek proti jeho „nalévání". A jednou ve chvíli měkkého roztesknění postěžoval si mi:

„To je kolegialita? To je bestialita!"

Nesměl jsem se ani usmáti, aby se taky na mne nerozhněval. Měl jsem starého pána velmi rád, nabízel vždy tak ochotně šňupeček ze své sandavky.

(Z Upomínky na zahradní zábavu filiálky spolku Typografia pro Král. Vinohrady-Vršovice v Riegrových sadech 23. června 1912.)

3.

PO ČTYŘICETI LETECH.

(Psáno k jubileu Ottovu.)

Drobnou vzpomínku *k jubileu firmy J. Otto?* Mám-li nějakou? Jistě celou mosaiku vzpomínek. Vždyť se jich nastřádá i za pouhý zlomek života! A doba, kterou jsem ztrávil v Ottově závodě jako podřízený pracovník, je takovým zlomkem onoho čtyřicetiletí, pouhou osminou jeho — pět roků, 1873—1878. Avšak Ottu samého jsem poznal již dříve, někdy roku 1869, když docházel do domu mého strýce Jaroslava Pospíšila, ještě svobodný, jako ženich Pospíšilovy dcery Milady.

Vzpomínám na tu tvář mladého muže, tehda zdobenou jen kníry, tvář energickou, výraznou. Tvář, na níž se zřídka kdy objevil úsměv, nikdy plný smích, tvář vážnou, téměř přísnou. Tvář samý nerv, a zraky, jež se nezdály sledovati nic ze všeho, co se právě té chvíle a v nejbližším okolí dělo, ale které vždy hleděly jako kamsi do daleka.

Ano, těmito zraky hledělo celé nitro mladého muže a stále počítalo s budoucností, s dlouhou budoucností. Pod tím vysokým čelem vznikaly, rojily se a zrály záměry a spekulace na celý dlouhý, plodný život.

První z těchto záměrů se uskutečnil, když Otto, oženiv se, tuším r. 1870, přejal o rok později od svého tchána Pospíšila tiskárnu. Stal se tak samostatným knihtiskařem a nakladatelem, podnikatelem, a to byl základ celé jeho další existence. Tiskárna, která náležela kdysi Janu Hostivítu Pospíšilovi, dočkala se v rukou Ottových rozvoje, o jakém se někdejšímu držiteli jejímu Janu Hostivítovi ani nesnilo. Ba, nesnilo se o něm ani Ottovu tchánovi, Jaroslavu Pospíšilovi, kteréhož brzy potom, když svému zeti prodejem postoupil tiskárnu, pojímala téměř závrať nad podniky Ottovými, v jeho očích nesmírně odvážnými. Projevil se o tom ke mně nejednou a vyjadřoval dokonce starostlivou obavu, že to povede k nedobrým koncům. Tyto obavy Ottova tchána nebyly tak nepochopitelné. Nová doba jej zastihla už stárnoucího, vysíleného. Otto vyšel z doby nové, plný síly, odvahy i důvěry v sebe. Našel nový život, nejen v ohledu národním a společenském, ale i hospodářském. Již tu byla řada záložen, vznikaly i české banky, soustřeďující český kapitál, vznikal prostě nový, *český* obchod. V tomto probuzení českého života hospodářského došel Otto opory pro své podnikání, a tato doba našla taky v Ottovi svého muže. Byl všady, kde ho bylo třeba, ať to byl výbor pro záložny, správní rada banky, spolek vývoz a přívoz atd. Bystrá jeho hlava všady se domohla příslušného účastenství, významu, a naopak zas Otto získá-

val potřebný úvěr pro své podnikání. Otto zastal dobu — doba našla svého muže.

Promiňte! Chtěli jste drobnou osobní vzpomínku — a já tak odbočil. Kam však se ztrácí osobní vzpomínka v poměru k takovému životnímu jubileu!

Nuže, náležel jsem taky po pět roků k personálu závodu Ottova, od podzimku r. 1873 do stejné asi doby r. 1878. Jak se stalo, že jsem tam přišel, znamenalo by načíti novou historii, jež by přesahovala dovolené rozměry. Bylo nás v prvých těch letech nemnoho v pisárně knihoskladu teprv rostoucího. Vzpomínám na dobráckého, třeba prchlivého Bartoloměje Nocara, který ztrávil téměř celý život v závodě Pospíšilově, kde byl faktorem tiskárny, za nové doby Ottovy však se spokojil s úkolem korektora; na Jana Stolaře, mladého, světlovlasého faktora ze školy J. S. Skrejšovského; na Karla Simona, který se vyučil v knihkupectví Pospíšilově a přešel potom k Ottovi (nyní je již na třicátý rok samostatným knihkupcem v Příbrami). Později přibyl k nám knihkupecký „starý tovaryš" Franěk, jehož mladší generace nepamatuje. Ba i s Janem Veselým (Benešovským) sešel jsem se tu zase na společné půdě, jejž jsem před tím nalezl a poznal v závodě Bratří Tučků, kde se vyučil. Vzpomínám i na starého sluhu Václava Čížka, onoho „starého švejdu", jejž jsem vylíčil ve svých Bodrých Pražanech. — Své „působení" v závodě

Ottově započal jsem jako cestující pro tiskárnu, získávaje nové zákazníky, a jako sběratel předplatitelů na Lacinou knihovnu a na Palečka. Vrátiv se z této výpravy usedl jsem v pisárně a konal tu práce podřízené i nejpodřízenější. Psal jsem faktury a „pakoval“ jsem. Inkasoval jsem u komisionářů. Donášel jsem balíky na poštu, ano když se nebohý Václav z pátečního roznášení balíčků do večera nevrátil, svázal jsem celou poštu Palečka do zelené plachty, uvázal si ji na hřbet a odnášel jsem uzel na poštu, aby se expedice nezpozdila. V té době jsem již byl „administrátorem“ Palečka. Po odchodu Nevšímalově asi r. 1876 stal jsem se i redaktorem Palečka — a když pak o dvě léta později — 1878 — pasivní Paleček šéfa mrzel a přihlásili se noví nakladatelé Slavík a Borový, kteří jej od Otty koupili, byl jsem novým podnikatelům — prodán i s Palečkem.

Pobyt v Ottově závodě znamenal pro mne nový kus „školy života“. Mnohému jsem se tam naučil, mnoho lidí poznal — zejména mnoho literátů. Především tedy Jos. Štolbu, Aug. Nevšímala, pak pátera Douchu, Stankovského, Ivana Klicperu, Stroupežnického, Zeyera, Vrchlického, prof. Emlera, prof. Al. Studničku, Sof. Podlipskou, El. Krásnohorskou, Arbesa, Havlasu, Ot. Jedličku, Dörfla — ach, nestačí pamět na všechny. A z ilustrátorů Alše, Lišku, Kolára, Krejčíka, Schulze — opakuji, nestačí pamět k vy-

počítání všech. Seznámil jsem se s řadou vynikajících mužů, nyní dávno odešlých, i s řadou začínajících, kterým taky zatím hlavy zbělely.

Avšak čtyřicet let! — Vždyť je to celý život lidský!

Přeji někdejšímu svému principálovi J. Ottovi upřímně, aby se dočkal i *padesátiletého* jubilea svého závodu!

(Knihkupecké rozhledy únor 1911.)

4.

KTERAK JSME SE SEŠLI S PANEM F. TOPIČEM.

(1887—1923.)

Nějak mě to čtyřicetileté jubileum závodu páně Topičova v prvou chvíli překvapilo. Jakže, již čtyřicet let? Ale pak jsem v duchu počítal, počítal — a můj ty Panebože, vždyť z této čtyřicítky jsem už sám s ním skoro sedmatřicet let v „obchodním spojení". Kdyby mi byla započítána jen tři léta „válečná", mohli bychom slaviti jubileum společné. Jenže při jakémkoli jubileu pokaždé nás přepadne tesklivé pomyšlení, že uplynul sám *život,* než jsme se toho jubilea dočkali, a místo radostného úsměvu zavane duší melancholie písně podzimní.

Sám znám dnešního jubilanta déle čtyřiceti let. Ale od které chvíle, nesnadno pověděti. Za dlouhá desítiletí marně se rozpomínáte, kdy a kde jste po prvé poznali, s kým vás později vzájemný styk spojil na mnohá léta a někdy třeba na všechen další život. Ba, zřídka kdy to můžete pověděti o přátelích i nejdůvěrnějších.

Jen jako v mlhách vystupuje přede mnou, že to bylo někdy na počátku let osmdesátých, kdy

jsem F. Topiče, mladíka o několik let mladšího mne, spatřil v pisárně F. Šimáčka, vydavatele „Posla z Prahy", později „Českých novin", v Jerusalemské ulici. Pracoval tam jako účetní. Potom uběhl rok nebo dva, a neviděli jsme se.

Poněkud živěji tane mi druhé, zcela nahodilé setkání. Snad o dva roky později, kdy jsem se odhodlal navštíviti dobrého, jemného kněze *Václava Beneše Třebízského*. Znal jsem ho již několik let a několikrát mne zval, abych zavítal do jeho kaplánky v Klecanech. Dlouho jsem si netroufal, až pak tuším vyšel podnět ke společné návštěvě od přítele Jaroslava Kloučka, knihkupce (zatím dávno zesnulého). A tuším, že při tom byl taky mladý malíř Bíza, nyní rovněž dávno ve věčný sen pohroužený.

Přišli jsme do Klecan, Beneš Třebízský upřímně nás uvítal, ale hned jsme viděli, že jsme si vybrali neděli nevhodnou. Byla tu již návštěva — mladý muž, t. j. pan Topič, a fotograf. Nevěděli jsme, co to znamená, taky jsme se po tom nepídili. Teprv později jsme zvěděli, že tato návštěva souvisela s chystaným vydáváním sebraných spisů Beneše Třebízského nákladem knihkupectví F. Šimáčka, které již v tu dobu bylo zřízeno na třídě Ferdinandově. Fotografa tam přivedl pan Topič, aby mu pořídil některé snímky Benešova obydlí, jeho zahrádky atd. Bylo to snad ještě „obchodní tajemství", do něhož jsme tak bezděčně vnikli, ale vlastně jsme ho v tu

chvíli nepronikli. Ani zdaleka nám nepřipadlo, že jsme se tu bezděky střetli s nastávajícím nakladatelem. Jen jsme za několik minut vytušili, že právě panu Topičovi nejsme příliš vítáni, a tak jsme se za kraťoučko zas odporoučeli, ač nás milý Beneš zdržoval. —

Zatím jsem v dubnu 1882 počal vydávati svého *Švandu dudáka,* a tak tedy o nějaký rok později jsem navázal i s knihkupectvím F. Šimáčka, právě zánovním. Nebyl jsem jen vydavatelem a redaktorem svého „Švandy", byl jsem i jeho administrátorem, expeditorem i — roznašečem po pražských knihkupectvích. Byl jsem „vlastním nakladatelem", a každý z pánů kolegů knihkupců ví, co to značí. Mám podnes rukověť s řemínky, v kterých jsem svého Švandu po Praze „rozšiřoval" — ach, tak žalostně málo rozšiřoval, ačkoli byl svazeček o pěti a čtvrtarchu za pouhých dvacet krejcarů. Vyšel jsem se Švandou poněkud předčasně. Čtenářstvo dychtilo spíše po „legracích", jak zní to ohavné pražské slovo, a já se snažil vésti Švandu poněkud literárněji.

Knihkupectví Šimáčkovo brzy potom přešlo v majetek páně Topičův, a tu jednoho dne — nepamatuji, bylo-li to r. 1884 nebo 1885, když jsem zas přinášel asi pět výtisků nového sešitu Švandy do knihkupectví, otázal se mne p. Topič, jak se mi s ním daří.

„Ale výborně!" byl by řekl na mém místě jiný, neboť lidé se rádi vychloubají a nadsazují,

aby pravý stav zatajili. Domnívajíť se mnozí, že takovým holedbáním pomohou svému podniku na nohy, že si „zjednají kredit", jak se po kupecku říká. Já však jsem takové plané vychloubání nenáviděl. Vždyť už zítřek vás může usvědčiti ze lži. Tak jsem tedy upřímně pověděl, že to se Švandou naprosto není skvělé, že mám co dělat, abych taktak vyšel. — Že už mám všechny své „šperky", kde jaký prstýnek a řetízek hodinkový atd. v zastavárně, proto jen, abych mohl spolupracovníkům zaplatit honorář — s tím jsem se panu Topičovi arci nepochlubil. To byla trudná stránka mého „vlastního nakladatelství", ale ani ta mne nebolela, a zatím o ní nemusil nikdo vědět.

Pan Topič nikdy mnoho nemluvil. Spíše člověk musil rozumět jeho mlčení, to však jsem tehda ještě neuměl. Bylo nesnadno proniknouti pod jeho zasmušilý výraz tváře. Přece však se mi zdálo, že by rád něco řekl, a konečně promluvil.

„Kdybyste s ním nemohl dále, já bych jej od vás odkoupil. Snad by to pak šlo lépe."

To mě překvapilo, ale i zarazilo. Počal jsem se Švandou dudákem na vlastní vrub jen proto, abych jej mohl vésti po svém. Měl jsem již zkušenost, jak nesnadné jest postavení a jak je spoutána redaktorova volnost, mluví-li mu do věci taky nakladatel. Z „Palečka" totiž, jehož jsem byl několik let před tím redaktorem. Zatím tedy jsem odpověděl, že nabídku páně Topičovu po-

držím v paměti — a mozolil jsem se se Švandou dále.

Zatím jsem se stal členem redakce Nár. listů, jejich soudním zpravodajem a dílem i nedělním povídkářem, práce přibývalo, těžko bylo dvěma pánům sloužit, pro Švandu jsem mohl pracovat jen v noci a v neděle. Měl sice Švanda mnoho *čtenářů,* málo však *odběratelů.* Pět let jsem jej vydával, ale na sklonku r. 1886 jsem viděl, že všechna má snaha jest marná. A nebyl jsem dost lehkomyslný, abych zabředl do dluhů nesnesitelných. Stačily mi posavadní.

A tu tedy, někdy koncem r. 1886 nabídl jsem Švandu v náklad panu Topičovi, vyhradiv si jeho majetnictví, abych zůstal redaktorem nezávislým. Za toto postoupení vyplatil mi pan Topič náhradu pěti set zlatých, kterými jsem aspoň zčásti uhradil své dluhy z potěšení, že jsem byl pět let vlastním redaktorem. S ostatkem mi věřitelé ochotně sečkali, vědouce, že svým závazkům dostojím.

Tak tedy se stal pan Topič mým nakladatelem.

Asi o dvě léta později mě požádal o nějakou knížku, a vydal jsem tedy u něho r. 1889 sbírku žánrových obrázků *„Z pražských zákoutí“.* Zatím však už taky si vyžádal můj *„Snědený krám“,* jejž jsem od roku 1883 počal psáti do Švandy dudáka a jejž jsem někdy v roce 1888 dokončil. Byli by mně Snědený krám dojista vydali i jiní nakladatelé, čekali jen, až s ním přijdu, já však

jsem nepřicházel. Ale Topič na mou nabídku nečekal. Řekl si o knihu sám.

Jakou naději vkládal v tuto věc, poznal jsem vlastně až v Paříži, kam jsem zajel v říjnu 1889. Bylo to někdy v listopadu toho roku, seděl jsem u Karla Makovského, jenž měl plzeňskou pivnici v Palais Royal, v ulici Beaujolais, když listonoš přinesl dopisy a mezi nimi jakýsi tiskopis v křížové pásce pro mne. Rozvinuji papír, rozvinuji, nemá to konce, až se přede mnou rozestřel ohromný plakát jako plachta — bílý plakát s modrým tiskem, oznamující obrovskými písmeny vydávání Sněděného krámu po sešitech. Zkoprněl jsem až nad tím sensačním návěstím. Přítel Makovský se smál, blahopřál mi, já však jsem úžasem nemohl slova promluviti. Ohláška knihy v takových rozměrech bylo v Praze do té doby něco naprosto neobvyklého. Polévalo mě horko při pomyšlení, jak to dále dopadne. Zdali snad můj nakladatel nepohoří a zdali nebudu bit i s ním. O nějaký den později mne došel přátelský dopis, oznamující mi, že jsou ty plakáty vylepeny na pražských nárožích. Děkoval jsem vroucně Pánubohu, že nejsem doma, že nemusím kolem těch nároží chodit, že nepotkávám známé, kteří snad by na mne prstem ukazovali.

Avšak — pan Topič se nezklamal. Úplný „Sněděný krám“ vyšel r. 1890, a po desíti letech — v našich poměrech lhůta dosti krátká — do-

šlo ke druhému vydání. A po dalších dvaadvacíti letech k vydání šestému.

R. 1895 — nemýlím-li se — počali jsme jako přílohu ke Švandovi vydávati „Čítárnu Švandy dudáka“, a pro tuto sbírku vyžádal si p. Topič opět knihu ode mne, ač jsem se tomu — jako redaktor sbírky — na počátku bránil. Bylo to třicet nedělních povídek z Národních listů, s názvem *„Páté přes deváté“*.

Podobně jako se Snědeným krámem mělo se to s *„Otcem Kondelíkem“*. Sotva jsem jej r. 1896 dokončil v Národních listech, ucházel se o něj pan Topič, já jsem však knižní vydání odkládal až do r. 1898. Někdy na počátku prosince toho roku vyšel sešit poslední, byly vydány komplety, a několik dní před Štědrým večerem byl ‚Kondelík‘ nadobro rozebrán. Nevěděl jsem o tom, bylo to udržováno v tajnosti, aby se mi nezkazilo štědrovečerní překvapení. Pod vánočním stromečkem totiž jsem našel balíček se svou adresou a visitkou Topičovou. Rozvinu obal — je to na pohled vázaný výtisk „Otce Kondelíka“. Ale nebyla to kniha, bylo to nápadně lehké. Byla to *krabička* ve tvaru knihy. Otevru vrchní desku, z krabice se vysype titulní list „Otec Kondelík a ženich Vejvara“ a za ním deset listů tuhého kartonu, na každém listu jest vytištěna jedna litera, a všech deset liter vedle sebe položených dávalo jediné slovo: R—O—Z—E—B—R—Á—N—O—! A do každé litery byl vetknut zlatý dukát.

Rozprodání české knihy ve třech nedělích po vydání kompletu, to byla před pětadvacíti lety v našich poměrech událost neobyčejná, pro autora i nakladatele potěšitelná. A těšilo mě to upřímně. Jen jsem dlouho potom škádlil svého nakladatele, že by se do toho kartánku bylo vešlo *více* těch kartonových listů, na příklad: *Otec Kondelík a ženich Vejvara jest úplně rozebrán!* — bylo by bývalo více dukátů!

O nějaké dva měsíce později vyšlo druhé vydání „Kondelíka". A brzy potom, abych tak příliš nezhrdl tím úspěchem, dostal jsem od jedné části kritiky — v Praze i v Brně — tolik co pro to, že jsem se pak dlouho chránil podati psu kus chleba. Nebyl by ho ode mne vzal. Na štěstí však čtenáři nečetli kritiky, nýbrž knihu, která se do dneška dočkala dvanáctera vydání. A pořídili si pak její překlad Poláci, Slovinci, vyšel její překlad německý a holandský, v rukopise jest pro Ameriku připraven překlad anglický, a dokonce prý vychází překlad francouzský, kterého však jsem posud sám neviděl. O žádný z těchto překladů jsem se sám nikterak nepřičinil, naopak, některé překladatele jsem od práce té zrazoval. O tom všem, doufám, trochu podrobněji se zmíním při třináctém vydání knihy. Třináctka totiž je mé šťastné číslo. Byl jsem třináctým dítětem svých rodičů.

Po úspěchu s Otcem Kondelíkem nedal rarach panu T. dobře dělat, stále mne naváděl

k pokračování, a tak jsem v letech 1900—02 napsal *„Tchána Kondelíka“*. Hned po „Otci“ začal mluviti o sebraných spisech. Odolával jsem několik let, stále odkazuje na dobu pozdější. Ale při mé padesátce dopadl mne ve slabé chvíli — a já podlehl. Snad měl pravdu.

Než — vidím, že jsem se trochu rozběhl. Ale snad mi čtenář — a snad ani jubilant sám nebude pokládati za zlé, že mluvě o něm, byl jsem nucen zmíniti se taky o sobě, o svých knihách, a jak se náš vzájemný poměr vyvinul. Vždyť právě náš dlouholetý poměr byl redaktoru tohoto *jubilejního katalogu nakladatelství Topičova* podnětem, že mne požádal za příspěvek. Jinak by tu mé řádky neměly smyslu.

Nejednou jsme se s dnešním jubilantem Topičem v názorech svých rozcházeli, nejednou jsme se i potýkali, ježto jsme každý měl svou hlavu. Byly chvíle, kdy jsem povolil já, a zas nejednou uposlechl Topič mé upřímné rady, a dojista by mi dosvědčil, že jsem dobře radil.

Čeho jsem si u Topiče vždy vážil, byla jeho *práce,* práce neúmorná, neochabující ani v neděle a svátky. Výsledkem této jeho práce a celého posavadního života je dnešní rozkvět jeho závodu. Přeji mu ze srdce, aby ještě dlouho žil tomuto závodu, sobě a své rodině. Budiž dlouho zdráv!

(Topičův Jubilejní Katalog, září 1923.)

5.

NERUDA A TOPIČ.

Někdy v druhé polovině roku 1886 — a snad už v podzimku toho roku — vyžádal si Neruda mou návštěvu. Nenašel jsem ho doma, ale za několik minut setkal jsem se s ním v Purkyňově ulici a doprovodil jsem ho až do bytu v ulici Vladislavově č. 14. Vyzval mě k tomu sám, chtěje se mnou pohovořiti o nějaké své záležitosti. Toho dne byl mimo svůj obyčej hovorný, sdílný, skoro až veselý. Takové chvíle byly u něho čím dále vzácnější.

Když se mnou projednal, oč mu toho dne běželo, obrátil se ke mně pojednou a pronesl, jako by mi chtěl zvěstovati neobyčejnou novinu:

„Víte-li pak, že mám nového nakladatele? Co tomu říkáte?"

A hleděl na mne skoro dychtivě, jak tu zprávu uvítám.

Bylo mi nemožno, abych se tvářil nevědomým a tedy naprosto překvapeným. Z důvěrného sdělení páně Topičova věděl jsem již o tom, že se odhodlal se svou nabídkou k Nerudovi a že se setkal s dobrým výsledkem. Teď tedy jsem Nerudovi projevil, jak mě jeho zpráva těší.

„Zatím vydáme něco, co je již déle rozebráno," řekl Neruda. „Ale potom přijdeme taky s něčím novým."

Byl věru čas na nějaké nové spojení. Staré přátelství poutalo Nerudu ke knihkupectví Dra Ed. Grégra a Ferd. Dattla, které do té doby vydalo největší počet jeho knih. S Dattlem si tykal a Dattel snad ještě nejlépe rozuměl Nerudovi. Honorář za Nerudovy spisy arci se neměřil důvěrným tím přátelstvím, nýbrž tehdejším omezeným stanoviskem nakladatelským, které bylo všeobecné. Vyprávělo se, že za své proslulé „Obrazy z ciziny" dostal Neruda celých sto zlatých honoráře. Vydání té knihy se sice událo v r. 1872, tedy před 56 lety, ale i tehda již nepatrný ten honorář vzbuzoval podivení u zasvěcenců. Dattel umřel někdy roku 1882 a jeho knihkupectví přešlo do jiných rukou. Ale kdežto se ještě o Dattlovi v letech sedmdesátých mohlo říci, že jest nakladatel „moderní", jeho nástupce moderním nakladatelem nebyl. Přišel do Prahy z venkova a měl neskonale maloměstský rozhled.

V Nerudovi bylo kus konservatismu, pokud se nakladatelské stránky týkalo, a bylo v jeho povaze i mnoho noblesy. Ze starého přátelství k staré firmě nechtěl se trhnouti ani s novým šéfem, který ostatně byl taky jeho starý známý. Dokonce u něho počal vydávat „Poetické besedy". Ale snad sám cítil, že není se svými knihami v pravých rukou. Některé svazky jeho pro-

slulých feuilletonů byly konečně rozprodány, některých bylo na mále, ale k novému vydávání nedocházelo. Neruda čekal, ale nedočkával se.

Tehdáž tedy po svých slovech řekl Neruda:

„Mne to tedy těší, kamaráde. A víte, proč mě to hlavně těší?“

Pomlčel, jako by mi byl dopřával času k hádání. Ač jsem tušil a skoro najisto věděl, co jej při tom tak těší, neodpovídal jsem. Chtěl jsem to slyšeti z jeho úst. A tedy Neruda řekl:

„Proto mě to těší, že ten nakladatel přišel sám. Rozumíte mi? Nečekal, až přijdu já, a to by se nebyl dočkal. Ale Topič tedy přišel, nabídl se a zeptal se, chci-li, a tedy jsem chtěl.“

Chvilku se Neruda na mne díval zraky veselými, popásaje se na dojmu svého sdělení. Pojednou však zvážněl a pokračoval:

„Věc totiž je taková, příteli. On by taky druhý, třetí a třeba pátý nakladatel rád Nerudu vydával. Ale nikdo z nich nepřišel k Nerudovi — všichni čekali, až Neruda přijde k nim. Víte proč? Kdyby oni přišli k Nerudovi — myslili si — nebude vědět, co za svou knihu žádat. Ale když přijde on sám, bude to mnohem lacinější. Přijme, co mu nabídneme. Báli se, že by je Neruda snědl. Ale ten ještě nikoho nesnědl. A tu tedy mě těší, že se Topič nebál a měl tu kuráž přijít k Nerudovi sám. Brzy jsme se domluvili a z nikoho nepoteče krev.“

Neruda tu pověděl svatou pravdu. Bylo to-

mu tak, jak řekl. Bylo v těch slovech i dost hořkosti. Tak mnohý by Nerudu rád byl vydával, ale všichni očekávali, že Neruda se přijde sám nabídnout. Někteří z opatrnosti, pokud se toho honoráře týkalo, někteří proto, aby si vlastní nabídkou nezadali. Vždyť to byl jen spisovatel! Ale Neruda byl i jako spisovatel i jako člověk grandseigneur, jak jej kdysi nazval Servác Heller, a ten dobře Nerudu znal.

Tak tedy Nerudu pod svou střechu získal F. Topič, který přišel sám.

Brzy potom vyšla první Nerudova kniha u Topiče, nové vydání jeho „Žertů hravých i dravých", která má sice letopočet 1887, ale vyšla již na sklonku 1886, jak mi svědčí věnování, které připsal do výtisku, jejž mi daroval: 21. 12. 1886.

Myslím, že jsem se panu Topičovi nikdy o tom nezmínil, jaké potěšení připravil Nerudovi před dvaačtyřiceti lety. Nechť přijme tu vzpomínku ke dni 20. listopadu, kdy dovrší sedmdesátku svého života, a s ní upřímné a přátelské přání šťastného zdraví na osmou desítku let.

(Švanda dudák, 1928.)

6.

NAPSAT — VYTISKNOUT — PRODAT.

Všecek zkoprnělý dlouhým seděním v železničním vagoně i chladem slézal jsem jednoho podzimního dne r. 1868 z vlaku, který mne přivážel do Prahy, a všecek zmámen jsem v tom nesmírném šumu a hřmotu nádražním hledal svého *bratra juristu,* který mne na peroně měl očekávati. Byl jsem pln úzkosti, zdali se v té směsici lidí najdeme, ač tehda — před padesáti lety — byl ruch na jediném nádraží pražském, státním to v ulici „Hyberňácké“, učiněnou idylou proti babylonskému hřmotu a zmatku, jaký dnes na všech pražských nádražích cestujícího ohlušuje.

Ale již mě bratr popadl za rameno a již jsme vycházeli nádražním sloupovím do ulice Jezdecké (nyní Havlíčkovy). Víc a více mne omamoval velkoměstský šumot v ulicích, osvětlených plynovými lucernami (což jsem spatřil po prvé), a skoro křečovitě jsem se chytil bratrovy ruky, ježto mě pojednou přepadl děsivý strach, že v tomto lidském mraveništi hrozí tvoru tak slabému záhuba. Jen pod ochranou bratrovou cítil jsem se v bezpečí. Byl skoro „Pražanem“, žil tu již na osmý rok.

Byla to zvláštní náhoda, že jsem byl ještě toho večera uveden do pražského knihkupectví, ač bylo dávno po sedmé hodině večerní. Ale tehda bývala knihkupectví otevřena až do osmi, ba často přes osmou hodinu. Kráčeli jsme z Jindřišské na Václavské náměstí, mířice do Vodičkovy a do Jámy, kde bratr bydlil, a tu bratr, mrknuv okem vpravo, prohodil ke mně: „V strýcově knihkupectví ještě se svítí, pojď."

Tak se stalo, že mne v Praze první uvítalo knihkupectví. Již doma, v starém a drahém Hradci jsem vyrůstal mezi knihami. Byl jsem jimi obklopen od samého dětství v rodině, byl jsem přes tu chvíli v knihkupectví dědově, a v jeho knihárně, jak se říkalo knihařské dílně v prvém patře, byl jsem jako doma. Přečetl jsem bezmála vše, co děd Jan Hostivít Pospíšil svým nákladem vydal — ač v tom bylo mnoho věcí pro dětskou mysl naprosto nezáživných — pocházel jsem z rodiny, jejíž všichni členové byli horlivými čtenáři, zpohltal jsem i mnoho knih, které nikterak nebyly pro mládež určeny (toť arci potají, úkradmo) — a tu mne bratr zavedl do pražského *knihkupectví Pospíšilova,* strýce *Jaroslava* totiž, v témž domě a místnosti, kde je nyní knihkupectví Bursíka a Kohouta.

Vstupoval jsem za bratrem ostýchavě, ale jak jsem překročil práh, ulevilo se mi u srdce. Uvítal mne známý obraz. Kolkolem regály, naplněné knihami od podlahy do stropu! Ejhle, ze-

lené obálky *Divadelní bibliotéky,* kterou jsem již dávno znal, a zelené obálky *Zábav pro mládež,* z nichž jsem už tolik svazečků doma přečetl. A tu *Erbenovy písně a říkadla,* z nichž jsem polovičku uměl nazpaměť, a tu *Dějepis národa Českého* od Jakuba Malého, který jsem čítával doma raději než všechny knihy školní. A mnoho jiných starých známých.

Kupců v krámě nebylo, ale „hemžil se“ tu strýcův personál — všeho všudy dva lidé.

Třetího, starého knihkupeckého sluhu, měl jsem poznati až později. Již odešel domů nebo byl někde na cestách Prahou.

Za pultem u samého okna, které sloužilo za výkladní skříň, spatřil jsem starého pána — v chlapeckých mých očích velmi starého — vysokého, hubeného, skoro vychrtlého, prokvetalých již vlasů a knírů, s brýlemi na ostrém, orlím nose, rozmyslně, až rozvláčně hovořícího, a to byl pan *Rychecký,* strýcův obchodvedoucí. Byl to nejstarší zjev knihkupeckého účetního, s nímž jsem se do té doby setkal. A za kratším pultem — který s delším tvořil pravý úhel, blíže kamen hleděl na mne potutelně zjev nejmladší, sotva hlavou přečnívající pultík, chlapec v mých letech, a to byl *učeň* Karel *Simon,* který právě taky toho roku vstoupil do učení. Stal se později mým nejdůvěrnějším, prvním pražským kamarádem a nerozlučným druhem po všechna léta až do podzimu r. 1881, kdy — nemoha nabýti koncese

knihkupecké pro Prahu — založil knihkupectví v Příbrami a tam zemřel r. 1912, nedoživ se ani šedesáti let.

Pan *Rychecký* byl starožitný člověk, zjev jako z dávných, buditelských dob. Mládí bývá velmi zpupné, a tak my mladí jsme jej ve své zpupnosti postraně nazývali „starým tovaryšem". Nebylo v tom žádné příhany. Říkali si tak někdejší starší pomocníci sami a říkají si tak podnes. Častěji jsem pak u něho v krámě postával, když jsem měl volnou chvíli, a přihlížel jsem, kterak brkem skřípá po papíře, zapisuje do dlouhé, úzké knihy před sebou. Byla-li to původně kniha pokladní či jaká jiná, nikdy jsem nezvěděl, ale byla to kniha zvláštní a zajímavá tím, že byla *dvojitá*. Když totiž pan Rychecký zapsal na její listy cosi s této strany, *převrátil* ji a napsal něco zase na listy s *druhé* strany, takže zápisy na obou koncích knihy byly proti sobě „vzhůru nohama". Tomuto jeho způsobu účetnictví jsme se mnoho nasmáli a Karel Simon je žertovně nazýval dvojitým čili složitým. Tehda totiž účetnictví složité čili dvojité bylo teprv zánovním předmětem na obchodních učilištích, ale arciže vypadalo jinak, než je provozoval pan Rychecký.

Pan Rychecký byl takto málomluvný pán, zvláště humor nebyl jeho živlem, ledaže nezamýšlený, naprosto bezděčný. Vypadal spíš jako úředník než jako knihkupecký prodavač, ani s kupujícími mnoho řečí nenadělal. Ale taky to jsem

později chápal, když jsem vídal, jak lidé kupují — lépe řkouc nekupují. Tehda ještě nebylo zvykem posílati novinky na ukázku do domů, na výběr. Ostatně strýcovo knihkupectví nebylo pravým sortimentem, nýbrž hlavně skladem vlastního vydání. Když jsem vídal, jak lidé přicházejí, žádajíce o „nějakou knížku", jak hodinu i déle se přebírají ve všem, co jim pan Rychecký předložil, a pak vrtíce hlavou odcházejí, aniž za krejcar koupili, poznával jsem, kolik trpělivosti je třeba k takové obsluze. Zvláště když to byl člověk prostý, nevědoucí sám, co chce, a nejhůře, když to byl venkovan. Napsal jsem o takovém kupování před lety vzpomínku do „Máje", kterak jakýsi kmotr z venkova přicházel k Rycheckému rok co rok, vždy o pouti svatojanské, vždy se pídil po „nějaké knížce", prohlédl jich dvacet, třicet, pročetl v nich třeba celé stránky, přešlapoval v krámě hodinu i déle, a nakonec — *rok co rok* — řekl vždy:

„Tohodle nejsem povědom. Nemají Arnošta a Bělinku?"

A poněvadž tedy nebyl ničeho jiného „povědom", koupil *každý rok* po dlouhém, nekonečném přebírání ve stohu knih, „Arnošta a Bělinku" od Magdaleny Dobromily Rettigové — za deset krejcarů.

Byl jsem často svědkem takovéhoto „kupování" a již jsem se nedivil automatickému podávání knih a knížek panem Rycheckým kupcům,

„lačným“ duševní stravy, ale škrtícím šesták v ruce a podávajícím za knihu vždy právě polovičku vyřčené ceny, přidávajícím po krejcaru a nakonec bez pořízení odcházejícím, když ten pán za pultem nechtěl nic slevit.

„Vždyť máte cenu na obálce vytištěnu!“ říkával pan Rychecký po nekonečném vyjednávání již dosti nevrle.

„Jo, vytisknout si tam mohou, co chtějí,“ odpovídávali tito houževnatí „čtenáři“, „ale tolik si mohou pomyslit, že jim to nedám...“

Vzali za kliku a šli.

Když pak jsem poněkud odrostl a s panem Rycheckým se na tolik sblížil, že mne již pokládal za hodna, aby se mnou taky trochu pohovořil, řekl ke mně nejednou:

„Milý mladý pane, ono se řekne, že je to kumšt, *napsat* knihu. No, je to taky pravda. Jenže *větší* kumšt je dostat ji taky do mašiny, totiž najít někoho, kdo ji vytiskne. Ale — nevíte-li — největší kumšt je knihu *prodat,* pamatujte si to.“

Tak mi říkával před padesáti a několika lety, měl arci na mysli tehdejší dobu, tehdejší přítomnost, a v tomto jeho mudrckém výroku bylo mnoho pravdy. Přesvědčil jsem se o tom později, když jsem nahlédl v zákulisí i jiných závodů knihkupeckých. Nebylo nedostatek čtenářů — ó, bylo lidí dost, kteří by byli četli celé večery a celé neděle. Ale vydati za knihu peníz podobalo se skoro marnotratnictví. Krom toho,

vždy byla zdrcující většina lidí, kteří za celý život ani jediné knihy nepotřebovali. Ne desetkrát, ale stokrát jsem slyšel z úst lidí takových:

„Od té doby, co jsem vyšel ze školy, neměl jsem knihy v ruce. Škoda času — a což pak z knihy mám, když ji dočtu?“

Ale jak těžko tehda bylo prodati knihu, o tom jsem se přesvědčil teprv dokonale, když jsem se octl v nakladatelském závodě a v přímém styku s „kupujícím“ obecenstvem. Tomu jest právě padesát let — bylo to v podzimku r. 1873, když jsem nastoupil do knihoskladu *Ottova.*

(Literární rozhledy, 1923.)

7.

SYLVESTROVSKÉ ZJEVENÍ.

(Lístek do památníku starému novináři metéru.)

„Ťuk, ťuk, ťuk!“ bylo zaklepáno na dveře sazárny novin, docela potichu, jako by byl klepal pouhý duch. Možná, že to bylo nějaké strašidlo, nebo byla minula hodina půlnoční, a časem taky v tiskárnách obcházejí „strašidla“. A jak známo, všelijkých šotků a skřítků je každá tiskárna plna. Choulí se ti taškáři drobní nejen ve všech kasách, plných olověných literek, ale usadili se taky v novodobých sázecích strojích, že se jich mnohdy ani nejobratnější sazeč neuhledí. Tedy proč ne i dospělé strašidlo?

„Ťuk, ťuk, ťuk!“ bylo znova zaklepáno, ale žádná odpověď. Nu ovšem, na dveře sazárny nikdo neťuká. Ty „křídlovky“ — ať vchází kdo vchází — rozlétají se vždycky jako bouřka. Tak i nesmělé to zaťukání bylo přeslechnuto. Konečně tedy strašidlo vstoupilo, protáhlo se dveřmi, a beze zvuku šinulo se dále, jako by bylo kráčelo v bačkorách. A zamířilo rovně tam do pravého kouta, kde se nad regálem plným hotové sazby a zbývajících ještě rukopisů nakláněl starý metér. Jinak byla tato část sazárny skoro prázdná.

Toliko ve vedlejší síni klapaly jednotvárně sázecí stroje.

Strašidlo, již hodně letité, šedivé, nohaté i nosaté, zaševelilo nesměle, jako by si bylo vědomo, že přichází nevhod:

„Dobrý večer, drahý pane metére Želnický — vlastně bych měl říci dobré jitro, půlnoc je pryč...“

„Prosím vás,“ pronesl milý metér, „co vás ještě rarach nese! Dávno je všechno hotovo, vysázeno, ve formách, a ještě mi toho půl kilometru zbývá. Musíte do noční redakce — —“

„Ach, nehněvejte se, vážený a milý příteli, ale tam nemám co dělat. Jdu jen k vám, hlavně s omluvou, že jsem se nemohl dostavit v den vašeho jubilea, abych vás taky srdečně pozdravil. Omluvte mě, nemohl jsem pro překážku odjinud v to přišlou, jak tomu říká náš trestní zákoník při činech nedokonaných. Ale nemyslete, že jsem spáchal něco kriminálního. Zapletl jsem se toliko na několik neděl s tou dámou jména dosti líbezného a takřka zpěvného. Influenca jí říkají. Ani nevím, je-li posud slečnou nebo již paničkou. Vydává se jednou za Španělku, po druhé za Řekyni, konečně i za Kaliforňanku. Slyšel jste o ní dojista, týrá člověčenstvo od roku osmdesátého devátého. (Je-li posud svobodna, měl si ji už dávno vzít čert anebo ještě lépe všichni čerti a všichni by na ní měli dost.)“

„No, přišel-li jste jen, abyste mi tohle pověděl — —"

„Rozumím vám, vzácný starý příteli, nepoznáváte mne. A chápu, proč ne. Nepřicházím osobně, letím k vám jen po vlnách vzduchových, jako to zatrápené radio, a spěchám, dokud ještě zbývá kousek toho starého roku. Nu, podívejte se na mne dobře, jsem jeden z těch nejstarších redakčních tovaryšů a již čtyřicet let vám nosím své rukopisy. A přicházím tedy, abych vám taky upřímně stiskl ruku. Rozpomínám se dobře na ten rušný týden vánoční, když jste v naší tiskárně nastoupil svou práci, a takřka od prvého dne jsem vám přinášel své popsané čtvrtky a vy jste je ode mne vždy tak vlídně přijímal. Proto mě hnětlo, že jsem v den vašeho jubilea nemohl být s ostatními gratulanty, kteří vám přáli všeho dobra a nekaleného zdraví. Ale vím, že můj upřímný pozdrav přijmete i dnes. Vím, že nejste muž liché etikety..."

„Ach, vy jste pan — —"

„Ano, ano, a nedivím se vám, že jste mne hned nepoznal. Vím, že vypadám trochu nekale, ale nedivte se zas vy, když taková potvora člověka ztýrá. Ó, nemějte mi za zlé to hrotité slovo v tuto chvíli, kdy vám chci říci, co jsem se na vás navzpomínal. Čtyřicet let jsme spolu ve styku tak těsném. Čtyřicet let vám nosím své úkoly. Na počátku — a celých deset let — bylo to vždy v pátek. Týden co týden. Nesměl jsem být pověr-

čivý, abych se domníval, že je pátek nešťastný den a tu že nemám nic počínat. Novinář nesmí být pověrčivý. Rozpomínám se sice, že před mnoha lety byl na prahu některých novinářů přibit starý rakouský čtyrák, ovšem již z kursu vyloučený, nebo jinak by jej byl každý užitečněji vynaložil. Vždyť přidat krejcar, a býval za to půllitr piva, arci velmi obyčejného. Ba, nad stolem novinářovým viděl jsem kdysi viset i starou, nalezenou podkovu. Ale soudím, že ani ten čtyrák ani ta podkova nebyla chována z pověry, spíše na ozdobu.

Po těch desíti letech nosíval jsem vám svá říkání již ve čtvrtek, podle nařízení vrchního redakčního velitelství, a konečně teď dávno již ve středu. To proto, aby sazba nedělní zábavné přílohy byla dříve hotova a nepřekážela pak v práci na hlavním listě. A vy jste stále a trpělivě přijímal mé rukopisy a časem dokonce, když vám chvíle dovolila, býval jste i mým prvním čtenářem — zaplatiž vám to někdy na věčnosti nebeský Pánbůh! Nevím, byl-li jste se mnou vždy spokojen. Nikdy jste se o tom nepronesl. A tu jsem viděl, jak dovedete být šetrný a shovívavý ke stárnoucímu, slábnoucímu tovaryši novinářskému. A ponenáhlu jsem se přesvědčil, že jste i mým přítelem. Jak jsem to poznal? Nikdy jste mi zle neradil, či abych se lépe vyjádřil, neradil jste mi radou, které nebylo lze vyhověti. O tom vám musím pověděti malou anekdotu. Byl to

jeden z vašich předchůdců, bodrý a milý pan *Metlický,* kterému jsem si kdysi posteskl, jak ten týden utíká. Sotvaže si oddechnu po jedné povídačce, již je tu zase sobota, a již abych zase psal novou. Tenkráte totiž, před čtyřiceti a několika lety, sázela se i nedělní příloha až v sobotu! A tehda tady ke mně pan Metlický promluvil: „Ale já vám poradím, jak byste si to usnadnil. Vynaložte na to týden a napište si každý den jednu takovou povídku — a máte pak na celých sedm neděl pokoj. A za sedm neděl to udělejte zase tak.“ Zdálo se mi, že to myslí zcela doopravdy, neboť se při tom tak vážně na mne díval. Ale jen považte, milý příteli, že jsem tehda trčel den co den v kriminále, a mnohdy do večera, do noci. Jak by ty povídečky byly vypadaly! Takovou radu jste mi nikdy nedal (snad i milý pan Metlický žertoval, neboť on byl časem humorista), a z toho jsem usuzoval, že se mnou smýšlíte přátelsky.“

Šedivé strašidlo odkašlalo, poněvadž i průdušky je trápily, a šedivý metér se usmál:

„Byl jsem vždycky s každým rád zadobře. Nebo co jinak z toho života máme? Při dobré mysli a při vzájemné snášelivosti, při kamarádském srozumění lépe jde každá práce od ruky. Horká krev mládí ponenáhlu vychladla, proč se na stará kolena žrát? Jen klid na ten zbývající kus života!“

„Pravdu díte,“ přisvědčovalo strašidlo. „A tak

se mezi námi vyvíjel poměr zcela přátelský. Nu pravda, za čtyřicet let něco vyroste, vykvete a upevní se. A přátelství je nejkrásnější strom života. Za těch čtyřicet let jsme spolu zestárli a zešediveli, dožili se při těch novinách kmetského věku. A kdyby se nás někdo zeptal, chceme-li začíti stejně znova, jak rádi bychom to udělali! Zdá se mi, že právě tenhle život byl naším nezbytným živlem, jako všem, kdož s námi pracovali a pracují pod společnou střechou. — Kdož pracovali! Ba bylo za těch čtyřicet let smutku dost. Navršilo se mnoho rovů na našem hřbitůvku, odešlo mnoho milých a pilných druhů, bez nichž jsme si kdysi naše listy nedovedli pomysliti. Ani na možné rozloučení jsme nepomyslili. Zdálo se nám, že všichni společně vytrváme až do konce. A přece již tolik drahých jmen jste v sazárně ovroubili černým rámečkem! V takové chvíle jsem vás vídal zamyšlena nad tou smuteční sazbou, bez hovoru, bez úsměvu, ledaže jste pronesl několik slov, která jsou poslední útěchou všem smrtelníkům: „Musíme tam všichni!“ — Než vari, tesklivé vzpomínky! Starý rok dokonává, nový vstupuje. Kdokoli je při novinách, žije vlastně při své práci již zítřek. V tom jste s námi se všemi za jedno. Klada řádku k řádce, sloupec vedle sloupce, od časné hodiny večerní po hodinu mnohdy jitřní, a sleduje sazbu, prožíváte již dnes, co teprv zítra naplní čtenáře buď úžasem nebo podivením, co jej obestře buď

smutkem neb veselostí. Neúnavný náš druhu a příteli, ať žije zítřek! A přeji vám ze srdce, abyste těch zítřků, zdravých a zdárných, zažil ještě nekonečnou, nespočetnou řadu. A třeba ne při té noční namáhavé práci, nýbrž v tělesném i duševním poklidu. A mně již promiňte, že jsem vás navštívil právě v tuto noční hodinu. Byl jsem jist, že vás tu dojista zastihnu."

„Aha," usmál se šedivý metér, podávaje strašidlu ruku. „Spěcháte ještě někam, abyste na Sylvestra něco užil."

„Ano, ano," pokývlo strašidlo hlavou. „Užívám každou hodinu lžíci, a vidím, že zas má hodina uběhla. Buďte tu s Pánembohem hodně zdráv, beze všeho užívání."

A strašidlo se beze šustu vytratilo.

(Nár. listy, 6. I. 1929.)

8.

BUĎME RÁDI, ŽE JSME RÁDI.

(Jak se lidé světem potkávají.)

Patnáct je tomu let. Tehda jsem nepomyslil, že mi to pořekadlo na dlouho a snad navždy v hlavě uvázne. Pobyl jsem v létě r. 1911 několik neděl v Luhačovicích na Moravě a štěstí mi přálo, že jsem mohl bydleti v tamním nádherném domě Smetanově, položeném krásně na svahu návrší, s půvabnou vyhlídkou na celé údolí i na lázeňské budovy.

Kráčím jednoho dne po odpoledním odpočinku z bytu níže k lázeňské restauraci a kavárně. Jdu se ženou, abychom tam pod verandou posvačili. A tu proti nám přichází jiný pár lázeňských hostí, dvojice mně zcela neznámá. Jdou zvolna, velmi zvolna. Je zjevno, že jeden z obou je na nohy nějak chatrný. Či snad oba?

Kráčel jsem mnohem rychleji, a tedy jsme se brzy střetli. Uhýbám na úzké cestě, abych neznámým nepřekážel, a chci je minouti. Ale tu muž, který již zdaleka se na mne díval, jako by mě chtěl oslovit, zastavil se, zadržel svou společnici, posmekl klobouk a vztáhl ke mně ruku, čímž i mne zastavil. Zarazil jsem tedy ve svém pochodu.

„Promiňte, neznámý pane," pronesl mírným, omlouvavým hlasem, „jdeme tudy správně k vile — —?" a jmenoval ji.

„Zcela správně," odpovídám, a mávnu rukou směrem ke skupině vil vlevo od Smetanova domu.

„Která z nich je to?" táže se.

Rychle jsem se rozhodl a řku:

„Doprovodím vás, to je nejspolehlivější. Sice byste sotva mohli zabloudit, ale takto půjdete rovně, a nám svačina neuteče. Jste zde patrně nedávno."

„Uhodl jste — odevčíra. A to je od vás hezké, že nás doprovodíte. Jen se nehněvejte, prosím-li vás, abyste krotil trochu své dlouhé pedály. Běháte jako plameňák, jak jsem pozoroval. Nu arci, zdá se, že jste byl hned na kraji, když rozdávali nohy. Já jsem se nějak opozdil, a taky je mám už trochu defektní. Tedy prosím, abyste nám neutekl. Kde bych vás v neznámých končinách honil!"

Tohle jeho napomenutí se mi velmi líbilo. Pronesl je tak suše a s humorem dojista nezamýšleným, zcela přirozeným. Tak dobrácky se při tom zatvářil, očima zamžoural, že byl naráz můj.

Byl to muž postavy nevysoké, spíše útlé než rozložité, krátkým plnovousem zarostlý. Jeho zraky hleděly zpříma, dobrácky, důvěřivě, a všechen jeho výraz byl podestřen čímsi čtveráckým,

skoro škádlivým. Jeho řeč volná, lahodná, polohlasná. Co do věku byl bych mu hádal padesátku nebo něco málo nad ni. Později jsem zvěděl, že nedožil ještě čtyřiapadesáti.

Pohlédl na mou ženu a řekl:

„Tohle by mohla být vaše panička. Nemýlím-li se?“

„Nemýlíte. Už třicet let, bohužel. Totiž — abyste mi rozuměl — toto mé bohužel se týká jen těch *třiceti* let. Mnohem raději bych vám řekl, že teprve patnáct. Byli bychom o něco mladší.“

„To vám věřím, můj milý neznámý pane cicerone. Taky bych s radostí slevil patnáct let. A kdyby to šlo pouhou řečí, tedy bych vás překřičel. Ale myslím, že již oba se musíme se svými lety spřátelit.“

Zatím já jsem mrskl okem po jeho společnici, která posud nepromluvila. Vypadala mi nějak cizokrajně. On pak, sleduje můj pohled, řekl mi:

„Tohle je zas moje štěstí pozemské, má žena. Ale po česku se s ní nedorozumíte. Nehněvejte se, že ona s vámi může jen po německu, ač to příliš nemiluje. Leda mluvíte-li snad vlašsky? Je totiž rozená Vlaška. Víte, my jsme takové mezinárodní manželství, ale máme se rádi a dobře se snášíme.“

Opět se šibalsky usmál, a panička, jako by tušila, že je řeč o ní a co pan manžel povídá, všecka se zapálila.

Vyznal jsem se mu, že jsem se kdysi taky o vlaštinu pokoušel, ale že na ni tehda pro nekonečnou robotu nebylo žádného času ani pak trpělivosti, a tedy že si nesmím troufat.

„Inu, buďme rádi, že jsme rádi," řekl neznámý. „Nemůžeme všechno umět. Jen když vám vyřídilka jede dobře po česku. Ale pravda, ani nevíte, jaký světoběžník vás to zastavil." Sáhl do kapsy, podal mi navštívenku. „Jsem Vladimír Čermák, vrchní inženýr válečného loďstva z Pulje v Istrii, ale už císaři pánu nesloužím, jsem na odpočinku. Víte, těžká služba — šla mi na nervy, porazila mě. A tohle tedy je má polovice. Dětí nemáme, — však se nám po nich hodně stýskalo. Jakáž pomoc — buďme rádi, že jsme rádi. Aspoň se nám tak jede snáze do světa, nikdo na nás doma nečeká. A smím-li vědět, kdo jste vy, že tady vodíte cizince po Luhačovicích?"

Podal jsem mu svou navštívenku.

Přečetl si ji, podíval se na mne a povídá:

„No, jestli se za tohohle člověka jenom nevydáváte — na světě je teď mnoho šalby — tedy mě těší, že jsme se sešli. Znám vás tak trochu z vašich knížek. Snad se častěji uvidíme."

Za toho hovoru doprovodil jsem milého krajana k hledané vile, a bodejť že jsme se zase viděli, a hned večer po tom setkání, v lázeňské restauraci. A potom den co den, v poledne i večer. Vždy jsem se těšil na setkání s ním. Byl to muž velmi zkušený, vzdělaný a sčetlý, bystrý po-

zorovatel, viděl světa kus a lišil se naprosto od mnoha lidí svého druhu, hlavně však od lidí erárních. A při tom to byl roztomilý, suchý, samorostlý humorista, že bylo někdy nesnadno rozuměti, míní-li věc vážně či žertem. Ale zase měl chvíle, kdy promlouval nesmírně tklivě a tesklivě, a pak se v každém slově chvěla všecka jeho duše.

A tu mi řekl jednoho dne:

„Víte, přivezl jsem tentokrát svou ženu, abych jí okázal drahou domovinu. Odtud ji zavezu do Čech, okážu jí naše města, naše hory, naše lesy a řeky. A blahořečil bych Bohu, kdyby se jí v Čechách zalíbilo. Víte, zdá se mi, že mého života není na dlouho, a ten jeho zbytek bych rád ztrávil ve vlasti. Avšak ona je Vlaška, dítě Pulje, má tam i dům, a pro ni zas není nad Istrii. Mne táhne vše do Čech, ji poutá její domovina. Vtom se rozcházíme. Ale nemyslete, že o to máme spory. Nemluvíme o tom, jen každý cítíme své. Hrává mi na klavír české písně, hrává české opery, tedy přece mám doma kus vlasti aspoň v té podobě. Teď jsem šťasten, že mohu dýchati český vzduch, že mne obklopují na všech stranách české zvuky. Jenže to za několik neděl pomine, a pak mě zase pojme starý ten stesk.“

Odmlčel se, a potom povzdychl:

„Inu, buďme rádi, že jsme rádi.“

Pronášel to své pořekadlo po každé jiným

zvukem a nejčastěji arci žertovně. Ale tentokráte zaznělo velmi smutně.

Minul mi čas vyměřený, rozloučili jsme se.

„Na shledanou v Praze!“ volal za mnou.

A bylo již někdy v podzimu, když jsem od něho nenadále dostal psaníčko v Praze, pozvání na večer do hotelu u Štěpána. Zatím zjezdil Čechy, ukázal své choti historická místa a nejkrásnější končiny vlasti, chtěje ji tak získati pro svou domovinu. Jeho choť však toužila zas po své vlasti, po jižním nebi, po moři, u něhož vyrostla, po všech milých a přátelských stycích a svazcích, po zvucích rodného jazyka. Kořeny lidských bytostí jsou hluboko zarostlé v půdu, která je zrodila. Byvše vyrvány z půdy mateřské, přesazeny v jinou, odolávají sice na čas, ale nakonec, dříve či později, otevrou se stará zranění a krvácejí steskem. Za krásného a toho roku parného léta ještě se paní Valentině v Čechách líbilo. Nyní však byl již sychravý, deštivý podzimek, a ten ji nemohl v naše kraje navždy zvábit.

Zítra měli manželé nastoupiti cestu k domovu. Milý krajan inženýr se snažil, aby poslední ten večer byl co nejveselejší, ale chvílemi upadal v zasmušilé mlčení, a pak bylo zjevno, jak se každým pohledem loučí se vším, co jej tu obklopovalo. V pozdní noční hodinu jsme doprovodili manžely k hotelu Palace, kde bydlili, a tu mi krajan dlouho tiskl ruku a mnohokrát opakoval:

„Na shledanou, na shledanou!“

A nakonec, skoro již v slzách se usmívaje, ještě ke mně zašeptal oblíbené pořekadlo své:

„Buďme rádi, že jsme rádi!“

Nevzpomínám již, z které stanice na cestě k domovu mi poslal pozdrav na pestré pohlednici s modrou klenbou nebeskou a s modrou hladinou širé, krásné Adrie, na kterou nezapomene, kdo jen jednou ji viděl, na jejích vlnách plul.

Uplynulo jen něco málo neděl, tu v polovině ledna r. 1912 dodala mi pošta obdélník tuhého papíru s černým rámcem. Paní Valentina Č. oznamovala jím, že její milý choť v poledne 11. ledna skonal. Než mne tato zpráva došla, byl již uložen k věčnému odpočinku na občanském hřbitově v Pulji.

O několik měsíců později, o školních prázdninách, ohlásila se mi neočekávaná návštěva. Přišla ke mně slečna učitelka X., Vlaška z Pulje, přítelkyně rodiny Č-ovy. Slyšela od manželů Č. mnoho o Čechách, o Praze, a zatoužila poznati naše končiny. Tu tedy jest.

„Přináším vám pozdrav od paní Valentiny, dávné přítelkyně mé, a přináším vám poslední pozdrav od jejího zesnulého chotě, který se vloni s vámi seznámil. Byl to předobrý člověk, milující manžel, charakterní muž. Mám vám vypověděti jeho poslední chvíle. Churavěl od návratu z Čech, ponenáhlu chřadl. Desátého ledna večer požádal, abychom jej usadili v křeslo, a zašeptal

k své choti: „Valentino, vyhledej Prodanou nevěstu, zahrej mi ji. — Valentina přisedla ke klavíru, hrála. Po všechen ten čas nespustila jsem s nemocného zraků. Naslouchal s počátku jak u vytržení, potom však mu z očí vyhrkly slzy a proudem se řinuly, hlava se skláněla, a když Valentina dohrála, zašeptl jí díky a plakal jako dítě. Uložily jsme jej na lože. Skoro již nepromluvil — a druhý den v poledne vydechl duši, se vzpomínkou na vlast. Vykonala jsem dalekou pouť a poznavši jeho domovinu, chápu jeho stesk.“

Se vší živostí vlašské letory i s upřímným pohnutím vyprávěla mi tak slečna, vyprávěla mi o klidném, šťastném životě manželské té různorodé dvojice, a mně za toho hovoru nejednou zaznělo v sluch oblíbené pořekadlo inženýrovo. Ale v tu chvíli nemělo přízvuku žertovného jako při našem prvém setkání v Luhačovicích. Vyznívalo mi z něho jen mnoho teskliv ého odříkání:

„Buďme rádi, že jsme rádi!“

(Nár. listy, 31. I. 1926.)

9.

„NEBER SOBĚ...“

(Jak se lidé světem potkávají.)

Letí hlavou, letí vzpomínky na všeliká setkání v životě a vyvolá je mnohdy podnět zcela nepatrný. Nenadálý výjev pouliční, žertovné úsloví, chůze člověka, náhodné sousedství ve vlaku třeba jenom na kratičkou píď času, nahodilá podoba tváře.

A takováto podoba tváře vyvolala ve mně jednoho dne zjev zajímavého muže, s nímž mě na společné půdě svedla náhoda na několik hodin, vlastně jenom na chvíli. Zjev ten zdánlivě mi zapadl pod práh vědomí, neboť nad ním a přes něj se navršilo na sta a tisíce zjevů jiných, zakrylo jej, udusilo. Až pak ona nahodilá podobnost lidské tváře vzbudila ve mně živou vzpomínku na dávné setkání, jako by se bylo událo včera.

Dvacet let uplynulo od té chvíle a naše setkání se stalo na půdě velmi pohyblivé. Bylo to na palubě lloydového parníku. Pluli jsme z Dubrovníka do Boky Kotorské. A když jsme úzkou vplují pronikli do samé Boky, jejíž hladina byla tichá a lesklá jako zrcadlo, zamanulo se mi přejít ze zádi na příď paluby, kde posedávaly skupiny

lidí v pestrých, nám seveřanům vzácných krojích. A jaká spleť jazyků v té směsi! Nejčastěji ovšem jste slyšeli srbocharvátštinu a vlaštinu.

Zastavil jsem se opodál skupiny Dalmátců a Černohorců, snědých, osmahlých tváří, ohnivých zraků, prudce posunkujících a nesmírně výrazně, až bouřlivě hovořících. Domníval jsem se, že je to hádka, a byl to přece jen mírumilovný hovor. Zraky jako by byly plály nezkrotnou vášní, ale tváře se smály. Jihozemci hovoří jinak než seveřané. Ústy, výrazem zraků, rukama, celým trupem — a zas dovedou seděti třeba celé hodiny nehybně jako sochy, hledíce vážně před sebe, ponořeni v hluboké přemítání. Oslovení vyřknou jediné, dvě slova v odpověď a opět se zahalí v mlčení.

Ve skupině žen jsem spatřil krásnou tvář mladé ženy, výrazu napolo dětského, a přece dokonale žensky vyzrálého. Její hlava a tvárné uši, její hrdlo bylo ověšeno všelikými lesklými cetkami. Nebylo lze rozeznati, zda zlatými či jen mosaznými.

A tu náhle za mnou či spíše vedle mne zazněl neznámý hlas:

„Uhodl bych, kdo se vám z té skupiny nejlépe líbí. Ta mladá žena.“

Otočil jsem se napolo, o půl kroku za mnou stál vznosný muž, asi padesátník neb o málo starší. Jeho tvář byla zdobena krásnými, pěstěnými, poněkud již prokvetalými vousy, jeho sivé

zraky hleděly vážně, a přece velmi vlídně. Byl oděn v prosté, však elegantní šedivé šaty cestovní a všechen jeho zjev nasvědčoval, že je to muž společnosti, postavení, významu. Zvuk hlasu byl milý a lahodný.

Překvapilo mě jeho oslovení. Všichni cizinci na lodi byli uzavřeni, mlčeliví, nepřipojovali se k nikomu. Méně překvapovalo, že mě oslovil česky. Slyšel patrně, kterak hovořila naše krajanská společnůstka na zádi parníku. Nemohl jsem se upamatovat, že bych jej byl dříve viděl. Nevšiml jsem si, zdali vstoupil na loď s námi či na některé další stanici.

„Uhodl jste," odpovídám. „Je to rozkošné stvoření, vzor jižní krásy, obraz vtěleného zdraví a kypícího života. Šťastný muž, kterému tato Černohorka někdy — —"

„Bude náležet, myslíte? Možná, že šťastný. Ale kdybyste ji uviděl za nemnoho let, podivil byste se, kde je všechna ta krása a půvab, jenž vás teď upoutal. Ostatně se mýlíte. Není to Černohorka, je to srbská cikánka. Podobou huriska, povahou a letorou snad čert. Jen muž, který ji dokonale ovládne jako krotitel ochočenou šelmu, může s ní býti šťasten. Ostatně lidé jejího plemene a rázu mají pro štěstí života jiný pojem než my seveřané."

Muž nachýlil hlavu k lehké úkloně a poodstoupil k bradlení paluby. Ježto se neprojevil svým jménem, nepokládal jsem ani já za slušné,

abych se mu představil. Po nějaké chvíli ještě jednou mě oslovil, když jsem se zadíval s paluby na hladinu zátoky:

„Snad jste se podivil mým slovům tam u té skupiny. Ale porozumíte, dodám-li k nim toto: Neber sobě ženy jiné víry, jiné národnosti a jiného plemene.“

Zadíval jsem se v jeho vážné zraky. Na dně jeho pohledu tajilo se cosi, co nevyřkl, ale čím by byl dovedl objasniti větu právě pronesenou. Bylo nemožno žádati na něm zdůvodnění těch slov. Ale nedalo mi, abych neodpověděl:

„Viděl jsem mnoho lidských dvojic, kde nebylo ani jediného z těch rozdílů, jež jste právě uvedl, a nebyly šťastny. Naproti tomu jsem poznal dvojice, kde byl rozdíl víry i národnosti, a přece byl jejich život šťastný, spokojený, ba vzorem spojení. Připustil bych jen pravdivost vašeho třetího případu, pokud se týká plemene. Ačkoliv i tu snad jsou nepochybné výjimky — —“

„Taky vaše případy jsou jenom výjimky,“ řekl důrazně neznámý. „Nebo k štěstí všeho života náleží mnohem víc než jen osobní štěstí oněch dvou lidí. Nezapomínejte, že z těchto dvojic vyrůstají rodiny, a teprv pak se vám objeví, v čem jste tušil, hledal štěstí, jehož podstatu jste si v zápalu mládí uvědomiti nedovedl. Viděl jste jen krasavici, nepomyslil jste na hnízdo a co z něho bude vyvedeno.“

Neznámý teprv teď mi podal ruku, stiskl

moji a na nejbližší stanici vystoupil. Bylo to v Novém Ercegu.

Vrátil jsem se na záď lodi, ježto mne a společníky vedla cesta až do Kotoru, a když se šroub lodi zas rozvířil, když prudké vlny pod kormidlem zašuměly, zapěnily, vysoko vystřikly, setkal jsem se s lodním lékařem, také krajanem.

„Vy znáte doktora Uriáše?“ řekl ke mně.

A na mou nevyslovenou otázku, jen pohledem projevenou, odpovídal:

„Nu pána, s kterým jste na přídě hovořil.“

„Nikdy před tím jsem ho neviděl. Znáte jej?“

„Kdož z našinců by ho neznal! Je to hodnosta vojenský, plukovník *Uriáš*. Často se na našich lodích plaví, je v těchto končinách jako doma. Bezmála třicet let žije ve zdejších posádkách, nyní v Terstu. Tam se před lety oženil, zamilovav se do půvabné Vlašky, bohatě se oženil. Dávno se nasytil zdejšího života, rád by se vrátil do Čech, aspoň do Vídně třeba, do Lince, aby byl blíže vlasti, ale jeho žena ke všem jeho tužbám byla hluchá, ba překazila vždy všechny jeho kroky, aby se mohl vrátit. Hravě by se mu to bylo podařilo, měl značnou protekci u vysokých pánů, ale jeho žena měla a má protekci ještě vyšší. Nepůjdu ti do ciziny, odpověděla mu po každé. Plukovník sám plynně hovoří vlašsky, francouzsky, arci taky německy, ale srdcem je našinec. Má dva syny, dvě dcery — nikdo z jeho dětí neumí slova českého, a to těžce nese. I proto

by rád odtud, aby se děti naučily jeho mateřskému jazyku, ale v tom setkává se u své ženy s nepřekonatelným odporem. Kdekdo mu záviděl jeho ženitbu, já však mu ji nezávidím. A až se jednou vrátím domů, popadnu první milou krajanku a ožením se s ní.“

Za tohoto vysvětlení zaznívala mi v sluch slova neznámého: Neber sobě — — a počínal jsem chápat. Kolik lidí jeho povolání utonulo v moři ciziny, a tento muž snad posud zápolil s jejími vlnami, aby ho taky navždy nepohltily. A snad marně zápolil.

Léta uběhla a zlořečená válka je zdvojnásobila. Po dlouhém, předlouhém čase potkal jsem jednoho dne osmahlého, hustými vousy zarostlého muže. Pozdravil mě a zastavil.

„Vidím, že mne nepoznáváte,“ pravil hlaholně. „Plavili jsme se kdysi na téže lodi, z Dubrovníku do Boky. Byl jsem lodním lékařem. Nu, vzpomínáte již?“

Arciže jsem se nyní rozpomenul. Vyprávěl mi o svých plavbách, o svých osudech, o nebezpečenstvích i dobrodružstvích. A pojednou se otázal:

„Vzpomínáte si ještě na plukovníka Uriáše, s nímž jste se na palubě našeho parníku setkal a o němž jsem vám vyprávěl?“

„Ach ano, vzpomínám! Teď jste mi jej připomněl, vidím ho živě před sebou. Žije posud

v Terstu? A jak se mu daří? Vysvobodila jej válka z jeho zajetí? Vrátil se do vlasti?“

„Nevrátil, pane. Odešel do nenávratna. Potkal ho trudný osud, snad nejtrudnější, jaký ho potkati mohl. Snad za dva, za tři roky potom, když jste jej spatřil a seznámil se s ním na palubě, utrpěl záchvat mrtvice. Ne však smrtelný, a to bylo jeho největší neštěstí! Byl jsem tehda v Terstu, vrátil jsem se právě z Indie, když taky k němu zavolali. Bylo u něho lékařů několik, ale se žádným se nemohl dorozuměti. Bylť to Italiáni. Volal po krajanovi, přivedli mne. Znenáhla, znenáhla se ze svého záchvatu zotavoval, ale marně k němu hovořila jeho žena Vlaška, marně jeho lože obstupovaly děti. Hovořili k němu všichni vlašsky, francouzsky, ba i německy, ale všechny ty cizí jazyky z jeho paměti vymizely. Nikomu neporozuměl ani slova, nikomu nemohl ani slovem odpovídat — zbyl mu toliko smysl pro jazyk *mateřský*. S počátku jen blábolil, později však jasněji a jasněji hovořil česky, ke své ženě, ke svým dětem, stále naléhavěji, dožaduje se odpovědi, všelikých vysvětlivek — a nikdo z jeho lidí mu nerozuměl a již neporozuměl. Vždy mu bylo podáno něco jiného, než co chtěl, čeho si přál. A v tom stavu, který jej uváděl v rozčilení vždy větší, vyrážel ze sebe často: Neber sobě — — neber sobě — — ale konce věty jsem se nikdy nedočkal. Tak to trvalo rok, snad ještě déle, a pak nový záchvat učinil konec jeho životu. Po-

slední jeho slova byla: *Neber sobě* — — — Ale nikdo nevěděl, co tím chce. Bylo zjevno, že těžce trpěl."

Dopověděl jsem lékaři větu, kterou ke mně plukovník Uriáš na palubě byl pronesl. A lékař pravil po krátkém zamyšlení:

„Teď teprve rozumím, že jeho utrpení bylo mnohem delší, než jsem se na počátku domníval. Měl rodinu, a byl v ní sám a sám..."

(Nár. listy, 17. I. 1926.)

9.

JAK JSEM NABYL JUNGMANNA.

(Mistru umění knihařského Janu *Spottovi* k 2. květnu.)

Nikdy již se nerozpomenu, kdy to přání ve mně vzniklo po prvé, ale je tomu nanejmíň padesát let, a myslím, že přes padesát. Kdybych tak měl Jungmannův *„Slownjk“!* — Neračte se tomu pranic smáti. Posměch z tohoto „pošetilého“ nápadu jsem si odnesl za tepla, tehda hned, když jsem se s ním svěřil milému druhu mládí. Vyvalilť na mne oči:

„Jungmannův slovník? Proboha tě prosím, co bys s ním dělal?“

To — zdá se mi — jsem tenkráte sám docela jasně nevěděl. Možná, že v tom přání bylo cosi naprosto podvědomého. Možná, že to byl projev vášně pro antikvitu, starobylost. Nemoudří mladíci mívají takové záchvaty. Nebyl bych to mohl nikomu a nijak vysvětlit. Ještě jsem ani nevěděl, že všemu tomu, co ten muž ohromné a nepochopitelné píle do svého slovníku snesl, že všemu tomu se říká „poklad jazykový“. V tom se mi rozbřesklo až mnohem později. — A milý druh, který měl smysl jen pro věci venkoncem praktické, obchodní, řekl mi ještě dále:

„Víš ty, jaká je dnes asi tržní cena slovníku Jungmannova? Za pěkný, zachovaný výtisk aspoň stopadesát, ale spíše dvě stě zlatých.“

Stačilo vyslovení této sumy, aby ve mně ochladilo mé nesmyslné přání. Kdybych měl dvě stě zlatých — zdálo se mi tehda — mohl bych si bezmála troufat na nějaký menší pražský dům. Závdavek na kupní cenu by to byl.

Než se na to mé hloupé vybleptnutí trochu zapomnělo, vypadal jsem v očích milého druha nějak jako vrták. Sice výslovně mi to neřekl, ale cítil jsem to. Mladí lidé bývají se svým úsudkem brzy hotovi. Již jsem o tom nehovořil. Skoro jsem se styděl, že jsem se tak nejapně pronesl. Pravda, co bych dělal s Jungmannem? Není to kniha pro pouhou zábavu.

Uběhlo téměř deset let. Tu mne jednoho dne k sobě povolal Neruda, kterému jsem časem obstarával všeliké komise, a za hovoru dotkl se jen dvěma, třemi slovy nějaké mé prácičky. Každé takové slovo z jeho úst bývalo velmi vzácné. Převzácné byly chvíle jeho sdílnosti a ještě vzácnější jeho pobízivost, vzbouzení nadějí, které snad by mohly selhati. Vyplývalo to z jeho bohatých zkušeností.

Po těch několika slovech se odmlčel, potom na mne upřel zraky pod lesklými sklíčky skřipce a řekl:

„Poradil bych vám něco. Myslím, že by vám velmi prospěl Jungmannův slovník. Jungmann

vyvede často a z mnoha pochybností. V něm taky nalézáme bohatou snůšku přísloví, úsloví. Jungmann jest pro spisovatele neocenitelnou pomůckou . . .“

Hleděl jsem na Nerudu, poslouchal jsem jeho slova jako zjevení. Moje dávné přání! Jako by mi tu viděl až do nitra. Zač se mi kdysi dostalo posměchu — tu mi radí sám Neruda. Jungmannův slovník!

Jen zcela nesměle jsem se odvážil námitky, že se Jungmann zřídka kdy u antikvářů vyskýtá a vyskytne-li se, že nevědí, co za něj požadovat. A na to mi drahý mistr odvětil stručně:

„Ale stojí za to.“

O tom arci nebylo pochyby. Všecek potěšen a šťasten jsem odcházel od Nerudy. Jeho rada byla mi v duchu již skutkem. Budu mít Jungmanna! A než jsem došel domů, zdálo se mi, že již jej mám.

Moje poptávky u antikvářů nesetkávaly se s úspěchem. Našel jsem sice výtisk — za půldruhé stovky. To bylo nad mé poměry. Dluh jsem nechtěl udělat, měl jsem jich dost. A snad by mi antikvář ani nebyl slovník svěřil. Připadlo mi hledati Jungmanna inserátem. Ovšem jsem jej dal do Národních listů, ale hned potom taky do časopisu staročeského. Počítal jsem: Nejspíše by mohl ležeti ladem v nějaké konservativní rodině, která ho dávno nepotřebuje.

Na oba inseráty došlo mne asi šest neb sedm

nabídek. V prázdné chvíle své mezi polednem chodil jsem několik dní po rodinách. Viděl jsem některé výtisky velmi zachované, velmi pěkně vázané, ale ach! — za ty bylo požadováno dvě stě, stoosmdesát, stošedesát zlatých. Arci mi pak jistá ovdovělá paní nabízela výtisk za osmdesát zlatých, avšak ten — bohužel! — byl tak ošumělý a rozviklaný, že se mi nikterak nelíbil. Měl jsem stále na očích jen ty výtisky úhledné a neporušené. Bylo to jako se vším na světě. Chcete-li koupit lacino, nesmíte viděti dřív nic lepšího.

Posteskl jsem si na svůj nezdar jednoho dne příteli Václavu Hesovi, někdy herci, později novináři a spisovateli, který byl tehda tuším v redakci klerikálního „Čecha", a ten mi řekl:

„Což abys dal inserátek ještě do Čecha? Mnozí staří kněží vlastenci z pouhé vlastenecké povinnosti odbírali Jungmanna — ani pak nevěděli, co s ním. Kdo právě neliterátil, nikdy ho nepotřeboval. Zkus to."

Byla to rada výborná. Z vlastní zkušenosti jsem věděl, že se na starých farách a jejich půdách najdou mnohé zajímavé věci. Tak tedy za tepla jsem donesl inserátek do „Čecha". A za několik dní jsem měl v rukou dopis od jistého pana faráře, odněkud z končiny litoměřické:

„Pane, hledáte Jungmannův slovník. Mám jej a nabízím vám jej za pětadvacet zlatých. Bohužel však musím poznamenati, že je to výtisk *nevázaný*..."

Tato jeho poznámka vzbudila ve mně dvojí pocit. Pocit radosti, že jest slovník nevázaný, a hned zas obavy, že snad mu něco chybí. Vždyť tehda, na počátku osmdesátých let, uběhlo od vydání „Jungmanna“ bezmála půlstoletí. Za takovou dobu mohla nevázaná kniha utrpěti pohromu. A zas radost, že požaduje za ten klenot pouhých pětadvacet zlatých!

Obratem pošty letěla k panu faráři má odpověď:

„Důstojný pane! Spoléhaje, že jest výtisk úplný a neporušený, posílám současně pětadvacet zlatých a prosím, abyste mi Jungmanna v bezpečném obalu zaslal.“

Za dva, za tři dni přinesl mi poštovní posel *bedničku*. S chvěním ji rozbedňuji, vyndávám obsah, a tu přede mnou leží na stole pětadvacet silných svazků, jak slovník vycházel, vždy po pěti pečlivě motouzem ovázaných, patero to dílů vytouženého Jungmanna. Než nejen to, že všech těch pětadvacet svazků bylo neporušeno, ale žádného z nich se nikdy nůž nedotkl. Ani jediný z těch svazků nebyl *rozřezán*, ani jediný arch. Jak svazečky jeden po druhém vycházely a jak byly některejšímu odběrateli dodávány, tak byly na sebe kladeny, motouzem ovazovány, a pak dlouhá desítiletí odpočívaly. I to jsem z nápisů tužkou na obálce každého svazku mohl vyčísti, že pan farář, který mi je nyní posílal, nebyl původním jejich odběratelem, ale že jich nabyl snad

dědictvím po svém předchůdci, který jej byl v úřadě odjinud předešel. Nebo na každém svazku bylo napsáno rukou patrně expeditorovou z tiskárny Josefy vdovy Fetterlové: Pan M. Fereš, kaplan v Českém Dubě. Můj pan farář však se jmenoval jinak a působil v jiné obci. Dávno již asi nežil někdejší kaplan českodubský, pan Fereš, když se mi jeho slovník dostal do rukou, a sotva taky žije dnes pan farář, který mi jej nabídl. Vždyť je tomu přes čtyřicet let.

Moje radost z Jungmanna neměla tehda mezí.

Zatím mě byl Neruda upozornil, že později byly vydány také „Dodavky ke Slovníku Josefa Jungmanna“, jež sebral Dr. Fr. Lad. Čelakovský, profesor na vysokých školách pražských (u B. Tempského, 1851), o nichž jsem nevěděl. Šťastně jsem je v Řivnáčově knihkupectví našel a koupil. Byl to sešit o 66 stranách téhož formátu a tiskařské úpravy jako „Jungmann“ sám.

A teď tedy se slovníkem i s dodatky do vazby. Nebyl jsem ani chvíli na váhách, komu jej svěřím. Komuž jinému, než mistru Janu *Spottovi* na náměstí Senovážném, kterého jsem již léta znal a u něhož jsem taky jednou viděl Jungmanna v krásné vazbě. A k tomu tedy jsem svou kořist odnesl a řekl mu: „Mistře Spotte, svažte mi tento slovník tak, jak by jej byl svázal dobrý a svědomitý knihař někdy před čtyřiceti lety.“

Nebylo třeba, abych mistru Spottovi něco

více povídal. Nebo ten byl a zůstal ve svém oboru mistrem a z jeho dílny vycházely a podnes dojista vycházejí pravé umělecké výtvory práce knihařské. Spott sám měl bohatou sbírku starých tisků, biblí, kancionálů, herbářů, kronik atd., kteréž na počátku svého působení a v mladších letech horlivě sbíral a kterým ponechával buď vazby původní, pokud byly zachovány, ale nejčastěji na ně pořizoval vazby nové po starodávných vzorech. Při pohledu na tuto jeho sbírku se knihomilům starší generace v ústech jen slévalo, a v nejednom z nich se i závist probouzela. Byly tu krásné vazby vykládané, tepané, byly ořízky červené, žluté a zlaté, a nejedna zlatá ořízka byla ještě umělou rytbou ozdobena.

Mistr Spott? Starým pánům, kteří z oboru knihařského a ozdobnického kdykoli potřebovali něco vynikajícího, je jméno to dobře známo. Ne tak mladším pokolením. Nebo mistr Spott, zrozený 2. května 1853, je dnes kmet a dívá se s výše svého třiasedmdesátého roku, jejž zítra dovršuje, na bohatou činnost dlouhého života. Jako syn veleznámého a zasloužilého lékaře pražského Dra Jana Spotta (Špotta, 1813—1888) vyučil se v Soukenické ulici u Václava Mattouše. Po vyučení se vydal na obvyklý tehda vandr, totiž na zkušenou a na zdokonalení. Z Prahy do Drážďan, z Drážďan do Vídně, odtud pěšky do Stuttgartu, dále do Štrasburku, na nějž později vzpomínal jako na nejmilejší svou štaci. Tam se

setkal s nástrojařem Karlem Šámalem a s ním se společně vydal do Paříže (1871), odtud do Karlsruhe, později do Lutychu, do Brusselu. Po návratu z Belgie studoval na zlatnické škole v Praze, zároveň s klenotníkem Bubeníčkem a Kautschem, pod ředitelem Menzlem, modelérem, a u profesora Šulce, stavitele Národního divadla, se učil kreslit. A konečně v srpnu r. 1874 si zařídil v otcovském domě na Senovážném*) náměstí vlastní dílnu, tu pak po letech přestěhoval na druhou stranu řečeného náměstí. Tak je několika slovy vypověděn jeho běh života. Avšak jeho bohatou mistrovskou práci byste musili shledávati po museích a jiných veřejných ústavech a v knihovnách soukromých. Mistr Spott jest ve svém oboru rozený umělec. Ale jako pravý umělec je také muž skromný. Jeho flegmatická povaha nehnala ho nikdy za hlučnou reklamou, avšak sta a tisícové jeho zákazníků váží si jeho dokonalých prací a nesčetní vynikající mužové chovají v úctě diplomy, adresy, alba, kterými kdy byli poctěni a které vyšly z dílny Spottovy.

Touto vzpomínkou nejvíce bude překvapen mistr Spott sám, jehož sedmdesátku jsem před třemi lety promeškal. Nechť mi promine, že se svými řádky přicházím k letopočtu tak „nezarovnanému“, ale vybavuje mi je ta vzpomínka na moji pouť za Jungmannovým slovníkem. — — —

*) Nyní Havlíčkově.

Nu a tedy mistr Spott mi za několik neděl dodal vázaného Jungmanna o pěti dílech, k nimž po mém přání přivázal taky původní šedivé obálky jednotlivých svazků, pokud na nich byla všeliká časová oznámení. Vazba prostá sice, ale velmi pěkná a hlavně „dobová“, jako by pocházela z časů Jungmannových. Pět objemných dílů — však mnohý znáte snad aspoň z pohledu mocné ty svazky, z nichž každý má na tisíc stran a některý přes tisíc — hřbety a růžky v kůži, a zaplatil jsem za díl po dvou zlatých, sumou deset zlatých! Dnes, kdy za vazbu knihy poměrně malé platíme deset, patnáct, dvacet korun, zní to již jen jako pohádka. Pětadvacet a deset = pětatřicet zlatých. Za ty peníze jsem získal zbrusu nového, sličně vázaného Jungmanna.

„To jste měl štěstí,“ řekl mi Neruda, když jsem mu jeden díl přinesl ukázat a když se útlými prsty svými v knize probíral.

(Nár. listy, 1. V. 1926.)

10.

LÍSTEK DO PAMÁTNÍKU ZÁBAVNÍMU VÝBORU.

Nebyl by mi unikl ten dnešní jubilant. Jen jsem zamýšlel vytasiti se s ním někdy později, až bych byl došel na všeliké zábavy z minulých dob. Neměl jsem potuchy, že mu zatím Beseda měšťanská v Praze chystá čestný večer, a to už na dnešní neděli. Na oslavu 45letého spolkového působení! Z té číslice vidíte, že běží o starou Prahu, a je-li někdo taky kusem staré, zmizelé a mizející Prahy, je to pan Václav *Ruttner*. V úředním svém povolání byl nakonec vrchním pokladníkem banky „Slavie“, jako takový odešel na zasloužený odpočinek. Toto jeho povolání však, jež dojista svědomitě zastával, znali jen ti, kdo s ním přišli do styku právě úředního. Ale všechen jeho čas mimoúřední byl vyplněn povoláním jiným, kterému zůstal věren podnes, do svého dovršeného, ba překročeného třiasedmdesátého roku: Václav Ruttner byl, jest, a tuším že do posledního dechu svého života zůstane spolkovým „výborem“ a hlavně „zábavním výborem“. Je mi dost líto, že jsem musil vyzraditi jeho věk. Oslavuje-li se však něčí 45leté půso-

bení, není to naprosto žádný mladík. Vlastně, kdybychom ještě rok počkali, mohli bychom pak mluviti o působení padesátiletém. Dnešní generace sotva ví, že na sklonku let šedesátých a v sedmdesátá léta minulého věku žily a tehdejší skromné publikum pražské obveselovaly spolky dávno zapadlé: Chumáč, Randál, Mravenci, Rozkoš, Habakuk, Netopýr a jiné a jiné. Václav Ruttner započal výborovskou činnost svou r. 1873 v Rozkoši, pokračoval v Habakuku, v Netopýru, v roce 1875 (až do roku 1885) byl plesovým výborem Národní besedy, vedle toho již v léta sedmdesátá zábavním výborem Měšťanské besedy, potom o četných a snad veškerých slavnostech matičních; v letech devadesátých zmocnily se ho výstavy Jubilejní, Národopisná, Architektů a inženýrů, v novém století výstava Obchodní a živnostenské komory. Kdejaká slavnost herecká, umělecká, divadelní, dobročinná, lidová a bůhví jaká — všady jste se setkali s Ruttnerem. Jako výbor „Národní besedy“ podnikal výpady i na venkov, zval v Benešově, v Táboře, Berouně i v Brandýse, v Rokycanech i ve Slaném — v desíti, dvaceti, padesáti městech. A věru nevím, zdali nejezdil zvát i na Měsíc a na Marta — ledaže by tomu byly překážely nedostatečné dopravní prostředky. Byl neúnavným rekvisitářem, byl živým adresářem všech rodin v Praze i v Čechách, kde měli dcerušky dorostlé na plesy, a byl nezdolným tanečníkem. Člověk, jenž zpívával po-

hnutlivou píseň „Všude jsem tancoval, jen v Lajpciku ne!“ byl proti němu učiněným břídilem. Ruttner utancoval tolik tisíc kilometrů, kolik ještě žádný automobil neujezdil. V léta sedmdesátá tančil s dívkami, které měly před svatbami, o dvacet let později tančil s jejich dceruškami, a když na nás trhlo nové století, svěřovala mu nejedna mlaďoučká tanečnice: „Ach, ano, pane Ruttnere, babička často vzpomíná, jak ráda s vámi tančila *před čtyřicíti lety*.“ Ruttner nikdy netvořil plesový „ostrov“, Ruttner byl vždy v kole. Býti téměř půl století výborem, plesovým, zábavním výborem — v tomto poslání nemá Ruttner soupeře a konkurenta. Několikero generací zábavních výborů odešlo na věčnost, Ruttner za každým vhodil tři hrsti země do hrobu, poplakal za dobrým druhem — a sám výboroval dále. Pevně stál za model k „panu Huppnerovi“ v Otci Kondelíku, usmál se, a tančil dále. Před čtyřiceti lety a ještě dříve chystávali jsme společně kostýmní a maškarní merendy v Měšťanské besedě pražské, vznášeli jsme se vysoko na štaflích, lepili jsme a malovali skály, lesy, města, ověšovali jsme schodiště chvojí a lampiony, vítali jsme hosty — ze všech tehdejších výborů žije jich několik jen, ale *jediný* ze všech zůstal věren svému povolání: Ruttner. Dnes arci už netančí, přece jen tu a tam něco v něm skřípá, ale pokud může i dnes ještě slouží Besedě všelikou drobnou, užitečnou prací. V čítárně, knihovně, v archivu.

V dnešní jeho čestný večer besední nemohu mu říci nic jiného, nežli: Starý kamaráde Ruttnere, zasloužilý plesový a zábavní výbore, neúmorný švejdo z minulého století, byl to taky hodný kus „drobné práce", jejž jste vykonal. Buďte dlouho zdráv!"

(Nár. listy, 19. II. 1922.)

11.

ZA STARÝM VĚRNÝM KAMARÁDEM.

Ano, byl to dobrý kamarád, *Karel Simon,* z pražských mých přátel první a nejstarší. Spatřil jsem jej hned prvního večera r. 1868 po svém příjezdu do Prahy. Učil se teprv několik měsíců v knihkupectví mého strýce Jaroslava Pospíšila na Václavském náměstí, pod starým Rycheckým. Narodil se stejného roku se mnou, byl v našem věku jenom nepatrný rozdíl. Mne odjakživa táhlo všecko ke knihám, i spřátelili jsme se velmi brzy. Počátkem let sedmdesátých byli jsme již nerozdvojnými druhy. Jeho otec, který býval listonošem, již nežil. Brzy však jsem poznal jeho starou maminku, starší dvě sestry a mladšího bratra Bedřicha. Bydleli v Soukenické ulici, kde jsem se často pro Karla zastavoval. Neděle byla dnem našich společných vycházek a prometli jsme spolu celou Prahu. Naše přátelství se utužilo, když jsem na podzim roku 1873 vstoupil do nakladatelství Ottova, kde Simon již delší čas pracoval. Když si Otto společně s Frant. Kohoutem st. zařídil také knihkupectví, stal se v něm Simon prvním pomocníkem. Ale náš styk tím neutrpěl. Roku 1881 rozbíhal se Simon na ženitbu,

ale chtěl dříve býti samostatným. V Praze nemohl dosáhnouti koncese, to bylo tehda velmi obtížné, skoro nemožné, beznadějné, i rozhodl se pro venkov. Zažádal za koncesi v Příbrami, kde byl tehda tuším jen jediný knihkupec, Petrson. Ani toto místo se Simonovi neotevřelo bez všelikých překážek, ale konečně je všechny překonal a odešel na své nové působiště. Měl nesnadné začátky, ale měl pevnou vůli, pilně pracoval a domohl se za čas pevného postavení. Od mládí byl Simon velmi šetrný, spořivý, stále pomýšleje na budoucnost, a tato vzácná vlastnost vedla jej k cíli. Jeho touha po Praze ho neopustila, vždy do ní rád zajížděl a vždy mě také navštívil, zvláště o výročním trhu knihkupeckém. A po nějakých letech mi svěřil, že se naskytuje příležitost, aby se usadil v Praze. Tehda mu bylo nabízeno knihkupectví Valečkovo (dříve Dr. Edv. Grégra a Ferd. Dattla), za sumu dvanácti tisíc zlatých. Ale byl to peníz na tehdejší časy i poměry veliký. „A znamenalo by to," řekl mi Simon, „že bych v Praze znova začínal." Dlouho dost uvažoval o té nabídce, ale neodhodlal se. Zůstal v Příbrami.

Jednoho letního dne r. 1912 mě ohromil telegram z Příbramě: Karel Simon byl mrtev. Byl zachvácen srdeční mrtvicí ve vlaku, když s milou svou rodinou vyjížděl na nějaký nedaleký výlet — nedojel svého cíle. Skonal téměř ve vlaku, ve věku 58 let, pln života a chuti do další práce. Neopouští mne trapná domněnka, že si předčas-

nou smrt přivodil velkým namáháním. Konalť po léta obchodní své cesty po okolí příbramském, návštěvy u zákazníků atd. na *velocipédu*. Líčil mi vždy tyto cesty s kopce do kopce a vždy jsem mu říkával: „Kamaráde, jenom v čas přestaň s těmi jízdami. Kolo namáhá srdce.“ Nevím, je-li má domněnka důvodná. Než ať bylo jak bylo, nepřestávám litovati jeho náhlého a předčasného konce.

Vzpomínám-li na svá první léta pražská, vždy mi na mysl vstupuje postava Karla Simona. Spolu jsme putovávali Prahou, v letních nedělích jsme konávali společné vycházky do pražského okolí, oba jsme byli vytrvalými chodci, nikam nám nebylo daleko a jen zřídka jsme užívali vlaků zábavních, nebo to stálo dva, tři šestáky, a za ty peníze jsme kdesi v Šárce mohli být celé odpůldne živi. Naše finance nedovolovaly nám většího vydání — a Simon byl velmi spořivý, jak jsem poznamenal. V zimě jsme se omezovali na Prahu, chodili jsme zejména do typografických zábav, které náležely tehda k nejlacinějším — za vstupné desíti, patnácti krejcarů — navštěvovali jsme nejlevnější taneční zábavy, podnikali všeliká malá dobrodružství. Tak jsme byli nerozluční, že nás nejednou pokládali za bratry. Byli jsme takřka na milimetr stejně dlouzí a stejně štíhlí. Skoro současně jsme se stali členy obchodnického spolku Merkuru, rovněž tak členy pražského Sokola, cvičili jsme společně, chodili spolu do

Šibřinek, někdy i v stejných maskách, spolu jsme bruslili na zamrzlé Vltavě, spolu jsme chodili na frančtinu k Louisu Šmídovi. Všemu tomu je tak dávno, dávno... Měli jsme podobné mládí, jenom stejného stáří jsme se nedočkali. Časem jsme se „rozmnožili“ o nějakého kamaráda. Přibyl k nám dobrý, bodrý Jaroslav Klouček, tehda vedoucí knihoskladu Jindřicha Mercyho, přibyl Josef Záruba ze závodu Bedřicha Tempského.

Letošního 1. srpna uplynulo padesát let od onoho dne, kdy Simon založil v Příbrami svou samostatnou existenci a zbudoval si přístřeší pro všechen další život, do něhož pak někdy počátkem listopadu téhož roku uváděl svou vyvolenou, slečnu Vávrovcovu z Dlouhé třídy v Praze. Jako knihkupec vykonal ve svém oboru v Příbrami kus dobré práce, rozšiřoval českou knihu i do širokého okolí a zanechal po sobě nejlepší památku. Ještě dnes, bezmála dvacet let po jeho smrti, je ho tam vděčně a přátelsky vzpomínáno. Budiž mu trvalá paměť u všech příslušníků českého knihkupectví, z nichž nejeden půjde v jeho šlépějích, cestou svépomoci k vytčenému cíli.

Jeho kosti se rozpadly, vzpomínka však na prvního a nejstaršího kamaráda pražského nevyhyne ve mně nikdy.

(Čsl. Knihkupec, 7. VIII. 1931.)

12.

VĚČNÝ ODPOČINEK.

„Městský úřad na ** upozorňuje opětně majitele dočasně zakoupených (na 7 let dle staré sazby) a nyní již propadlých hrobů na obecním hřbitově, aby tyto hroby během tří dnů v městském důchodě vyplatili, poněvadž jinak budou ihned vykopány.“

Z denních zpráv minulých dnů.

Již tomu řada dlouhých, neutěšených let.

Byl kalný, sychravý den listopadový. Z oněch prvních dnů listopadu, kdy zjevně světíme památku drahých duší, které nám navždy odešly.

Stanul jsem na jednom z pražských hřbitovů u zapadajícího rovu nebožtíků, za něž ani život nejdelší nedává náhrady.

Plaše přicházely a přecházely postavy, a ponejvíce ženy, zastavovaly se u hrobů, kladly na rovy kytice a věnce, rozžehaly knoty ve skvostných svítilnách náhrobních i tenké, chudé svíčičky voskové, jejichž plamének sotva že přečká „otčenáš“, poklekaly, pokřižovávaly se, šeptem se modlily. Hovořily se svými nebožtíky — a mnohá ta duše zbožná byla pevně přesvědčena, že ji nezapomenutelný a posud neoplakaný ne-

božtík v hrobě slyší, a nejedna i zcela nepochybně slyšela z hrobu jeho odpověď: Odejdi v pokoji a přej mi věčného klidu.

Po mnohé té bledé tváři opuštěné ženy kanuly horké slzy, mnohé to srdce se rozechvělo znova vší hořkou bolestí, jako v onen den, kdy rakev s nebožtíkem mizela v hrobě a kdy na ni první lopaty prsti dunivě dopadaly.

Pojednou blížila se ke skupině hrobů opodál stárnoucí dívka s prostým, laciným věncem, a několik kroků za ní pokulhávala stará paní v obnošeném oděvu. Matka a dcera. Úbor obou nesvědčil nikterak o přepychu, čistotnost a spořádanost jejich zakrývala snad i trpký nedostatek.

Teď stanula dívka nerozhodně, přelétla zraky skupinu několika rovů, opět a opět pohleděla bystřeji a potom, obrátivši se k matce, otázala se starostlivě:

„Který je tatínkův hrob...?“

Stará paní namáhavě přidala do kroku a pronesla:

„Ale zde, holka, právě u něho stojíš, vždyť víš, mezi — — a mezi — —“

Jmenovala dvě jména.

Téměř bezděčně jsem se podíval na tři ty hroby. Ano; tu jsem četl jedno z oněch jmen vlevo, tu druhé vpravo. Nápisy obou hrobů byly již oprchalé, staré, po léta deštěm ošlehávané. Avšak na hrobě prostředním, na onom, jež hledaly, tyčil se náhrobek zcela nový, snad před

několika nedělemi nebo dny postavený. Na vybílené desce třpytilo se neoprchalým zlatem nějaké jméno.

Teď stará paní posledními několika kroky došla hrobu, pohlédla na nápis, pohlédla rychle i na oba hroby sousední, aby se přesvědčila, že se v místě nemýlí, její svraštělá tvář pokryla se náhle výrazem uleknutí, které se však ihned změnilo v neskonalou lítost, a zvadlá její ústa již se rozdrkotala v hořkém pláči:

„Můj Bože, oni nám ho vykopali...! — Oni nám vykopali tatínka — to je nový hrob! Ach, já se mýlila — myslila jsem, že bude vyplacen až napřesrok — zatím letos — — zapomněla jsem — a oni ho vykopali!...“

A klesla na cizí teď hrob, hubené prsty se zaryly do řídkého, žloutnoucího drnu, na prsty padla stará hlava a vychudlé tělo se roztřáslo na té mohylce lítostným, srdcervoucím pláčem.

Neboť v myšlenkách, v duši té staré ženy její choť, otec její dcery podnes tu *byl,* v tomto hrobě. Zrakem duševním jistě ho viděla tam na dně hrobu, jak žil kdysi na světě, i tou neproniknutelnou vrstvou země ho vídala, kdykoli sem přišla. Ale dnešní poznání, že jest vykopán, že je do jeho hrobu vložena rakev jiná, zdrtilo ji a uvrhlo v zoufalou lítost. Není na světě, ale není po něm památky již ani v té posvěcené zemi. Ode dneška zmizel nadobro, kosti jeho jsou navždy rozmeteny, aniž ví kam!

Nad matkou stála stárnoucí dcera, také jí po líci stékaly slzy a v rukou chvěl se jí věnec z povadlého lupení — věnec, jejž nemají teď kam položit. Neboť na celém světě již není otcova hrobu.

*

Četl jsem vyhlášku předměstské správy hřbitovní, svrchu položenou, a zaryla se mi v pamět. Možná, že se mnohý čtenář nad ní zamyslil, hlavou potřásl.

Pravda, víme dávno, jaké měřítko máme klásti na tu hřbitovní „věčnost". Není místa dosti, abychom klidně a na věky mohli odpočívati druh vedle druha. Ustupujeme tu na světě jeden druhému, druh druhu činí místo, odcházeje z života, a i po smrti nám nezbývá než postoupiti po čase jiným kus toho místa posledního, jež nám bylo vykázáno, postoupiti těsný svůj hrob.

Zbyla-li po nebožtíku rodina a vzpomíná-li naň vděčně a s láskou, vyplácí jistě hrob a prodlužuje tak drahému nebožtíku „věčný" ten odpočinek. Až zmizí poslední její člen... Pak vyhyne paměť všech, kdož byli do hrobu kladeni, jména se střídají, jiní pozůstalí chodí se modlit na hrob, zdobit jej kvítím a věnci.

Mnohý nedbá svých nebožtíků, na hřbitov nezajde. Měj si smrt, co urvala! Vymazán ze života, jest nebožtík vymazán i z paměti.

Avšak mnohý toliko opominutím, pro nemoc anebo dočasný nedostatek neprodloužil zemře-

lým příbuzným posmrtnou „věčnost“. Rád by tak učinil, tou chvílí nemůže. Za čas se dostaví, aby hrob vyplatil. Život nám plyne tak rychle, že snadno promeškáváme den, kdy vypršelo sedmiletí*) a kdy hrob milého nebožtíka propadl motyce hrobařově.

Pravda, nějaký pořádek musí být i na hřbitově. Ale v úvahy vaše o těchto trudných věcech vryl se vám závěrek vyhlášky předměstského obecního úřadu:

„— aby tyto hroby během tří dnů v městském důchodě vyplatili, *poněvadž jinak budou ihned vykopány*“.

Nezarazilo vás toto slůvko *ihned?* Nevyzníválíž to jako zúmyslnost, schválnost? Je skutečně třeba vykopat *ihned* všechny hroby, jež do tří dnů nebyly vyplaceny? Je právě tolik čekatelů „věčného“ odpočinku na hřbitově, kolik nevyplacených hrobů? A není-li, nestačilo by vykopávati nevyplacené ty hroby jeden po druhém, jak potřeba káže a nových nebožtíků přibývá? Bude městský důchod o to bohatší, když se na hřbitově rozzívne padesát anebo sto hrobů, do té doby nevyplacených?

Nad otevřeným hrobem křesťanského nebožtíka modlí se křesťanský kněz: „Věčný odpočinek dejž mu, ó Pane!“

---

*) Nyní desítiletí (pozn. vydavatelova).

Dle zádušní taxy trvá věčný odpočinek nebožtíkův sedm let. Je nepochybno, že i potom čeká správa hřbitovní třeba neděle, celé měsíce, než učiní poslední výzvu k obnově dalšího předplacení na kus věčnosti. A je jistě nevyhnutelné, aby bylo starších a nevyplacených hrobů použito zase na příbytek pro nebožtíky další. Ale nezdá se, že v té pohrůžce „budou *ihned* vykopány“ vězí jakási dávka schválnosti a necitelnosti? Je tolik na spěch a není již pražádného místa pro rakve přibývající?

(Nár. listy, 15. XI. 1908.)

OBSAH DÍLU III.

Vzpomínky 9

O přátelích spisovatelích

1. Stará vzpomínka z mládí začátečníkova . . 15
2. Dva šťastné dni ze života 28
3. Drobné nehody básnířčiny 34
4. Poslední z kruhu Sládkova Lumíra . . . 39
5. Vzpomínka na prvé verše Adolfa Černého . . 46
6. František Ulrich básník 51
7. Bývalo, bývalo.... 55
8. Za Aug. Nevšímalem 58
9. Po desíti letech 72
10. Psaníčko k jubileu 80
11. Nechci! Nevzpomenu! (Se vzpomínkou na Patrika Blažka) 86

O divadelních a jiných umělcích

1. Z posledních dnů 91
2. K šedesátce pilného umělce a skromného člověka 98
3. Na paměť Ludvíka Marolda 101
4. Starý mládenec 108
5. Od jedničky 118

O bratřích Sokolech

1. Večer 18. června v Besedě měšťanské . . . 131
2. Za věrným Sokolem 136
3. K osmdesátce bratra Otakara Skřivana . . 145
4. Jubilejní vzpomínka 151
5. Okamžik na galerii sokolovny 160
6. Pod novým krovem sokolským 166

Různé vzpomínky

1. Po odchodu velikého 171
2. Drobná vzpomínka z mladých let 178
3. Po čtyřiceti letech 182
4. Kterak jsme se sešli s panem F. Topičem . . 187
5. Neruda a Topič 196
6. Napsat — vytisknout — prodat! 200
7. Sylvestrovské zjevení 207
8. Buďme rádi, že jsme rádi 215
9. „Neber sobě...“ 223
10. Jak jsem nabyl Jungmanna 230
11. Lístek do památníku zábavnímu výboru . . 239
12. Za starým věrným kamarádem 243
13. Věčný odpočinek 247